

leki-

evangélikus
Lelkészi
szakfolyóirat

pásztor

LVIII. ÉVFOLYAM 11. SZÁM

1983. NOVEMBER

TARTALOMJEGYZÉK

HUSZONÖT ÉV PÜSPÖKI SZOLGÁLATBAN

Dr. Káldy Zoltán szolgálati jubileumára (Dr. Nagy Gyula)	—	641
A püspöki tiszt mint szolgálat (D. Dr. Pröhle Károly)	— —	647
Diakóniai teológiánk az Ószövetség tükrében (Dr. Muntag Andor)	— — — — —	659
Úr és Szolga — az Újszövetség bizonyágtételében (Dr. Cserhádi Sándor)	— — — — —	665
Az egyházi szolgálat értelme (Dr. Groó Gyula)	— — — —	674
„Az élet és a mozgás teológiája” (Dr. Fabiny Tibor)	— —	680

ÖRÖMHÍR A GYERMEKEKNEK

Krisztusról tanúskodó (Gáncs Péterné—Deméné Smidéliusz Katalin)	— — — — —	689
---	-----------	-----

AZ IGEHIRDETŐ MŰHELYE

Vízkereszt ünnepe (Győri Gábor)	— — — — —	700
Vízkereszt után 1. vasárnap (Tekusné Szabó Izabella)	— —	702

LELKIPÁSZTOR

Felelős szerkesztő és kiadó: Dr. Nagy István
A szerkesztés munkájában a szerkesztő bizottság vesz részt.
Előfizetési ár: havi 35,— forint, fél évre 210,— forint, egy évre 420,— forint
Csekk számla: Lelkipásztor Kiadóhivatal, Budapest 516—220507
Szerkesztőség és kiadóhivatal: 1088 Budapest VIII., Puskin u. 12.
Telefon: 142-074

Egyetemi Nyomda — 83.1758 Budapest, 1983. Felelős vezető: Sümeghi Zoltán igazgató
Kiadja a Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya

Indexszám: 26 451

ISSN 0133—2821

Huszonöt év püspöki szolgálatban

Dr. Káldy Zoltán szolgálati jubileumára

Ritka és kivételes püspöki jubileumot ünnepel Magyarországi Evangélikus Egyházunk: vezető püspökének negyedszázados szolgálatáról emlékezünk Isten iránti hálaadással, egyházunk sokévszázados történetének legújabb, döntően fontossá vált útszakaszában. Országos egyházunk ünnepi közgyűlés keretében, evangélikus gyülekezeteink, lelkészeink és híveink érte imádkozó szeretettel, magyar népünk a közélet ismert személyisége iránti tisztelettel, a hazai és nemzetközi ökumené őszinte megbecsüléssel emlékezik meg erről a negyedszázados egyházvezetői jubileumról. Egyházunk lelkészi-teológiai folyóirata ezzel a különszámmal próbálja felmérni ennek a huszonöt éves áldozatos püspöki szolgálatnak a jelentőségét, útmutatását egész egyházunk számára.

Mi, akik az idősebb lelkésznemzedékből, munkatársaiként ott lehetünk az elindulásnál és kezdettől fogva végigkísérhettük a pécsi szórványgyülekezetből az egyházvezetői szolgálat felé töretlenül ívelő életpályáját, Isten gondviselő szeretete iránti hálaival gondolunk arra a *hát-terre* is, amely püspöki szolgálatát megelőzte, s az alap volt, melyről indult, amelyből hihetetlen energiákat merített a szolgálatban. Hálaival gondolunk a szülői házra, a korán elveszített lelkész-édesapa és a meleg-szívű, özvegy édesanya szeretetének mély lelki indításaira. A soproni teológus-évekre, amelyek döntő hatásokat adtak neki egyházunk és magyar népünk együttes, odaadó szolgálatára. A pécsi anyaggyülekezet és óriási, ötvennél több községre kiterjedő szóránya lelkipásztori nagy iskolájára, a háború legnehezebb időszakában és a romokból való építés küzdelmes, verítékes éveiben, ahol megtanulta a legnehezebb szolgálat szépségét és a kicsinyen, az egyért és kevesekért való szolgálat hűségét. A tolna-baranyai fiatal esperes megbecsült munkájára hiazánk déli végein, népünk forradalmian új útszakaszán. Majd józan tisztánlátására az ötvenes évek nehéz időszakában és az ötvenhatos idők zűrzavarában. És hálaival gondolunk 1958 novemberére, amikor a sokak számára ismeretlen, 39 éves fiatal esperes egyházunk igen nehéz helyzetében, útkeresésben bátor hittel, reménységgel vállalta a Déli Egyházkerület választása alapján reá bízott szolgálatot. Egyik legfiatalabb püspöke volt akkor a világ evangélikus egyházainak, aki súlyos örökséget vett át. De ezekben a küzdelmes, nehéz években Isten napról napra erőt adott neki, hogy az új társadalomban új útra vezesse a Magyarországi Evangélikus Egyházat: Isten, a gyülekezetek és népe szolgálatának „diakóniai útjára”.

A zsúfolt Deák téri templomban tartott *püspöki székfoglalója* még ma is emlékezetünkben van. Akkor egyszerre felfigyelt rá az ország, egyházunk népe, a hazai és nemzetközi egyházi közvélemény. Mert beközönszöntötte világot, teológiai felmérése volt egyházunk akkori egész hely-

zetének, és határozott, tiszta iránymutatás az előtte álló útszakaszra. Ki gondolta volna akkor, hogy püspöki székfoglalója több mint negyedszázadra jelöli majd meg egyházunk életének és szolgálatának irányát, először az egyházkerület, pár évvel azután pedig már egész hazai egyházunk vonatkozásában!

Sokféle módon közelíthetnénk — bármilyen töredékes, reménytelen vállalkozásnak tűnik is ez egy folyóiratcikk megszabott keretei között — dr. Káldy Zoltán negyedszázados püspöki — egyházvezetői munkásságának értékeléséhez. A legmértőbbnek mégis azt tartom, hogy megkíséreljük végigkísérni, hogyan valósult, realizálódott ez a huszonöt évvel ezelőtti programadás egyházunk történetének legújabb útszakaszában.

Isten szolgálatában

„Isten kezéből fogadom el püspöki tisztemet ... Személyileg Isten szeretetéről, hűségéről és leleményességéről olyan mély, az egész életre szóló tapasztalataim vannak, hogy azok alázatos, de bátor előrenézésre serkentenek” (D. Káldy Zoltán: Új úton. Budapest, 1970. Püspöki székfoglaló beszéd. 9—10. l.).

Ezek a kezdő mondatok tárják föl előttünk a huszonöt éves vezetői szolgálat legmélyebb titkát. Sokszor és sokan kérdezték már: honnan meríti a püspök, kinek a vállaira egész egyházunk életének mérhetően sok gondja, a közeleti és nemzetközi szolgálat sok terhe nehezedik, a mindig megújuló erőt, kedvet, örömet és reménységet a vezetésre. Akinek megadatott, hogy közelebről ismerhetik, tudják, ennek végső titka az Istennel való belső, személyes lelki kapcsolat, Isten kezébe helyezett élete és a Tőle kapott naponkénti kegyelem és erő. Bizonyosan voltak neki is nehéz küzdései hitében. De akik közel vannak hozzá és együtt szolgálhatnak vele, tanúsíthatják: mindenekelőtt Isten szolgálatában tudja magát, Isten előtti belső felelősséggel vállalta és végzi a reá nehezedő feladatokat naponként. Fenti személyes tanúságtétele, melyet idéztünk, Isten szeretetéről és hűségéről, a huszonöt éves püspöki szolgálat végső titka és kimeríthetetlen erőforrása.

„Szeretett egyházunkért és magyar népünkért”

„... megtanultam evangélikus egyházunkat és népünket nagyon szeretni. Mindezek arra lendítenek most, hogy abban a szolgálatban, amelybe szeretett egyházunkért és magyar népünkért beállok, csüggedetlen szívvel nézzek előre” (10. l.).

Nemcsak püspöki székfoglalójában, hanem szinte minden fontosabb megnyilatkozásában és egész széles ívelésű munkájában ott izzik ez a kettő: egyháza iránti mély szeretete soha nem vonta el a hazája és magyar népe iránti mély elkötelezettségtől; hazája és népe szolgálata pedig szüntelenül új indításokat adott neki egyházi küldetésében. Parlamenti felszólalásai, népünk és szocialista társadalmunk mindennapi életében való szolgálatvállalása nyilvánvalóan igazolják: fenti tanúságtétele élete valóságává lett.

Ebben a szétszakíthatatlan, kettős szolgálatban — mint ezt székfoglalója is aláhúzza — az evangélikus egyházunk és az új magyar állam közötti, 1948-ban megkötött *Egyezmény* jelölte meg számára az irányt.

„Az Egyezmény alapján mindent el fogok követni a magam helyén, hogy evangélikus egyházunk és Magyar Népköztársaságunk jó viszonya tovább épüljön, és evangélikus egyházunk tagjai egyben népünk hú fiai és hazánknak jó polgárai is legyenek” (11. l.).

Egyházvezetői szolgálatának egyik legfontosabb eredménye az volt, hogy az Egyezmény alapján az elmúlt negyedszázadban egyházunk megtalálta helyét az új szocio-ökonómiai és politikai életrendben, hűséggel végezhetette Istentől kapott szolgálatát népünk között és a világban, kiépíthette élete és szolgálata külső, szervezeti és anyagi kereteit. Az Egyezmény becsületes egyházi vállalása és megtartása vezetett — első renden Káldy Zoltán egyházvezetői szolgálatán keresztül — arra, hogy az egyházunk és államunk közti jó viszony tovább épülhetett, gazdagodhatott, erősödhetett. Elég itt egyházunk lelki és szeretetszolgálatának, szervezeti és anyagi élet kereteinek biztonságára, külföldi ökumenikus kapcsolataink széles körű kiépülésére, kormányzatunk jelentős anyagi segítségére, megújuló műemlék templomainkra, a nyugdíjas lelkeszkek anyagi helyzetének megnyugtató rendezésére és egyházi sajtónk munkájának zavartalan végzésére utalnunk.

Biblicitás, hitvallásosság és értelmesség

„Az előttünk álló szolgálatok végzése közben igehirdetéseinkben és minden szolgálatunkban a Szentíráshoz mint zsinórmértékhez akarok igazodni ... A hitvallási iratokat az atyáktól vett drága örökségnek tekintem ... a politikai és társadalmi kérdésekben pedig a józan észre fogok hallgatni, a hitnek szabályai szerint” (12—13. l.).

Ez az a három fő forrás, amelyből negyedszázadon át Káldy Zoltán püspöki szolgálata táplálkozott. Nem egyenlő szinten természetesen: nyilvánvaló élete, szolgálata számára a Szentírás isteni igéjének elsőrenden döntő jelentősége. Nem tudom elfelejteni azt a boldogságot, amelylyel 1975-ben a kezembe adta az új, teljes magyar Biblia egyik első példányát. Az ő érdeme a Szentíráshoz írt evangélikus kommentár-sorozat köteteinek egyre gazdagodó és egyházunkban, egyházunk határain túl is fontos szolgálatot végző sora. Élete a Szentírás igéjével volt és van belsőleg hozzákötve.

Mély biblicitása hitvallásosan evangélikus és modern biblicitás is. Őrzi és megszólaltatja a reformáció, hitvallásaink drága örökségét. Az Agostai Hitvallás, Luther reformátori életműve számára nem a múlt egy darabja, hanem egyházi jelenünk szerves része. Mélyen evangélikus keresztyén, ökumenikus nyitottsággal a többi egyházak felé. És elkötelezett ökumenikus keresztyén úgy, hogy evangélikussága kincseivel kíván szolgálni minden egyház irányában.

Biblicitása és hitvallás-hűsége ugyanakkor „értelmes keresztyénség”: felismeri és vallja — lutheri örökségként — az emberi értelem fontos szerepét életünk széles területein. Gazdasági, társadalmi, politikai kérdésekben Isten nagy ajándékának vallja a józan ész használatát, Isten előtti és belső lelkiismereti felelősséggel. Mélyebb elemzést kívánna a Szentírás igéjének, reformációi örökségünknek és az emberi, felelősen használt értelemnek a viszonya. Mesteri módon tudta összekapcsolni az Ige, a hitvallás és a gondolkodó értelem szolgálatát igehirdetésében, teológiai munkájában és egyházi, társadalmi, nemzetközi munkája során.

„Amikor ... meg akarom jelölni, hogy szolgálatom révén mit is szeretnék elérni, akkor azt mondhatom, hogy a gyülekezetek és azokon belül az egyes gyülekezeti tagok eljussanak a Jézus Krisztusban való hitnek és az Ő megismerésének egységére ... hogy egész életük — tehát nemcsak a templomi, hanem a templomon kívüli is — a családban, a társadalomban, munkahelyen — istentiszteletté legyen” (14. l.).

Sokszor vádolták kívülállóik igaztalanul egyházunkat és vezető püspökét azzal, hogy a személyes Krisztus-hit helyett egyoldalúan a cselekvő keresztyén életre helyezi a hangsúlyt, s ezzel „etikai teológiát” hirdet. A székgfoglaló idézett szavai, Káldy Zoltán teológiai munkásságának és püspöki szolgálatának egésze mutatja, mennyire nem igaz ez a vád. Teológiájának és szolgálatának alapja a maga és a rábízottak számára egyformán a személyes Krisztus-hit. De elévülhetetlen érdeme, hogy negyedszázadon át nem fáradt bele szüntelenül arra figyelmeztetni egyházát, az ökuménét: a Krisztus-hit nemcsak belső magatartás és a személyes életünk ügye, hanem meghatározza egész életünket, mindennapjainkat, egyéni és közösségi magatartásunkat is a családban, a munkahelyen, a társadalomban és a mai világban. Igehirdetéseiben, előadásai-ban, a gyülekezetekben és a szélesebb hazai és nemzetközi fórumokon sohasem szűnt meg vallást tenni a személyes Krisztus-hit és a tág ölelő, cselekvő szeretet legbensőbb kapcsolatáról.

Az ige szolgálatában

„Az egyházban, így a magyarországi evangélikus egyházban is minden attól függ, hogy az istentiszteleten a megdicsőült Jézus Krisztus szolgálhat-e az evangélium tisztán és igazán való hirdetésén és a szentségeknél az Ő rendelése szerint való kiszolgáltatásán keresztül az Ő népének” (15. l.).

Dr. Káldy Zoltán a szíve szerint elsősorban igehirdető: igehirdetése pedig személyes vallástétel Isten gondviselő, világot átfogó szeretetéről, Krisztusban testté lett kegyelméről és a Szentlélek egész életünket átalakító erejéről.

Szenvedélyesen, magával ragadóan tudja hirdetni Isten igéjét. De együttal olyan igehirdető is, aki a Szentírás igéjét szembesíteni tudja a mai ember és a mai világ legidősebb, legbonyolultabb kérdéseivel. Igehirdetése ezért sohasem elvont, nem a felhőkben jár, hanem mindig „életizű” igeiszolgálat. A szószékéről indult el és egész élete során megmaradt az ige szolgájának. Egyik legdöntőbb püspöki feladatának vallja a tiszta és konkrét igehirdetésre való felügyeletet egyházában, a lelkeszolgálatában, a lelkiismeretében. Köszönjük, hogy az elmúlt negyedszázadban egész egyházunk, a gyülekezetek és sokunk személyes életének az igehirdetője tudott maradni, Isten igéje iránti hűséggel!

Ennek az igeiszolgálatnak a „legmagasabb szószeke” egyházunkban a sajtómunka. Dr. Káldy Zoltán püspök az Ige hirdetője nemcsak az élőszó személyes tanúságtételével, hanem a betű, a sajtó, a modern tömegkommunikáció útján is. Számptalan cikke, nyilatkozatai, könyvei hatalmasan megszokszorozták és kiterjesztették igehirdető szolgálatának hatókörét. Írt kezdettől fogva az Evangélikus Élet, a Lelkipásztor, a Theológiai Szemle, külföldi egyházi sajtóorgánmok, majd később a Diakónia hasábjain. Mint az Evangélikus Sajtóosztály vezetője, hosszú

időn át vállalja azt a rendkívüli felelősségteljes és jelentős szolgálatot, hogy gondoskodik egyházunknak mépszerű és tudományos-teológiai irodalommal, könyvekkel való ellátásáról. Ennek az egyházi sajtószolgálatnak legnagyobb ajándékai eddig az új Lelkészi Agenda, az új országos Énekeskönyv és az új Korál-könyv.

A teológia istentisztelete

„Igen sok függ ma attól, hogy tudunk-e teológiailag helyesen dönteni azokban a kérdésekben, amelyek elénk kerülnek. A Teológiai Akadémia egyházunk életében első helyen a tanítómester és ha szolgálatát jól tölti be, ezzel istentiszteletet is végez” (18. l.).

Az elmúlt 25 év egyházunkban a teológiai munka megbecsülésének, felvirágzásának és sokoldalú szolgálatának az ideje volt. Ebben egyházunk vezető püspökének elévülhetetlen érdemei vannak. Nem szűnt meg kezdettől fogva a biblikus, hitvallásos és korszerű teológiát művelni és annak jelentőségére figyelmeztetni. Mindig hangsúlyozta a magasintű, bibliai gyökerű teológia fontosságát, és maga is sokat fáradozott a Szentírás-tudomány területén. Ugyanakkor megbecsülte azokat, akik a teológia biblikus, hitvallásos és korszerű művelésében magas szinten munkálkodtak. Mindig hű képviselője maradt a hitvallásos-lutheri teológiának, nagy értékelője Luther és reformátortársai művének, amint ezt különösen az Ágostai Hitvallás jubileuma és a jelenlegi Luther-év tanúsítják. Ugyanakkor mindig olyan teológiai munkát végzett és követt meg egyházunkban, amely érvényes feleleteket tud adni a mai egyház és a mai világ kérdéseire.

Állandóan szívügye volt a lelkészképzés, egész egyházunk teológiai nevelőmunkája. Olyan lelkésznevelést, egyházi munkásképzést kívánt, amelyben a személyes hit, a teológiai színvonal és az egyház szolgálata belső egységben forrnak össze. Teológiai Akadémiánk munkáját nemcsak megbecsülte, hanem állandóan részt vett annak életében, a professzorok tanácskozásein, a fiatalok nevelésében, személyes irányításukban. A legutóbbi évek egyik nagy öröme volt számára a Levelező Teológiai Tanfolyam megindulása és a teológiai nevelőmunka átfogó rendezése egyházi életünk minden ágában.

A diakónia istentisztelete

„A diakónia szolgálata nem valami elhagyható dolog az evangélium hirdetése mellett, hanem beletartozik az evangélium közepébe; hiszen Jézus azért jött, hogy szolgáljon ... Krisztusban élni ezért annyi, mint szeretetben élni” (20. l.).

Dr. Káldy Zoltán püspöki szolgálata — az elmúlt két és fél évtized időszakja — bizonyosan úgy vonul be majd egyházunk legújabb kori történetébe, mint a „diakóniai teológiának” és az egyház diakóniai magatartása, életstílusa sokoldalú kiépülésének időszaka. Itthon és külföldön úgy ismerik hazai evangélikus egyházunkat, mint a „diakóniai teológia egyházát”. És ebben az oroszlánrész, mind az úttörés fáradságos munkája, mind a kibontakoztatás türelmes szolgálata, nevéhez fűződik.

A Krisztus-hitből, Krisztus követéséből fakadó szeretet felelőssége és segítő, fáradhatatlan aktivitása — ez az az „ötödik út”, amelyre a Magyarországi Evangélikus Egyház a II. világháború utáni, forradalmian új helyzetbe lépett hosszas belső küzdelmek után, elutasítva ma-

gától a hierokrácia, a konformizmus, a politikai opponálás és a gettó-egyház kísértő, téves útjait (i. m. 159—166. lpk). „A diakónia az egyház életformája” — vallotta 1964-ben a Szlovák Evangélikus Teológiai Fakultáson tartott tiszteletbeli-doktori székfoglalójában. Ez azt jelenti, hogy az egyház minden tevékenysége — igehirdetésétől széleskörű gyakorlati cselekvéséig — végső lényege szerint hálás, önzetlen szolgálat, diakónia Krisztus követésében (i. m. 147—158. l.). Már püspöki székfoglalójában, 1958-ban körvonalazza ennek a diakóniai cselekvésnek a fő területeit a gyülekezetek mindennapi életében, a keresztyének és az egyház társadalmi és nemzetközi szolgálatában. A következő két és fél évtized egyfelől ennek a diakóniai teológiának a sokoldalú, biblikus és reformátori-teológiai kiépítése (Káldy Zoltán: A diakónia útján. 1979. 98—183. l.). Másfelől ez a teológia gazdag gyümölcsöket terem egyházi életünk minden területén, az igehirdetéstől az színelői szeretetmunkán és teológiai képzésen át egyházunk társadalmi és nemzetközi szolgálatáig.

A politikai istentisztelet

„Politikai istentiszteleten az egyháznak és benne a gyülekezeti tagoknak a világ helyes rendjéért való sikraszállást és munkálkodását értem. Vagyis a politikai felelősségnek Isten előtti gyakorlásáról van szó, amely a világ iránti szeretetből fakad” (22. l.).

Káldy Zoltán püspöki székfoglalója, de negyedszázados püspöki szolgálata is világos útmutatás a „politikai diakónia” lényegére és gyakorlatára vonatkozóan. Első területe az igehirdetés, hiszen Isten törvénye és evangéliuma közvetlenül vagy közvetve hatást gyakorol a világ életére. Második területe az imádság szolgálata az államért és a felsőbbiségért, az embervilág mai életéért és jövőjéért. Harmadik területe pedig a hívő emberek és a gyülekezet szolgálata a családokban, a munkahelyeken, népünk társadalmi, szellemi és gazdasági életében. Negyedik, egyúttal legszélesebb köre végül az egyházaknak Isten előtti felelősséggel végzett szolgálata a népek és fajok közötti békéért, egy igazságosabb és emberibb világrendért és mindenekelőtt az élet védelméért, kibontakoztatásáért teremtett világunkban.

A Krisztus-hit etikai és szociáletikai gyümölcsstermése ma az egész világkeresztyénység egyik fő kérdése. Hosszú ideig azonban nem volt az: hányszor vádolták, gyanúsították azokat, akik a szeretet által munkálkodó hit szükségszerű etikai konzekvenciáira figyelmeztettek, ilyen mélységben és ilyen távlatokban — társadalmi és világtávlatban! Istennek adunk hálát, hogy egyházunk és vezető püspöke ilyen vonatkozásban az ötvenes és hatvanas években is! végezték az úttörés szolgálatát, vállalva a vele járó bántásokat és gyanúsításokat külföldön, a szolgálat terhét itthon, és korszakos szolgálatot végezhettek társadalmunkban és nemzetközi egyházi fórumokon. Hálásak vagyunk Káldy Zoltán politikai-diakóniai szolgálataért, példamutatásáért népünk életében, parlamenti képviselői munkájától kezdve a sajtóban, a rádióban és televízióban, az ország nagy nyilvánossága előtt végzett negyedszázados szolgálataig. Mint egyháza vezetőjének a saját egyházkerülete és az országos egyház gondjai, terhei mellett mindig volt ideje és ereje arra is, hogy képviselői kerületében egyszerű munkásemberek gondjait is meghallgassa, segítsen, ahol csak tud és vállalja a „politikai istentisztelet” felelősségteljes, átfogó társadalmi és nemzetközi szolgálatát.

Az egyház életének világtávlatai

„Szükséges, hogy a mi időnkben az egyházak a saját időszerű kérdéseiken túl a világszervezetekben a népek és az egész emberiség legégetőbb kérdéseit is mélyrehatóan megtárgyalják” (27. l.).

Az egyházvezetés szolgálata ma már a hazai ökumenében és a világ-ökumenében is szükségesszerűen válik a legszélesebb távlatú szolgálattá. Az egyházak egységéért végzett ökumenikus fáradozás ma elválaszthatatlan a népek, a fajok és az emberiség egységéért való szolgálattól. Káldy Zoltán egész püspöki szolgálata kezdettől máig világos áttörése volt a szűkebb konfesszionális határoknak — bár ezek a határok is hetven millió evangéliikus hívőt jelentenek a világban. Igehirdetése, teológiai munkája, gyakorlati magatartása és szolgálata mindig testvéri szívvel táruult ki a hazai egyházak és vallásfelekezetek felé. Ugyanakkor korán belekapcsolódott a Lutheránus Világszövetség, az Egyházak Világtanácsa, a Keresztyén Békekonferencia és az Európai Egyházak Konferenciája munkáján át az egyházak legtágabb körű, világtávlatú szolgálataiba. Püspöki szolgálatának negyedszázada elválaszthatatlan a világ evangéliikus egyházaiért, a Lutheránus Világszövetségért — hét év óta annak legfőbb vezető testületében, a Végrehajtó Bizottságban is — végzett sokoldalú szolgálatától. Ennek a gyümölcse az a nagy megbecsülés egész egyházunk számára, hogy a jövő évben hazai egyházunk lesz a vendégfogadója az LVSZ VII. világgyűlésének Budapesten. Egyházunk képviselőjében 14 éven át tagja volt az Egyházak Világtanácsa Központi Bizottságának. Kezdetől fogva ismert, aktív munkát végzett a Keresztyén Békekonferencia világméretűvé kiépülő szolgálatában és részt vett az Európai Egyházak Konferenciája megalakulásának, első időszakának fontos tanácskozásáiban is. Alig volt jelentős nemzetközi egyházi tanácskozás, ahol ne szóltatta volna meg egyházunk hangját, a „*Christos Diakonos*” teológiai üzenetét, egyházunk új útjának tapasztalatait. Hogy hazai egyházunk kitörhetett a „hidegháború” időszakában köréje font izoláltságból, abban igen jelentős szolgálata volt Káldy Zoltán sokoldalú, gazdag nemzetközi egyházi szolgálatának. És hogy ma olyan figyelemmel és megbecsüléssel tekint egyházunkra a világ evangélikussága és az egyházi világközvélemény, mint egyházunk történetében még azelőtt soha, az ennek a huszonöt éves püspöki életműnek egyik legjelentősebb értéke.

Pásztori szolgálatban

„A püspöki szolgálat egyik legfontosabb munkájának az egyházkerület lelkészeinek pásztorolását vallom” (28. l.).

Jellemző módon ez a mondat vezeti be Kády Zoltán püspöki székfoglalójának zárószakaszát. Az egyház, a nép, az emberiség nagy kérdései után ismét a pásztori szolgálat személyes felelőssége felé fordul. És ez volt a valóság is: püspöki tisztében — ha az egyház szolgálata úgy kívánta — élt Isten törvénye intésével és a szeretet fegyelmező erejével is. De az első mindig a szeretet szava és a megbocsátás gyakorlása volt. Püspöki hivatalának ajtaja — pedig de szüksége lett volna sokszor időre, csendre, készülésre — nyitva állt munkatársai, hívei, világi tanácsotkérők előtt. Mint egyházvezető is pásztor tudott maradni, személyes pásztori szolgálatban — mert ő is a nagy Pásztor kegyelméből élt és él naponként.

Dr. Káldy Zoltán püspöki szolgálata huszonöt éves évfordulóján Istent magasztaljuk egyházunkat, népünket megőrző gondviseléséért, kegyelméért. Neki adunk szívből jövő hálát egyházunk első szolgálja negyedszázados munkásságáért. Ha az elmúlt huszonöt év sok ajándékára gondolunk egyházunk életében, arra, hogy honnan jöttünk és hol vagyunk most, akkor kezdjük megérteni, mennyi a hálát adni valónk Istennek. Azért, hogy megőrizte őt, a terhek alatt sokszor csaknem özszeroppanva is, bízó hitében, tág munkabírású szeretetében és jókedvű, mindig bátorítani tudó keresztyén reménységében.

De köszönetünk, tiszteletünk és szeretetünk természetesen feléje is fordul. Feleségével, hűséges segítőtársával együtt hordozzuk imádságainkban ezen az évfordulón. Kérjük az élet Urát adjon neki még sok, szolgálatokban gazdag és munkás évet, hogy egyre teljesebben folytathassa negyedszázados vezető szolgálatát Isten dicsőségére, egyházunk, népe, a hazai és a világ-ökumené javára, a másokért való áldozatos diakónia útján. „Mint ahogy az Emberfia sem azért jött, hogy szolgáljanak neki, hanem hogy ő szolgáljon és életét adja váltságul sokakért” (Mt 20,28).

Dr. Nagy Gyula

A püspöki tiszt mint szolgálat

A püspökség közös értelmezése felé

Ökumenikus háttér

Az utóbbi évtizedben a püspöki tiszt lényege és szerepe egyik középponti kérdéssé lett az egyház egységéről folyó ökumenikus tanácskozásokon. Minél előbbre halladtak az egyházak képviselői az evangélium, a keresztség és az úrvacsora közös értelmezésében, annál világosabbá vált, hogy az így elért konszenzust csak akkor lehet tovább hasznosítani, ha előbbre haladnak a hivatalos egyházi szolgálat és ezen belül a püspöki tiszt közös értelmezésében is. De még ezen is túl kellett mennünk. Még be sem fejeztük munkánkat az Egyházak Világtanácsa Hit és Egyházszerkezeti Bizottságában a Limai Dokumentumon, amely nemcsak a keresztség és az úrvacsora, hanem a hivatalos egyházi szolgálat és a püspöki tiszt értelmezésében is messzemenő konszenzust állapított meg, már elkezdtük a teológiai munkát a hit tartalmi kérdései körül is. Mert kitűnt, hogy az egyház látható egysége megvallásításának és ezzel kapcsolatban a hivatalos egyházi szolgálat és a püspöki tiszt kölcsönös elismerésének alapja és feltétele az egyetértés és közös bizonyágtétel az apostoli hit tartalma felől.¹ Most tehát a püspöki tiszt kérdésével az egyház hitbeli és szervezeti egységének ebben a széles körű összetett ökumenikus teológiai összefüggésében foglalkozunk. Eszméllkedésünk eredménye lehet az, hogy „gondolnunk kell a püspöki szolgálat értelmezésének és gyakorlatának módosítására” a mi evangélikus egyházainkban, viszont az is lehetséges — és ezt hangsúlyosan hozzá kell tennünk —, hogy az egyházi szolgálat lutheri értelmezése kihívássá válik más egyházak számára, hogy a hivatalos egyházi szolgálatról és a püspöki tisztről alkotott tanításukat újra átgondolják és kimélyítsék.²

Különbségek az evangélikus egyházak között

Az utóbbi években egyre több evangélikus egyházban cserélték fel az egyházi elnöki címet a püspöki címmel. Ez a folyamat nem új. Elkezdődött már a múlt században. Ennek különböző okai és összefüggései vannak, de egyik ok bizonyára valamilyen — legalábbis formális — alkalmazkodás a nagy történeti egyházakhoz, főként a római katolikus és az orthodox egyházhoz. A püspöki szolgálat értelmezését tehát az evangélikus egyházon belül is tisztáznunk kell. De aligha volna helyes a belső tisztázással kezdeni, és azután ennek eredményeihez ragaszkodva belépni a bilaterális vagy multilaterális ökumenikus párbeszédbe. Sokkal inkább az felel meg az ökumenikus szellemnek, ha ökumenikus kontextusban alakítjuk ki az evangélikus konszenzust. Ez annál inkább ésszerű, mert a püspöki tiszt értelmezésében és gyakorlatában az evangélikus egyházon belül jelentkező különbségeknek eredetileg is vannak ökumenikus összefüggései. Ezért most összefogom a püspöki szolgálat értelmezésének ezt a kettős szempontját: belső evangélikus és széleskörű ökumenikus megközelítést.

Először megkíséreljük áttekinteni a kérdés jelenlegi állását, feltételezve, hogy a párhuzamos előterjesztés megadja hozzá az alapos történeti hátteret.³

Anglikán törekvések

Mint ismeretes, a hit és egyházszervezeti mozgalmat Brent anglikán érsek indította el, aki működésében az 1888. évi Lambeth Quadrilateral alapelveit valósította meg, amely szerint az apostoli szukcesszió feltétele az egyház egységének.⁴ Ezért a püspöki tiszt kérdése állandóan szerepelt a hit és egyházszervezeti mozgalom programjában. Első eredménye volt az interkommunió létesítése az anglikán és a svéd egyház között 1920-ban. Ettől kezdve Soederblom svéd érsek is szorgalmazta az apostoli szukcesszió helyreállítását az evangélikus egyházakban, és ezek közül némelyek ezt meg is tették. Teológiai szempontból azért jelentős számunkra ez a folyamat, mert arról tanúskodik, hogy a különbségeknek ez a növekedése az evangélikus egyházak között nem szakította meg közöttük az egyházi közösséget. Ez csak azért volt lehetséges, mert a püspöki tiszt történeti folytonosságát nem tekintették az egyház lényegéhez tartozónak. De nem is szól semmiféle lényeges teológiai érv amellett, hogy ezt az alapállást elhagyjuk, minthogy az Anglikán-Lutheránus Európai Regionális Bizottság 1982 októberében a Limai Dokumentum alapján kijelentette, „hogy van elegendő egyezés a mi közösségeink között az anglikán és az evangélikus egyházi hivatalok kölcsönös elismerésére. A Limai Dokumentum szerint ugyanis (Ministry 37k. §.) elegendő a kölcsönös elismeréshez, hogy az egyházak, amelyek nem tartották fenn a történeti epizkopátust, úgy értékeljék azt, „mint az apostoliság egyik jelét”.

Dialogus a reformátusokkal

Majdnem ellentétes oldalon áll az evangélikus—református dialógus. Fontos előrelépés volt a Leuenbergi Egyezmény 1972-ben, jöllehet a püspöki tiszt nem volt a megbeszélések tárgya, mert evangélikus—református viszonylatban nem tartozott a hagyományos vitapontokhoz. De éppen ennek a témának a mellőzése utal egy sarkalatos teológiai

tényre a mi tárgyunk összefüggésében. E két egyház között ugyanis a hivatalos egyházi szolgálat és az egyházi közösség kölcsönös elismerése a hitbéli és tanításban fennálló elegendő (satis) konszenzus alapján volt lehetséges, és vitám felül állott az, hogy a történeti episzkopátus nem szükséges (non necesse est!) az egyházi közösség elismeréséhez. Hasonló megegyezések születtek Európán kívül is. Abban az esetben, ha az evangélikusok elhagynák ezt az alapállást más bilaterális dialógusok közben, például a katolikusokkal folytatott dialógus közben, akkor elkerülhetetlené válnék az evangélikus—református párbeszéd újrafelvétele erről a kérdéstről.

Dialógus az orthodoxokkal

Az evangélikusok és az orthodoxok között az ökumenikus mozgalomban nagyon korán létesültek baráti kapcsolatok. Vonzódást és rokonságot éreztek egyházaik között. Hivatalos kapcsolatokat azonban nagyon lassan létesítettek még az Egyházak Világtanácsának 1961-ben Új-Delhiben tartott nagygyűlése után is. Egyelőre nem is mondhatunk sokat az evangélikus—orthodox dialógusról, minthogy a Lutheránus—Orthodox Nemzetközi Közös Bizottság éppen csak elkezdte munkáját 1981 augusztusában, és az egyházi hivatal és a püspökség kérdését az 1983. évi ülésük programjába vették fel. Regionális és multilaterális dialógusok tapasztalata azt mutatja, hogy az orthodox teológusok az egyházi közösség elismerése szempontjából nagyobb jelentőséget tulajdonítanak az apostoli hit közös megvallásának, mint annak az egyetlen momentumnak, amelyet az episzkopátus történeti szukcessziója jelent.

Dialógus a katolikusokkal

Új mozgást indított el az egyházközi dialógusokban a Második Vatikáni Zsinat. Befejezése előtt 1965-ben egy közös munkacsoport, később az Evangélikus—Katolikus Közös Bizottság létesült, amely kezdetől fogva foglalkozott az egyházi hivatal és a püspöki tiszt kérdéseivel. Munkájának eredményeit közölték a következő iratokban: Máltai Jelentés „Az evangélium és az egyház” címen (1972), „Az eucharisztia” (1978), „Utak a közösség felé” (1980), és legutóbb a Lantana-i Dokumentum „A hivatalos szolgálat az egyházban” címen (1981).⁵ Önálló tanulmány tárgya lehetne annak kiértékelése, hogy ez a bizottság hogyan egyengette és szélesítette az utat lépésről lépésre az egyetértés felé az egyházi hivatal és a püspöki tiszt kérdésében. Az eredményeket mégis nagyon óvatosan és szerényen fogalmazták meg, mondván, hogy „a hit figyelemre méltó közös értelmezését sikerült elérni, beleértve a hivatalos egyházi szolgálat közös értelmezését is. Ezért úgy véljük, hogy most javasolni lehet további lépéseket a hivatalos egyházi szolgálatok teljes kölcsönös elismerése irányában” (Lantana, 83).

Dialógus az Egyházak Világtanácsában

Bilaterális dialógusokkal párhuzamosan és sokszoros összefonódásban dolgozott a hivatalos egyházi szolgálat kérdéséről az Egyházak Világtanácsának Hit és Egyházszerkezeti Bizottsága, és az eredményeket a Límai Dokumentumban összegezte „Baptism, Eucharist, Ministry” cí-

men 1982-ben. Talán legkeményebb munkát a hivatalos egyházi szolgálat és ezen belül a püspöki tiszt kérdése igényelte. Külön konzultáció foglalkozott ezzel a kérdéssel Genfben 1981-ben. A záró jelentés „Episcopé et Episcopate in Ecumenical Perspective” (Faith and Order Paper 102) címen egyike a legjobbaknak az e tárgyról készült dokumentumoknak. Tartalmát integrálták a Limai Dokumentumba, néha kiegyensúlyozottabb formában.

Teológiai megfontolásaink alapiratai

Ezen áttekintés után helyesnek látszik, hogy a püspökségre vonatkozó teológiai megfontolásaink közben elsősorban a két legutolsó iratot, a „The Ministry of the Church” (Lantana, 1981) és a „Baptism, Eucharist, Ministry (Lima, 1982) című dokumentumot vegyük figyelembe, mivel így hasonlíthatjuk össze az evangélikus—katolikus és az ökumenikus dialógusok eredményeit. Sőt célszerű az említett iratok gondolatmenetét is követni, minthogy mindkettő valóban rendszeres a felépítésében, és érintik az előző párbeszédék majdnem minden kérdését. Szелеktív módon fogunk eljárni, tehát csak azokat a kérdéseket emeljük ki ezekből az iratokból, amelyek a püspöki tisztség evangélikus értelmezése szempontjából lényegesek.

Krisztus szolgálata és minden hívő szolgálata

A mai keresztyénségben teljes az egyetértés abban, hogy az egyház a maga egészében és minden tagja egyenként elhivatott arra, hogy biznyságot tegyen Isten megmentő szeretetéről Jézus Krisztusban, és hogy minden hívőnek ez az általános szolgálata az élő és cselekvő Úr szolgálatán alapul. „A ‚ministry’ szó legtagább értelemben jelenti azt a szolgálatot, amelyre elhivatott Isten egész népe akár mint egyes személyek, akár mint helyi közösség vagy mint az egyetemes egyház” (Lima, 76). A másik írat biblikus terminológiával mondja: „Istennek ilyen módon elhivatott népe olyan nép, amelynek különleges küldetése van a világban: ‚szent papság, hogy lelki áldozatokat hozzon’, és ‚hogy hirdesse az Ő csodálatos tetteit’ (1Pt 2,5—9) ... Martyrium, leitourgia és diakonia (bizonyágtétel, Isten imádása és az embertárs szolgálata) azok a feladatok, amelyek Isten egész népére bizattak” (Lantana, 12—13). Minden hívőnek ez a papsága, az egyetemes papság lényeges volt Luther és a lutheri reformáció számára, és ez a Második Vatikáni Zsinaton is nagy hangsúlyt kapott. Ebből azután le kellett vonni a következtetést: „Ez a tanítás a megkeresztelt hívők egyetemes papságáról és az egyházi tisztségek szolgálat jellegéről az egyházban és az egyházért, jelenti a közös kiinduló pontot evangélikusok és katolikusok számára, amikor tisztázni próbálják a még nyitott kérdéseket a hivatalos egyházi szolgálat értelmezése körül” (Lantana, 15). Ez a konszenzus minden megkeresztelt hívő szolgálatáról egyúttal az az általános keret is, amelyen belül a püspöki tisztség kérdésével foglalkozunk. Ez a konszenzus kihívást jelent az evangélikus egyházak számára is: mennyire valósítják meg minden megkeresztelt hívő küldetését a szolgálatra. Mert nyilvánvaló, hogy funkcionáló egyetemes papság nélkül sem az egyházi hivatal, sem ezen belül a püspöki tisztség nem funkcionál sajátos hivatásának megfelelően, hanem hierarchiává deformálódik igazi szolgálat — együtt szolgálás helyett.

A hivatalos egyházi szolgálat eredete

A Limai Dokumentum ezt mondja: „Az ordinált szolgálat (ordained ministry) kifejezés olyan személyekre vonatkozik, akik karizmát kaptak, és akiket az egyház szolgálatra rendel ordináció által a Szentlélek segítségével hívásával és kézrátétellel” (Lima 7c). Az „ordinált szolgálat” (ordained ministry) — vagy néha a „különleges szolgálat” (special ministry) — ezekben a dokumentumokban többnyire nagyjából azt jelenti, mint a „ministerium verbi divini” az evangélikus irodalomban. Eredete sokat vitatott kérdés nemcsak az evangélikusságon belül, hanem az ökömenikus mozgásban is. Az eredetire vonatkozó meghatározásoknak és döntéseknek következményei vannak természetesen a püspöki szolgálat értelmezésére is. Érdeklődésre tarthat számot néhány idézet. „A hivatalos szolgálat megfelelő értelmezéséhez csak akkor jutunk, ha kiindulópontul szolgál Isten akarata, amellyel elhívja és elküldi népét. Hibás volna azonban a hivatalos szolgálat és az egyház közötti belső kapcsolatból azt a következtetést levonni, hogy a hivatalos szolgálatot az egyház hozta létre, mintha Isten alkotta volna az egyházat, és azután az egyház létesítette volna a hivatalos szolgálatot. Más szóval: mintha az általános egyházi szolgálat volna eredete a hivatalos szolgálatnak. Ez a szemlélet nem tartható. A tizenkét apostol elhívása figyelmeztet arra a tényre, hogy kezdettől fogva elkülönítettek egyes személyek különleges szolgálatra a közösségben. A tizenkét apostol előképe a hívők jövőendő közösségének és egyúttal azoknak is, akik őket mint elhívott szolgák szolgálják.”⁶ Egy másik idézet: „Aho-gyan Krisztus kiválasztott és elhívott apostolokat, Krisztus úgy hív el és választ ki a Szentlélek által folytatólagosan személyeket a hivatalos szolgálatra” (Lima, 11). És még egy: „A különleges szolgálat és sokféle más szolgálat az egyházban a tényleges történeti struktúrák szerint alakult, és ez így felel meg az egyház missziójának és szükségleteinek. Ezért míg a különleges szolgálat megléte maradandóan hozzá tartozik az egyház lényegéhez, addig konkrét formájának nyitottnak kell lennie az aktualizálására” (Lantana, 18).

A hívők szolgálata és a hivatalos szolgálat

Nincs most szükség és lehetőség arra, hogy idézeteket hozzunk Luthertől és hitvallásainkból a hívők szolgálatáról és a hivatalos egyházi szolgálatról. A reformátori álláspont eléggé közismert ahhoz, hogy összehasonlítsuk az idézett dokumentumok álláspontjával, és következtetéseket vonjunk le az összehasonlításból, három pontba foglalva.

1. A hivatalos szolgálat levezetése az egyetemes papságból — mint-ha az egyetemes feladat átruházása volna egyetlen tisztségviselőre — tarthatatlan. Az átruházás elmélete nem volt alapja a lutheri hivatal (Amt, ministerium) fogalomnak. A reformáció gyülekezetei a szükséghelyzetben nem saját szolgálatukat, nem egyetemes papságukat ruházták ál egy személyre, hanem azt a különleges szolgálatot, amelyet az egyház Jézustól kapott, hogy rábizza kiválasztott személyekre.

2. A hivatalos szolgálatot Jézus Krisztus alapította az apostolok kiválasztásával és kiküldésével (Lantana, 17). Az a tény, hogy a feltámadt Úrtól közvetlenül kapták elhívásukat és küldetésüket, egyedüli és nem ismételtető esemény volt, viszont a missziói feladatra vonatkozó megbízatásuk alapja a különleges szolgálatnak az egyházban.

3. Az a megállapítás, hogy a különleges szolgálat formája külön-

böző lehet az egyház tényleges történeti struktúrái szerint, megfelel az újszövetségi tényállásnak ugyanúgy, mint a lutheri-reformátori állásfoglalásnak. Az ökumenikus egyetértés ezen a ponton nagy jelentőségű. De azt a megkülönböztetést, amely szerint maga a hivatalos szolgálat „iure divino”, formája viszont „iure humano” létezik az egyházban, ahogyan ez hitvallási iratainkban is jelentkezik —, joggal érte kritika.⁷ Mert a hivatalos szolgálat konkrét kialakítása sincs emberi önkényre bízva, hanem meg kell felelnie az egyház missziói feladatának (Lantana, 18). Ebből a szempontból az egyházi szolgálat formáinak változtathatósága felhívást jelent az evangélikus egyházak és minden egyház felé kritikus önvizsgálatra, hogy szolgálatuk múltból örökölt struktúrája megfelel-e missziói feladatuknak a mai időben.

A hivatalos szolgálat tekintélye és hatalma

A hivatalos egyházi szolgálat kettős viszonylatban áll: „Tekintélyének (authority) jellemző vonása az isten előtti felelősség, gyakorlása pedig az egész közösséggel való együttműködésben történik” (Lima, 15). A tekintély függőségét még keményebben fejezi ki ez a formulázás: „Az egyházban tehát a szolgálat alá van rendelve Jézus Krisztus egyedüli szolgálatának. ... A jelenben cselekvő Jézus Krisztus veszi szolgálatba a hivatalos szolgát. A lelkész csak az ő szerszáma és eszköze” (Lantana, 21). Jézust szokták idézni: „Aki titeket hallgat, engem hallgat” (Lk 10,16). A hivatalos szolgálat tekintélyét néha nagyon apodiktikus formában fejezik ki: „Amennyiben a hivatalos szolgálat Jézus Krisztus nevében történik és őt jeleníti meg, tekintélye van a közösséggel szemben” (Lantana, 23). Még keményebben formuláz egy amerikai tanulmányi dokumentum: „Az igének ez a szolgálat az egyházak fölött áll, és szükség esetén még az egyházakkal és az egész világgal szemben is” (A Study on Ministry, LCA, 1982, 60). Ezek nagyon világos formulázások, de bennük éppen a „szükség esetén” kifejezés a kritikus pont. Ki dönti el, hogy mikor van a szükség esete? Itt felmerül a bűn, a gyarlóság és a tévedés lehetősége az egyházban. Az ekkleziológiának ezt a fundamentális kérdését helyenként érintik a konszenzus-dokumentumok, de — érthető okokból — nem dolgozzák ki kellő mélységig. A tekintéllyel és hatalommal való visszaélés elkerülése végett szükségesnek tartja a Límai Dokumentum ennek kapcsolódását a közösséggel, mondván, hogy a hivatalos szolgák „a hívőkhöz vannak kötve kölcsönös függésben és viszonyosságban. Ha elvárják a közösségtől a választ és az elfogadást, akkor meg van védve tekintélyük az eltorzulásoktól” (Lima, 16). Ezt a közösséghez viszonyulást annyira hangsúlyozza ez a dokumentum, hogy az alapszöveghez fűzött magyarázat megjegyzi: „A hivatalos szolgák tekintélyét nem szabad annyira redukálni, hogy őket függővé tegyék a közösség közvéleményétől. Az ő tekintélyük azon a felelősségükön alapul, hogy Isten akaratát kell kifejezniük a közösségben.” Ezzel bezárul a teológiai érvelés köre, a „circulus fidei” a hivatalos egyházi szolgálat tekintélye és tévedhetősége körül. Mindenesetre világosan kell látnunk, hogy a hivatalos szolgálat tekintélye, hatalma, igazsága és helyes gyakorlata szempontjából feltétlenül függ Isten és a Szentlélek szuverenitásától, ahogyan ezt a reformátori „ubi et quando visum est Deo” formula kimondja, és ezért az élő és cselekvő Úr az egyetlen biztosítéka annak, hogy a valóságos egyházakban jelentkező gyengeségek, tévedhetőségek és tévedések elle-

nére az evangélium igazsága — az Ő igazsága — mégis érvényesül és győz. Ez természetesen magába foglalja az elkötelezettséget és a hajlandóságot a szolgálatra elhívottak egyéni és közös önkorrekciójára.

A hivatalos szolgálat formái

Ezzel eljutottunk kifejezetten is az „episcopé” és az episzkopátus kérdéséhez, minthogy dokumentumaink a hivatalos szolgálat formái címszó alatt szólnak a három szintű hivatalos egyházi szolgálatról: a püspök, a presbiter és a diakónus tisztéről.⁸ Értelemszerűen tehát addig is az episcopé-ról és az episzkopátusról szóltunk, mivel ezek a hivatalos szolgálat sajátos formái, és így mindaz, amit elmondtunk, hangsúlyozottan érvényes az episzkopátusra is. Telkintélye és hatalma feltétlenül függ Isten feltétlen szuverenitásától, és ezt csakis közösségben lehet gyakorolni az egyház konciliáris, kollegiális és szinodális struktúráiban, ahogyan ezt előbb idéztük (Lantana, 24).

A három szintű szolgálat eredete

A három szintű hivatalos szolgálat eredetére mézve minden dokumentum nyíltan megállapítja, hogy az Újtestamentumban nincs minden időre érvényes séma vagy norma az összes jóvendő szolgálatra az egyházban (Lima, 19). A dokumentumok elismerik, hogy az újtestamentumi iratok eltérő helyzetet tükröznek a püspöki és a presbiteri szolgálatról és ezeknek egymáshoz való viszonyáról. Elismerik azt is, hogy a három szintű hivatalos szolgálat csak a 2. században jelentkezik, és hogy azután is további fejlődésen és változásokon ment át. Főként pedig jelentős az, hogy szerintük a püspöki tiszt az egyház egységének szolgálatává és jelévé lett. Hasonlóképpen leírják azt is, hogy a reformáció egyházai, amelyek elvesztették a hagyományos episzkopátus folytonosságát, a rend és egység fenntartása érdekében szintén kifejlesztették a felügyelet, az „episcopé” szolgálatát különböző szinteken és különböző elnevezésekkel, ami ténylegesen és tartalmilag megfelel a történeti episzkopátusnak. Ebben a tekintetben ezek a megállapítások az episzkopátus történeti fejlődéséről helyesek és számunkra is elfogadhatók. De ezeknek a történeti tényeknek a teológiai értékelésével kapcsolatban kérdések és eltérések jelentkeznek — még a Limai Dokumentum és a Lantanai Dokumentum között is.

A hármás forma értékelése

A Limai Dokumentum mutat nagyobb érdeklődést a három szintű hivatalos szolgálat iránt: „Ámbár a hivatalos szolgálat más formái is megáldattak a Szentlélek ajándékaival, mégis a püspök, a presbiter és a diakónus három szintű szolgálata látszik ma alkalmasnak annak az egységnek a kifejezésére, amelyet keresünk, és eszközüvé is válhat annak elérésére” (Lima, 22). Logikusan levonták ebből azt a következtetést is, hogy azok az egyházak, amelyeknél nincs meg ez a három szintű séma, „kell, hogy feltegyék maguknak a kérdést, hogy a hármás séma, ahogyan az kialakult, nem jelent-e erőteljes felhívást arra, hogy azt ők is elfogadják” (Lima, 25). Ez az érvelés önmagában elfogadhatónak látszik a mi evangélikus hitvallásaink alapján is, de csak azzal a feltétellel, hogy a hármás forma nem tartozik az egyház lényegéhez,

hogy elfogadása szabad döntés kérdése, és hogy „non necesse est” (nem szükséges) az egyház egységéhez. Történeti fejlődés vezetett kialakulásához, és az egyház missziójának történeti szükségéi meg is változtatják egy gazdagabb vagy egyszerűbb forma felé, amely ugyanúgy segítheti az egyház egységét.

A püspök és a lelkész szolgálata

A Lantanai Dokumentum viszont nagyobb érdeklődést mutat az epizkopátus és a presbiteriátus, vagyis a püspökség és a lelkészség kettősége és teológiai megkülönböztetése iránt.⁹ A dokumentumban kísérlet történik annak kimutatására, hogy a szolgálatnak ez a differenciálódása a különböző szinteken „mindkét egyház (ti. a katolikus és az evangélikus egyház) számára több mint pusztán történeti és emberi fejlődés eredménye vagy mint valamilyen szociológiai szükségszerűség kérdése. ... Az egyház egyetlen szolgálatának kibontakozását különböző szolgálatokban lehet úgy értelmezni, hogy van valami benső kapcsolata az egyház lényegével. Az egyház ugyanis (különböző szinteken aktualizálódik” (Lantana, 45). A dokumentum elismeri, hogy az evangélikus hagyomány szerint a hivatalos szolgálat megkülönböztetése „emberi törvény szerint” (as one of human law) történik, de ugyanakkor „az episcopé nélkülözhetetlen a történeti egység és folytonosság szempontjából” (Lantana, 47). Másfelől említés történik a dokumentumban arról, hogy a Tridenti Zsinat mellőzi a „de iure divino” kifejezést, és „megállapítja, hogy a hivatalos szolgálatoknak ez a megkülönböztetése ‚divina ordinatione’ létezik”. Végül pedig a Második Vatikáni Zsinat kijelenti, „hogy ez a megkülönböztetés ‚ab antiquo’ — régtől fogva — fennáll”. Ezek után pedig ezt mondja a Lantanai Dokumentum: „A katolikus tradíció szintén csak egy egyetlen ordinációs szentségről szól, amelyben a püspök, a pap és a diakónus különböző módon részesülnek” (Lantana, 48). Végül levonják azt a következtetést, hogy mindkét egyháznak „el kell ismernie, hogy az egy apostoli szolgálatnak ez a történeti differenciálódása egy inkább helyi és egy inkább regionális szolgálatba a Szentlélek segítségével történt, és ennyiben van benne valami lényegi az egyház számára”. Ha tehát az egyházak elfogadják ezt — mondja a dokumentum —, „akkor nagymértékű megegyezést sikerült elérni” (Lantana, 49).

A szolgálat rendjének szabadsága

Nem bizonyos azonban, hogy ez az érvelés helytálló vagy egyértelmű. Először: Ez az érvelés — úgy tűnik — visszaesést jelent ahhoz a konszenzushoz képest, hogy csak egy egyetlen ordinációs szentség létezik, és visszaesés a Második Vatikáni Zsinat megállapításához képest is, amely szerint a szolgálatnak ez a három szintű differenciálódása csak „ab antiquo” (régtől) — tehát nem „ab initio” (kezdetből) — létezik. Másodsor: Igaz az, hogy az „ecclesia militans” földi, emberi lényegéhez tartozik, hogy „különböző szinteken aktualizálódik”. De ebből miért következik az, hogy csak két vagy három szinten aktualizálódik, és miért nem több szinten? És miért éppen csak egy személy, a püspök képviselheti az egyház egységét? Miért nem lehetne egy kollegiális közösség változó elnökkel is megfelelő kifejezése és jele az egyház gazdag sokféleségét magába foglaló egységének? Harmadszor: A katolikus

teológiában hagyományos gyakorlat az, hogy a Szentlélek működésével érvelnek egy adott hagyomány mellett, de újnak tűnik, hogy most ezt az érvelési módot alkalmazzák a lutheri egyház hagyományára is. Negyedszer: Hegyes dolog hinni a Szentlélek segítségével az egyház története folyamán, de nem egészen világos, hogyan értsük, hogy az egy apostoli szolgálat történeti differenciálódása „valami lényegeset” jelent az egyház számára. Azt jelenti ez, hogy a Szentlélek a történelem tanúsága szerint elfogadta az egy apostoli szolgálat differenciálódását, és ezért az egyházaknak is el kell fogadniuk az egy hivatalos szolgálat ilyen vagy más differenciálódását? Ha így értendő, akkor ez azt is jelentené, hogy az egyházi elnökség rendszere is a Szentlélek segítségével létezik! Természetesen ugyanígy a Szentlélek segítségével egyetlen közös struktúránk is lehetne. De ugyanilyen érvelési logikával azt is mondhatjuk: a Szentlélek segítségével van az, hogy nincs ilyen egységes szervezetünk, mert a Szentlélek így akarja megmenteni egyházát attól, hogy egyetlen, mindenképp fölé álló hatalmasság uralkodjék rajta.

Kihívás más egyházak számára

Nem látunk tehát semmi kényszerítő okot arra, hogy megváltoztassuk az újszövetségi és reformátori teológián alapuló nézetünket az egy apostoli szolgálat többféle történeti differenciálódásának lehetőségéről. Az egy apostoli szolgálat több szintű differenciálódása is lehetséges, és ez valóban jelent „valami lényegeset” az egyház számára; azt, hogy a földön (!) élő egyház mint emberi közösség több szinten végezheti az apostoli szolgálatot, de nem lehet mondani, hogy egyik szint apostolibb, mint a másik. Örülünk, hogy ehhez hasonló nézeteket találunk a Lantana-i Dokumentumban is. Sőt azt is hozzátesszük: ennek az evangéliumi álláspontnak maradandó kihívássá kell lennie a többi egyházak — az anglikán, a katolikus és az orthodox egyházak — számára is.

Az apostoli hagyomány szukcessziója

Nagy előrelépést jelent az, hogy a dokumentumunkban az apostoli szukcessziót az egész egyház aposztolicitásának és az apostoli hagyománynak a széles keretébe állították be. „Az apostoli szukcesszió elsődleges megjelenése az egész egyház apostoli hagyományában található meg” (Lima, 35). Csak a második lépésben említi a dokumentum a hivatalos szolgálat szerepét a szukcesszióban: „Az egyházon belül a hivatalos szolgálatnak különös feladata az apostoli hit megőrzése és aktualizálása. A hivatalos szolgálat rendezett átadása tehát nyomatékos kifejezése az egyház folytonosságának a történelem folyamán” (Lima, 35). A dokumentum történeti áttekintéssel szemlélteti, „hogy a püspöki szukcesszió lett egyiküké azoknak a formáknak, ... amelyekben az egyház apostoli hagyománya kifejeződött”. De ugyanakkor elismeri, hogy egyes egyházak a hagyományos episzkopátus nélkül is megőrizték az apostoli hitet, úgyhogy bizonyos értelemben ők is az apostoli szukcesszió folyamatában állnak (Lima, 35.36). Ez ismét rávilágít arra, hogy messzemenő egyetértés van az episzkopátusnak az apostoli szukcesszióval kapcsolatos szerepére nézve. A püspök komoly felelőssége az apostoli hit szukcessziójának és ezzel az egyház hitbeli egységének megőrzése, de ők nem egyedüli és végső garáncálói és eszközei ennek.

Itt ismét érvényes az a reformatóri figyelmeztetés, hogy az élő Úr a Szentlélek által az egyetlen garانتálója az apostoli szukcesszióknak: Ő felhasználhatja erre a hagyományos episzkopátust — a katolikus és az evangélikust —, de nincs hozzá kötve.¹⁰ Ez a reformatóri szemlélet ismét kihívást jelenthet mindennemű episzkopátus és egyházi elnökségi rendszer számára. Hozzáteesszük: a püspöki tiszt történeti szukcessziójának hiánya szintén jelévé lehet annak a fundamentális igazságnak, hogy az élő Úr a Szentlélek által ott is gondoskodhat az apostoli hit folytonosságáról, ahol a püspökség történeti szukcessziója megszakadt.

Az ordináció és az apostoli szukcesszió

Most nem általában foglalkozunk az ordinációval, hanem csak amennyiben további betekintést enged az episzkopátus és az apostoli szukcesszió kérdésében. A Limai Dokumentum inkább általánosságban beszél az episzkopátus, az apostoli szukcesszió és az ordináció viszonyáról. „Az egyház (I) ordinálja némely tagjait a szolgálatra Krisztus nevében. ... Amikor ezt teszi, folytatni kívánja az apostolok küldetését, és hű akar maradni tanításukhoz” (Lima, 39). Tehát az egyház ordinál! A dokumentum ezért aláhúzza, hogy a püspök közösségben fungál, amikor ordinál. A püspök „a presbiterekkel és diakónusokkal közösségben, valamint az egész közösség felelősek a szolgáló hatalom átadásáért az egyházban” (Lima, 29). A Lantanai Dokumentum még élesebben fogalmaz: „Katolikus tanítás szerint az ordinált hivatal teljessége csak a püspöki tisztségben van meg”¹¹, és ehhez a teljességhez hozzátartozik, hogy benne áll az apostoli szukcesszióban és az apostoli tanhagyományban (Lantana, 62). Helyesli, hogy az evangélikus hagyomány hangsúlyozza az egyház történeti folytonosságát, és hogy veszélyes időkben is megőrizte a presbiteri ordináció folytonosságát (Lantana, 63). Ez nagy jelentőségűnek tűnik, mert „a katolikus egyház történetében is előfordultak esetek papok (presbiterek) által végzett papi (presbiteri) ordinációra” (Lantana, 76).

A formális szukcesszió helyreállítása

Mindezek a szempontok jó hidak egyházaink kölcsönös megértése és elismerése felé. A szukcesszió formális helyreállítása kézzátétellel, fontos elvi okokból mégsem tekinthető magától értődő eljárásnak, jól lehet azt az evangélikus egyházak nem szakították meg szándékosan, sőt inkább hajlandók voltak fenntartani. A helyreállítás kérdésében meg kell értenünk evangélikus egyházak és teológusok érvelését, amely hasonlít Luther érvelési logikájához a gyermekkeresztség fenntartása mellett. Ha elvetjük a gyermekkeresztség érvényességét, akkor a múltban sok keresztyén nem volt megkeresztelve. Ugyanígy, ha elfogadjuk, hogy az episzkopális szukcesszió nélkülözhetetlen az ordináció érvényességéhez, akkor az evangélikus egyházakban nem volt érvényes ordináció és nem volt érvényes úrvacsora a reformáció óta. A formális szukcesszió helyreállítása tehát aligha képzelhető el más eljárással, mint úgy, hogy az egyházak, miközben a közös apostoli hit és hitvallás alapján egyre inkább kiépítik az egyházi közösséget egymás között, kölcsönösen részt vesznek az ordinációs aktusokban, és így közlik egymással az episzkopális és nem episzkopális szukcessziót — mégpedig azzal a feltétellel, hogy ez semmit sem ad hozzá az ordináció érvényességéhez.

De még ebben az esetben is igaz az, hogy a püspökség és az ordináció érvényessége egészen Isten és a Szentlélek szuverenitásán és az élő Úr kegyelmén alapul, akit segítségül hívunk az ordinációban.

Ordináció és installáció

A püspöki tiszt és a hivatalos szolgálat viszonyának evangélikus értelmezés szerinti tisztázásához szükséges az ordináció és az installáció (az avatás és az iktatás) megkülönböztetése.¹² Ezt a megkülönböztetést említi a Lantanaei Dokumentum 38. pontja, de nem szól róla a Límai Dokumentum. Az ordináció bevezetés az egész egyház egyetlen és egységes hivatalos apostoli szolgálatába, amely az egész egyházra és az ordinált egész életére érvényes. Az installáció viszont bevezetés az egyetlen hivatalos szolgálat egyik formájába, amely elcserélhető egy másik külön formájával. Mivel a püspöki tiszt a hivatalos szolgálat egyik külön formája, a püspök bevezetése tisztségébe nem magasabb ordináció, hanem installáció, beiktatás a hivatalos szolgálat ezen külön formájába, vagyis az egyházban számára kijelölt „helyre”.

Néhány záró észrevétel

1. *A Szentlélek vezetéséről.* Igaznak fogadható el, hogy az egyetlen hivatalos szolgálat elágazódása a három szintű szolgálatba a korai kereszténység idején és az egyetlen hivatalos szolgálat sokféle elágazódása a reformáció ideje óta a Szentlélek vezetésével történt. Hiszem, hogy így történt. De akkor tudomásul kell vennünk: a Szentlélek az egy hivatalos szolgálat máig kialakult sokféleségével arra hív fel minket, hogy ne térjünk vissza, illetőleg ne ragaszkodjunk a múlt formáihoz, hanem használjuk ki a hivatalos szolgálat formai változtathatóságát, és formáljuk az egyház missziójának jelenkori szükségletei szerint. Jézus Krisztus szabadságot adott egyházának, hogy ezt tegye, minthogy tanítványait nem kötelezte sem a két, sem a három, sem a több szintű hivatalos szolgálati rendszerre.

2. *Az egység jeléről.* A jelenlegi ökumenikus diskusszióban különböző összefüggésekben állandóan szerepel a „jel”, latinul a „signum” fogalma: az egység jele, az Úr jelenlétének jele stb. Felül kellene vizsgáljunk ennek a fogalomnak a használatát. Egyik kérdés a jel és a valóság viszonya. Például igaz-e az, hogy a püspöki vagy a pápai tiszt vallásban nem csak jele, hanem megvalósítója is az egyház egységének? Hiszen közsímet, hogy már a reformáció kora előtt éppen ezekkel a tisztségekkel fügtek össze az egyházszakadások, és a jelenben is a pápaság intézménye az egyik legkényelmetlenebb problémája az egyház látható egységének. Lehet-e akkor hiteles jele az egyház egységének? A másik kérdés a jel kétértelműsége. Például az, hogy valamely egyház vagy az összegyűlt nem egyetlen egyházfő vezetése, hanem kollektív vezetése alatt áll, nagyon jó jele lehet annak a ténynek, hogy az élő Úr az egyház feje, és hogy ő a megvalósítója az egyház egységének.

3. *A szolgálat teljességéről.* A „teljesség” kérdése állandóan felmerül, amikor arról van szó, hogy egyházak egymást kölcsönösen elismerjék igazi egyháznak. A teljesség értelmét — „plenitudo” latinul, „plero” görögül — újra meg kellene fontolni ilyen összefüggésekben, mint az igazság teljessége, a „depositum fidei” teljessége, az ordinált szolgálat teljessége, a Szentlélek ajándékainak teljessége stb. Felvetem

a kérdést: mi a hit teljessége a kánaáni asszony vagy a kapernaumi százados esetében, vagy amikor Jézus egy kis gyermeket állít példaképpül tanítványai elé? Vagy mi a szolgálat teljessége, amikor Jézus megmossa tanítványai lábát, példát adva az apostoli, a püspöki és minden más egyházi szolgálatra?

4. **A konvergenciáról.** Az újabb ökumenikus dialógusokban szívesen alkalmazzák a konvergencia fogalmát párhuzamosan és néha szemben a konszenzus korábban használatos fogalmával. Ez helyeselhető, ha arról van szó, hogy a konvergencia igazi értelemben közös „konverziót”, megterést jelent az egy Úrhoz és annak hívéséhez, hogy ő él és ő cselekszik egyházában a különböző szolgálatokon keresztül. Minden konszenzus- és konvergencia-formula csak annyiban szolgálja az egyház egységét, amennyiben az élő Úrról tanúskodnak és hozzá vezetnek. Ha ezt valljuk és vállaljuk, akkor maradunk az egyetemes keresztyén és sajátosan lutheri hagyomány vonalában. Ennek kifejtése volt előterjesztésem teológiai intenciója.

D. Dr. Pröhle Károly

JEGYZETEK

1. Limai Dokumentum: Baptism, Eucharist and Ministry, Faith and Order Paper 111, WCC, Geneva, 1982. — Angol nyelvterületen a cím kezdőbetűi szerint „BEM-Dokument” címen, tanulmányomban keltezési helyéről „Limai Dokumentum” címen (rövidítve: Lima és a paragrafus számával) idézzük. — Towards a Confession of the Common Faith and Order Paper 100, WCC, Geneva, 1979. — Eucharistie und Priesteramt, Beiheft zur Ökum. Rundschau 38, Frankfurt/M., 1980. — Den einen Glauben bekennen, Ökum. Perspektiven 11, Frankfurt/M., 1982. — A ministerium-Amt-ministry szokásos fordítása: egyházi hivatal. De mindhárom szó eredeti jelentése: szolgálat, mégpedig hivatalosan rendezett szolgálat, ezért itt a „hivatalos egyházi szolgálat” vagy „hivatalos szolgálat” kifejezést használjuk következetesen.

2. Ez a tanulmány eredetileg a Lutheránus Világszövetség külön munkacsoportjának Genfben 1982. november 29—december 3-ig tartott konzultációjára készült, amelynek feladata volt püspöki szolgálat evangélikus értelmezésének tisztázása az erre vonatkozó ökumenikus és bilaterális dialógusok eredményeire támaszkodva és a budapesti nagygyűlés felé előretekintve. Az előkészítő iratok és a párhuzamos referátumok elsősorban azt vizsgálták, hogyan közeledhetnek az evangélikus egyházak az apostoli szukcessziót őrző egyházakhoz. Tanulmányomban arra is rámutattam, hogy viszont a lutheri-reformátori tanítás a hivatalos egyházi szolgálatról és a püspöki tisztről kihívássá lehet a többi egyházak számára.

3. A párhuzamos referátumot Andreas Aarflot norvég püspök tartotta. Előterjesztése tartalmilag lényegesen átdolgozva jelent meg „Der leitende Geistliche der Region — Zum lutherischen Verständnis vom Bischofsamt” címen (Luth. Mhefte 1983/2: 70kk), de eredeti formájában sem tekintette át az epizkopátus általános történetét, hanem az evangélikus hagyományt ismertette.

4. Az anglikán egyház 1888. évi Lambeth Konferenciáján készült dokumentum a Lambeth Quadrilateral, amely kimondja, hogy egyházi unió csak az egyház négy alapvető tulajdonságának (az egység, a szentség, az egyetemesség és az apostoliság) megléte esetén lehetséges. Az apostoliság egyik feltétele pedig a történeti epizkopátus a töretlen apostoli szukcesszióval.

5. The Ministry in the Church, LWF, Geneva, 1982. — Das geistliche Amt der Kirche, Paderborn-Frankfurt/M., 1981. — Idézve a keletkezési hely szerint Lantana Dokumentum címen (rövidítve: Lantana és a paragrafus száma).

6. Episcopate and episcopate in ecumenical perspective, Faith and Order Paper 102, WCC, Geneva, 1980: 1. lap.

7. Melanchthon: Tractatus de potestate papae, 63—65. §.

8. A püspöki tisztről szóló ökumenikus dokumentumok sokszor használják a görög „episcopé” szót annak jelzésére, hogy nemcsak arról a tisztségről van szó, amelyet ma püspökségnek neveznek, hanem általában a több helyi gyülekezetre kiterjedő lalkipásztori felügyeleti szolgálatról is. Ez alá foglalják tehát teológiai szempontból a körzeti lelkeszek, az esperesek, a szuperintendensek, az ordinált egyházi elnökök stb. tisztségét is. A három szintű hivatalos egyházi szolgálat rendszerében a presbiter nem a mi egyházunk presbiterét, hanem a papokat, a helyi lelkeszeket jelenti; vö. a „presbyteros” szóból lett a „Priester” és a „priest” szó. Ebben a hármass rendszerben a diakónus sem azonos az újkori belmisszió

diakónusaival, hanem a felsőbb egyházi rendek (ordines maiores) harmadik fokozatán álló ordinált személy.

9. Ez abból adódik, hogy a Lantana-i Dokumentum a Katolikusokkal folytatott párbeszéd eredménye, amelyben a püspöki és a lelkészi tisztség viszonya állt homloktérben. Ezt a viszonyt a katolikus egyház inkább felülről lefelé, az evangélikus egyház inkább alulról felfelé határozza meg. Más szóval: a katolikus egyház szerint a lelkész a püspöktől kapja hatalmát, a hagyományos evangélikus felfogás szerint viszont a püspök a lelkészek — az ógyházi értelemben vett presbiterek — közül emelkedik ki mint első. Melancthon: Tractatus de potestate papae, 60—62. §.

10. Vö. Luther Kis Kátéjában a harmadik hitágazat magyarázatát.

11. Vö. a 9. jegyzetet.

12. A kérdés megvitatásánál némelyek tiltakoztak az „installatio” kifejezés ellen, mert abból csak a „berendezés, felszerelés” jelentést hallották ki. A középkori latin szó azt az egyházi aktust jelentette, amellyel valakit a „stallus”-ba, vagyis helyére, mégpedig hivatali székebe ültettek. Az angol szó máig megőrizte ezt az egyházi jelentést, német változata már kevésbé: itt inkább valamilyen berendezés helyzetét, felszerelését jelenti. Az „iktat” szó eredeti jelentése „jutat, helyre tesz”, pontos megfelelője a középkori latinnak.

Diakóniai teológiánk az Ószövetség tükrében

Ma már alig van valaki, aki kétségbevonná, hogy a diakóniai teológia valóban teológia, olyan teológia, olyan tanítás és prédikáció, amely mélyen a Szentírásban gyökerezik. Ez minden bizonytal egyik nagy eredménye annak az elmúlt két és fél évtizednek, amelyben következetesen és egyre elmélyülve műveltük ezt a teológiát. Azt is természetesen vesszük, hogy ennek a teológiának, „locus classicus”-a, kiindulópontja az Újszövetségben van,¹ abban az igében, amelyet a szinoptikusok tanúságtétele szerint Jézus saját szolgálatáról mondott. A diakóniai teológia Újszövetségi alapjainak bővebb kifejtését is megtalálhatjuk dr. Káldy Zoltán püspök előadásáiban.² Ez a mostani szerény tanulmány megkísérli röviden áttekinteni azt, amit ezen a téren az Ószövetségben találhatunk.

Nyilvánvaló, hogy egy ilyen tanulmányban nem „új” textusokat veszünk elő, hanem azokat a jól ismert igéket, amelyek alapvető jelentőségük az Ószövetség megértése szempontjából. Csakhogy már az Ószövetségi irataiban is felfedezhetjük, hogy a régi Izráel történelme folyamán újra meg újra elővette, értelmezte a klasszikus, hagyományos igéket.³ Az evangélisták arról tanúskodnak, hogy Jézus mutatta meg a tanítványoknak, hogyan kell érteni az Ószövetséget,⁴ az első pünkösdi prédikáció alaphangja az, hogy Jézus feltámadásával, s a Szentlélek segítségével az Ószövetség új, igazi értelmét találták meg,⁵ Pál pedig a Krisztus Jézus ismeretének páratlan nagyságáért elveti az Írás addigi értelmezését.⁶

Izráel népe, később gyülekezete számára döntő jelentősége volt a Deuteronomiumnak. Ebben a könyvben találjuk meg Izráel ősi hitvallását: „Halld meg Izráel: az Úr a mi Istenünk, egyedül az ÚR!” (5Móz 6,4). Hangsúlyozni kell, hogy ez a mondat nem elméleti kijelentés, nem dogma, nem Izráel „monoteizmus”-ának tétele! Ugyanez a könyv tud arról, hogy más népek más isteneket imádnak, mert ezeket nekik hagyta meg az ÚR (! 5Móz 4,19). Valami egészen más nyilvánul meg ebben a hitvallásban: az, hogy Izráelnek ahhoz kell ragaszkodnia, akinek ez a

neve: JHVH.⁷ Miért ragaszkodott ehhez Izráel, miért harcoltak ezért a próféták, miért volt olyan fontos az „első parancsolat”?

Mindjárt itt, az elején meg kell állapítanunk a legfontosabbat: JHVH-ban, az ÚR-ban Izráel a maga történelme folyamán olyan Istent ismert meg, aki ugyan felséges, megfoghatatlan, igazi Isten, de aki nem akar „önmagában”, önmagának élni, hanem Izráelért, az emberért, az egész világért él. Az ÚR úgy gyakorolja uralmát, hogy népét segíti, az embernek, a világnak adja minden kincsét, az ő szolgálatukba állítja hatalmát. Izráel hitvallása éppen arról tanúskodik, hogy az ÚR egyedül akar lenni mindenek fölött. Ő szavaival és tetteivel azt bizonyítja, hogy egyáltalán nem akar egyedül lenni, valahonnan messziről nézni, hogyan alakul Izráel és a népek sorsa a világban. A teológia szakkifejezésével: az ÚR nem „Deus pro se”, hanem Deus pro populo, pro homine, pro mundo. Így ezt a hitvallást úgy kell tekintenünk, mint mindannak összefoglalását, amit az Ószövetség az ÚR-ról mond.⁸

Ha időben később dolgozták is fel, Izráel egyik legrégebbi hagyománya az ósatyákról szóló tradíció.⁹ Témánk szempontjából figyelemre méltó az, hogy az ún Jahvista feldolgozás magától értetődőnek veszi, hogy az ósatyák Istene az ÚR, azaz ugyanaz az Isten, akiről Izráel hitvallása szól.¹⁰ Ez a tradíció tartalmazza azt, hogy az Úr ígéretet adott az ósatyáknak, és ezt az ígéretet meg is tartotta. Az Ábrahámmal kötött szövetség¹¹ pedig valójában olyan aktus, amelyben az ÚR kötelezi el magát, hogy Ábrahámot és utódait megáldja, sőt benne a föld minden népét megáldja, nekik hazát ad, és a történelem minden eseményét úgy irányítja, hogy ígéreteit teljesítse (1Móz 15 r.). Hangsúlyoznunk kell: ez a „szövetség” nem kétoldalú aktus, hanem egyoldalú elkötelezés. Úgy tűnik, ez az alapja mindannak, amit az ósatyák történetében olvashatunk, mert ezeknek a történeteknek vezérfonala az, hogy az ÚR vezeti, irányítja az eseményeket, ő az ósatyákkal van, védi, segíti őket, úgy vezeti őket, hogy ígéretei teljesüljenek. Nem véletlen, hogy az ósatyák történetének befejező szakaszában olvashatjuk József kijelentését arról, hogy ez az Isten még azt is jóra fordította, ami emberi gonoszság volt (1Móz 50,20). Az ósatyák Istene nem önmagáért él, hanem az ósatyákért.

Izráel másik, még többször hangoztatott hagyománya az ún. „exodus tradíció”, az, hogy az ÚR kihozta népét Egyiptomból (2Móz 3—15 r.). Erről az Ószövetség mindig úgy szól mint az ÚR csodálatos tetteről, hogy „nagy erővel és hatalmas kézzel” vitte végbe a szabadítás csodáját (2Móz 32,11). Régi idők óta azt látta ebben Izráel, hogy az ÚR meglátta az elnyomást, meghallotta az elnyomottak segélykiáltását, ismeri a szenvedők fájdalmát, s ezért minden hatalmával segítségükre siet (2Móz 3,7kk). Erre a szabadító, segítő, népének javára minden hatalmát felhasználó Istenre minden időben emlékezik Izráel (Zsolt 78,13; 114,3,5; 136,13kk stb.). Istennek ez a csodálatos szabadítása minden időben téma maradt (v. ö. 2Móz 20,2; 5Móz 5,6; 6,12; 8,14; 11,4 stb.), a próféták újra meg újra hivatkoznak rá (Ézs 10,26; 11,15k; 43,16; Jer 2,6; Ez 20,5k; Hós 11,1; Ám 3,1; 9,7 stb.). Ez a sokszor elvett tradíció is annak bizonyítéka volt, hogy az ÚR Izráelért mindent megtesz, ő „deus pro populo”. Innen ered az a gyakorlat is, hogy az URat Izráel Istenének, Izráelt az ÚR népének nevezték. Ez a személyes, bensőséges viszony később azután nemcsak az ÚR és Izráel, hanem az ÚR és az egyes ember kapcsolatára is jellemző volt. A hívő is vallotta, hogy az ÚR nem önmagában és önmagáért van, hanem az emberért, mindent megtesz a hívő javára.

Egy következő lépés, amelyet az Ószövetség írói megtettek, az, hogy

az Ūrban az egész világ felé forduló Istent is meglátták. Ha figyelmesen tanulmányozzuk azt, amit az Őszövetség a teremtésről mond, meglátjuk, hogy ezeknek a szakaszoknak alap gondolata az, hogy Isten a „világért” él. Az erről szóló teológiai, tanító jellegű szakaszok (1Móz 1—2 r.) arról szólnak, hogy az ŪRÉ az egész teremtett világ, az ő műve, ő uralkodik fölötté, ugyanakkor azt is megtudjuk, hogy Isten nem a világ „fölött” áll, nem „lenéz” rá, hanem a világ és az ember Istene akar lenni, mindent úgy teremtett, hogy az jó legyen (1Móz 1,31) és benne mindent az embernek adott (1,26—28; 2,4—15). A teremtésről szóló himnikus jellegű szakaszok (pl. Zsolt 104; Jób 38—41 r.) a Teremtőt és a teremtést dicsérik. Sok írásmagyarázó és teológus arra hívja fel a figyelmet, hogy az ilyen jellegű szakaszok vannak többségben az Őszövetségben, és ez arra mutat, hogy Izráelben nem a teremtésről szóló tanítás volt elsődleges fontosságú, hanem sokkal inkább annak az Istennek a dicsérete, akinek az ember (és Izráel) létét köszönhette, aki őt elhelyezte ebben a csodálatos világban. Arra külön érdemes figyelni, hogy ezekben a dicséretekben olyan kijelentések is vannak, amelyek arra utalnak, hogy Isten gyönyörködik a teremtett világban, és szereti ezt a világot (Zsolt 104,26 és Jób könyvében az egész szakasz!).¹² A teremtő Isten a világért él, és szereti a világot — erről tanúskodik az Őszövetség.

A teremtéssel kapcsolatban még arra is érdemes figyelnünk, amit az ún. „kétféle teremtéstörténet” (1Móz 1 és 2) az emberről mond. Egyrészt azt, hogy az embert Isten a maga képére és hasonlatosságára teremtette, ami azt jelenti, hogy Isten a világ fölötti uralmát, de egyben a világról való gondoskodását is úgy gyakorolja, hogy az ember uralkodik a világ fölött és az emberre van bízva a világról való gondoskodás. Másrészt azt, hogy Isten ezt a világot az ember kedvéért teremtette, talán helyesebb volna így mondani: az embernek teremtette, benne mindent az ember szolgálatára teremtett. Az állatokat akkor teremtette, amikor megfelelő segítőtársat teremtett az embernek, a földet azért tette termékenynek, Éden kertjét azért hozta létre, hogy legyen az embernek lakóhelye, és azzal adott értelmet az ember életének, hogy rábízta ezt a kertet, hogy vigyázzon rá és művelje.¹³

Az ún. „őstörténet” (1Móz 3—11 r.), amely nagyon sok értékes antropológiai és kultúrtörténeti anyagot is tartalmaz,¹⁴ ugyancsak arról tanúskodik, hogy Isten akkor sem fordult el a világtól és az embertől, amikor nyilvánvalóvá lett az első emberek istenellenessége, engedetlensége. Ebben az őstörténetben egy egész sor olyan vonás van, amely arról tanúskodik, hogy Isten még ilyen állapotban is szereti a világot és az embert. Bármilyen súlyos is az első bűn következménye, az az Isten, aki ott van a kertben (! 1Móz 3,8), ígéretet ad arra, hogy az asszony utóda legyen a gonosz (3,15),¹⁵ és bár Isten kiűzi az embert az Édenkertből, mégis gondoskodik róla (3,21). Ugyanez a gondoskodás jelentkezik Kain történetében is (4,15). Az özönvíz-történetből is kitűnik, hogy Isten mennyire szereti az embert: bánkodik a gonoszsága miatt (6,6b!), és bár az özönvíz utáni emberiség is bűnös marad (8,21), megígéri, hogy nem lesz többé özönvíz, és a megváltozott körülményeknek megfelelően új életrendet ad a világnak, amely határt szab az erőszaknak, és amely az emberi életet mindenneknél jobban védi (9,6). Az emberiség szétszóródása se jelenti azt, hogy Isten elfordult a világtól, sőt, a világ történelmében belül Isten egy új történetet kezd, azért, hogy megáldja a föld minden népét (10,26—32 v. ö. 12,3).

Témánk összefüggésében külön is kell néhány szót szólni a Deuteronomiumról, amely mai formájában Mózes ötödik könyvében található.

Ma már a legtöbben elismerik, hogy ez a könyv az Ószövetség leginkább teológiai tartalmú könyve, van, aki azt állítja, hogy ez a könyv mind időpont, mind jelentőség tekintetében bizonyos értelemben „az Ószövetség közepe”.¹⁶ Ebben a könyvben pl. több mint 200-szor található a „te Istened” kifejezés, vagy 45-ször a „ti Istenetek”, ami ugyan régebbi iratokban is előfordul, de ilyen sokszor és ilyen hangsúlyozottan nem. És nem egyszerűen a kifejezés, hanem az összefüggés, amelyben ez a kifejezés szerepel, mutatja, hogy Izráel olyan Istennek ismerte meg az URat, aki mindenestül vele törődik, mindenét neki adja. A legfontosabb, amit a Deuteronomium az URról mond, az, hogy az UR szereti Izráelt. Erről a szeretetről a legjellemzőbb kifejezés ez: „Nem azért szeretett meg, és nem azért választott ki benneteket az UR, mint-ha valamennyi nép közt a legnagyobbak volnátok, hiszen a legkisebbek vagytok valamennyi nép közt, hanem azért, mert szeret benneteket az UR...” (5Móz 7,7—8). Ez nem kisebb dolgot jelent, mint azt, hogy Isten szeretetének nincs „motivációja”, magyarázata. Isten azért szeret, mert szeret. Ő ilyen Isten. Legfeljebb: ez a szeretete magyarázza azt, hogy nem akar egyedül lenni, hanem Izráellel, az emberrel, a világgal akar élni. Nem tartja meg magának a gazdagságát, hanem odaadja ajándékba Izráelnek, az embernek, a világnak.

Itt kell arra is figyelniünk, hogy Istennek ez az ajándékozó szeretete nem egyszerűen „lelki” ajándékokat jelent Izráel számára. Az Ószövetségtől különben is idegen a „testi” és „lelki” különválasztása. A Deuteronomium abban is az Ószövetség „közepe”, hogy ezt világosan kimondja. Az élet egységes egész. Az ember is az. Igaz, utal arra, hogy miközben az UR a pusztában vezette Izráelt, és „sanyargatta”, megpróbálta, éhezettette, majd mannával táplálta, meg kellett tanulnia Izráelnek, hogy „nemcsak kenyérrrel él az ember, hanem mindazzal él az ember, ami az UR szájából származik” (8,3), de ez is arra utal, hogy a kettő, amit mi „lelki” és „testi” életnek nevezünk, szorosan összetartozik.

Isten gondoskodó, de megmagyarázhatatlan szeretete az alapja annak, hogy a Deuteronomium szerint a legfőbb parancsolat ez: „Szeresd azért az URat, a te Istenedet teljes szívvedből, teljes lelkedből és teljes erődből” (6,4). Isten szeretetére nem lehet más választ adni. Ez a felszólítás sokszor és sokféleképpen megtalálható ebben a könyvben (pl. 11,1,13; 19,9; 30,6,16,20). Anyira a középpontban áll ez, hogy nem lehet tőle függetlenül értelmezni azokat a törvényeket, amelyek a 12—13. részben található, a kultuszról, különböző hivatalokról, a bűnesetekről és a családjogi rendelkezésekről. Ezek a törvények, amelyek „humánus” jellegére sokan felhívják a figyelmet, a jelenlegi összefüggésben nem érthetők másképpen, csak úgy, hogy a „szeresd az URat” felszólítás ezekben realizálódik: az UR szeretete azt jelenti, hogy az itt található törvényeket komolyan veszem, megtartom. Ezek a törvények pedig az emberek, a közösség javát tartják szem előtt. Valójában tehát az itt megkívánt „viszonszeretet” Isten szeretetének továbbáradása azokban, akik szeretetből megtartják a parancsolatokat.¹⁷

Hely hiányában csak vázlatosan utalhatunk arra, hogy a Deuteronomiumnak ez a teológiai látása határozta meg Izráel történetíróinak szemléletét. Azok a könyvek, amelyek ehhez az irodalomhoz tartoznak (Bírák, Sámuel, Királyok könyve) Izráelnek a honfoglalás utáni időtől a babilóniai száműzetés idejéig terjedő történetét ezzel a teológiai szemlélettel dolgozták fel. Ideje volna ezt is alaposabban feldolgozni. Mert hogy az ún. deuteronomista történelem a kánaáni vallások elleni harcot és a kultuszcentralizációt, a templomhoz való viszonyt tartotta szem

előtt, az igaz, de csak egy része annak, amit ebben a történelemben találunk. Bizonyos, hogy éppen a Deuteronomium alapján észrevehetjük benne az ember felé forduló Isten szeretetét és azt, hogy ez a szeretet, ennek felismerése a történelemszemléletet, a politikai kérdésekben való állásfoglalást is meghatározta és meghatározza.¹⁸

Érdemes talán egy kicsit azzal is foglalkozni, hogy az Ószövetségben (főleg a prófétáknál) az ÚRra vonatkozóan van egy néhány olyan kifejezés, amely aláhúzza azt, amit bevezetőben megállapítottunk: hogy az Ószövetség Istene nem „Deus pro se”. Az egyik ilyen megjelölés az, hogy Isten „atya”. Van, aki már arra is felhívja a figyelmet, hogy az Ószövetségben negyven olyan név van, amely a JHVH nevet kapcsolja az „áb” (atya) szóval és így képez tulajdonnevet (pl. „abijjah, Jó’áb”),¹⁹ de ennél fontosabb, hogy az atya—fiú viszony kifejezése az ÚR és egyes személyek, vagy Izráel közötti kapcsolatra utal. Elég sok ilyen helyet találhatunk (pl. 2Sm 7,14; Hós 11,1—9; Ézs 1,2; Jer 3,19; 31,20 stb.). Egy másik, nagyon jól ismert kifejezés az, hogy az ÚR pásztor. Az ókori Keleten gyakran nevezték a királyokat pásztornak, akár azért, mert ténylegesen pásztorokból lettek királlyá, akár csak átvitt értelemben, hogy a király népének pásztora. Már régi szövegek is utalnak arra, hogy az ÚR pásztor (1Móz 48,15), de a prófétáknál nagyon hangsúlyos ez a kép (v. ö. Ézs 40,11; 49,9k; Jer 23,3; Ez 31,10; 34,11—16; Mlk 2,12; 4,6—7; 7,14; Zof 3,19). A jól ismert 23. zsoltár érdekessége abban van, hogy a pásztor képe mellett még arról is szól, hogy az ÚR „asztalt terít”²⁰ mintha, házigazda lenne. De a pásztor képe is arra utal, hogy az ÚR gondoskodik, ellát és megvéd. Természetesen elég sokat szerepel az a kifejezés is az Ószövetségben, hogy az ÚR — király. Különösen a Zsoltárok könyvében (47; 93; 96—99) találkozunk ezzel a megjelöléssel, de a próféták is szívesen használják (pl. Dt Ézs 43,14k; 44,6; 52,7,9 stb.). A megjelölt textusok is mutatják, hogy ez a kifejezés mennyire nem a zsarnok uralkodót jelenti ebben az összefüggésben. Isten király-volta ugyanúgy a néperől való gondoskodást jelenti, mint a pásztorkodása.

A Deuteronomiummal kapcsolatban mondottakhoz legjobban illik az a megjelölés, hogy az ÚR Izráel „férje”. Elsősorban Hóseás szól így az ÚRról,²¹ de megtaláljuk Jeremiásnál (pl. 2,2), Ezékielnél (16. r.), Deuteró-Ezsaiásnál (54,4—6) is. Igaz, hogy legtöbbször az ÚRtól való elpártolást ostorozó prédikációkban olvassunk arról, hogy az ÚR a férj, Izráel a hűtlen, parázna asszony, és emögött a kánaáni kultuszok elleni harc áll, mégsem szabad figyelmen kívül emelnünk amellett, hogy ez a legbensőségesebb viszonyt kifejező kép is arról tanúskodik, hogy a próféták a népet, az embert szerető Istenről prédikáltak, arról, aki önmagát odaadja a legszorosabb kötelékbe is.

Ahogy a Deuteronomium törvényei az egész emberi életet átölelve mutatják, hogyan viszonyozható Isten szeretete az emberek szeretetével, úgy mutatnak rá a próféták arra, hogy az emberért mindent odaadó Isten elleni véték hogyan nyilvánul meg személyes és társadalmi bűnökben. Ez a magyarázata annak, hogy a próféták beleszólnak a mindennapi élet dolgaiba, a társadalmi és politikai élet kérdéseibe. Így érthető, hogy az első „iróprófeta” Amósz keményen ostorozza Izráel gazdagjait, akik elnyomják a szegényeket (pl. 5,10kk),²² vagy hasonló bűnökért Jeruzsálem népét Ézsaiás (pl. 5,8kk). Ez magyarázza Jeremiás politikai magatartását,²³ vagy a késői korban Malakiás „vitáját” a lélekben megfáradt későbbi zsidósággal (pl. 2,10kk). Ha az Isten ajándékozó szeretete a nép és az ember egész életére kiterjed, akkor bármilyen törvénytelenység, bármilyen gonoszság is ezt a szerető Istent sérti.

Mindez természetesen csak egy kis szelete az Ószövetségnek. Külön alapos vizsgálatot igényelne annak felkutatása, hogy milyen segítséget nyújt a diakóniai teológia továbbvitelére a bölcsesség-irodalom,²⁴ bizonyára nem lenne érdektelen a papi teológia alaposabb vizsgálata se. Ezek azonban már egy következő tanulmányra maradnak.

*

Az eddigiekből is kiderül azonban az, hogy a diakóniai teológiának még mélyebb gyökerei vannak annál, amit eddig ismertünk. Nem szabad elfelejtenünk, hogy az egész Szentírás, elejétől végig annak az Istennek az ígését tartalmazza, aki az emberrel és az emberért, a világgal és a világgért él, és akit éppen ezért nem lehet úgy tisztelni és szeretni, hogy az embertől és a világtól elfordulunk, életünket vallami belső „lelki” szférára korlátozzuk. Ahogyan az Isten magát teljesen, mindenestül az ember, az egész világ szolgálatára szánja, úgy mi is csak teljesen, testestől-lelkestől, mindenestől tudjuk azt a szolgálatot végezni, amelyet ő ránk bízott. Az Ószövetségnek ez a korlátozott vizsgálata is megerősít bennünket abban, hogy jó úton járunk, amikor a diakóniai teológiát műveljük. Azt tesszük, amit a régi Izráel és az egyház mindig is tett, amikor Istennek engedelmeskedett: nem nyugodott bele abba, hogy egyszerűen régi „tanokat” őrizgessen, recitáljon, hanem újra meg újra elővette a régi ígét, és kereste benne azt, ami a mában alakíthatja a hívőnek és a hívők közösségének, rajtuk keresztül az embereknek, az emberiségnek életét. Bizonyos, hogy az Ószövetség további tanulmányozása is hozzásegít ennek megvalósításához.

Dr. Muntag Andor

JEGYZETEK

1. Mk 10,35—45; Mt 20,20—28; Lk 22,24—27.
2. Vö. dr. Káldy Zoltán, A diakónia útján. Budapest, 1979.
3. Ezen a felismerésen alapul RAD Ószövetségi Teológiája. Szerinte Izráel 5Móz 26,5—9 „történeti credo”-jának ismételt újraértelmezését találjuk az egész Ószövetségben. G. v. RAD Theologie des Alten Testaments I. München, 1958. 128kk lp.
4. Vö. Lk 24,25—27. 44—48. Itt a héber kánon jellegzetes felosztását is meg találjuk: Mózes Törvénye. Proféták. Iratok!
5. Vö. ApCsel 2,14—36, ahol Ószövetségi textusokról Péter azt állítja, hogy azoknak igazi értelmét találták meg.
6. Fil 3,4—11 arra az új teológiai felismerésre utal, amely Pál valamennyi levelében megtalálható.
7. A LXX a „szent tetragram”-ot mindig kúriosz-nak fordítja, és ezt veszi át az Újszövetség Jézusra vonatkoztatva.
8. Ez a néhány mondat igazolja az új fordítás jogosultságát. Így nem szükséges belemennünk a sokat vitatott JHVH név etimológiájába.
9. Részletesen MUNTAG Andor, Az ósatyák: Isten emberei a világban. LP 1981/10 582kk lp.
10. Ezt igazolja a Papi Irat is: 2Móz 3,6—15-ben, ahol JHVH maga jelenti ki, hogy ő azonos az atyák Istenével.
11. Pontosabban: az Ábrahámnak adott szövetség vö. 1Móz 17,2.
12. Jób könyvében érdemes arra is figyelni, hogy a behemótról és a livjátánról szóló költemény a szerelmi énekek stílusában íródott! Vö. MUNTAG Andor Jób könyve, Budapest, 1982 310kk lp.
13. Az Ószövetség szerint a munka az ember teremtettségéhez tartozik hozzá! Vö. RAD Theol I. 140kk lp.
14. Az ún. „protevangélium” hagyományos értelmezését az utóbbi években sokan vitatják, de az ellenérvek nem meggyőzőek.
15. Alfons DEISSLER Gott für Welt und Mensch, Leipzig, 1977 116. lp. Bizonyára nem véletlen az sem, hogy az Evangéliumok stílusa, teológiai felfogása azonos a Deuteronomiuméval.
16. Ez a téma részletesebb kidolgozást érdemel, jelenleg kiadott disszertáció-téma, remélhetőleg hamarosan kidolgozásra kerül!

18. Kevés a hely ahhoz, hogy részletesebben szó essék itt az Izrael történetében olyan döntő szerepet játszott Jeremiás prófétáról.
Vö. MUNTAG A. Jeremiás harca a békéért ThSz 1974/1—2 8kk lp.
19. Vö. DEISSLER i. m. 134. lp.
20. Ez azért is érdekes, mert ApCsel 6. r. szerint később, a keresztyén gyülekezetben ez a *diakónusok* dolga volt!
21. Nem véletlenül! A Deuteronomium a Kr. e. 8. század közepén „született”. Allghanem Amosz és Hóseás is hozzájárult ennek az iratnak létrejöttéhez.
22. Részletesen vö. MUNTAG A. Amosz prófeta könyve, Budapest, 1978. Különösen is a 12kk lp.
23. Vö. pl. „Jeremiás harca a békéért” ThSz 1974/1—2.
24. Első lépésként hadd utaljak arra, amit a Jób kommentárban próbáltam erről kifejtteni.

Úr és Szolga

— az Újszövetség bizonyágtételében

A diakóniai teológia meghatározó jegyei

Vitathatatlan egyháztörténeti tényként kell számon tartanunk, hogy az egyházunk gondolkodását és életét döntő módon meghatározó diakóniai teológia elválaszthatatlanul egybeforrt Dr. Káldy Zoltán püspök személyével és munkásságával. Az ő 1964-ben, Pozsonyban tartott disz-doktori székfoglaló beszédében öltött először alakot,¹ és az ő fáradhatatlan frói és előadói tevékenysége adott új és új impulzust kibontakoztatásához, továbbfejlesztéséhez.² Természetesen a diakóniai teológia irányzatának is megvoltak az előzményei, úgy, ahogy azt Pröhle Károly „Húsz év teológiai problémái” c. cikkében³ világosan kifejtette. Hosszú listát kellene azoknak a neveiből is összeállítani, akik egy-egy felismeréssel gazdagabbá tették diakóniai teológiánkat. Mégis, ha ennek a teológiának minden más teológiától elütő, sajátos profilját akarjuk megragadni, akkor elsősorban Káldy Zoltán megnyilatkozásaira kell figyelnünk. A következőkben megkísérlem pontokba szedni ezeket a meghatározó jegyeket, hogy a diakóniai teológia szembesítése az újszövetségi bizonyágtétellel célt ne tévesszen.

a) *Diakóniai teológiánk újszövetségi fogantatású teológiai irányzat.* Kialakulásához a döntő lökést nem valamelyik korunkban is ható teológiai rendszer, hanem maga az Újszövetség adta. Már az elnevezés is az újszövetségi görög nyelv „diakónia” szavából származik, tartalmilag pedig széleskörű és alapos exegetikai munkára épül.⁴

Sokszor éri a diakóniai teológia vallóit és vállalóit az a vád, hogy ezt a teológiai irányzatot egy nehéz történelmi helyzettel való megal-kuvásuk igazolásául kovácsolták ki. Vagyis lényegében teológia naturalistáznak: a történelem szavára és nem Isten ígéjére figyelnek. Nyilvánvalóan nem tekinthető véletlennek, hogy a diakóniai teológia koncepciója egy olyan egyházban született, amelynek keresztyének számára mindeztidáig ismeretlen körülmények között, a szocializmust építő társadalomban kell megtalálnia életének és szolgálatának útját. De ez még semmiképpen nem kárhoztatható. Hiszen éppen az a teológia egyik legfontosabb szolgálata, hogy utat mutasson az egyház népének a történelem változásai között. Ez a történelmi kényszer ismerhető fel Pál megigazulástana,⁵ Luther vagy Barth teológiájának háttérében,

hogy csak a legjellemzőbbeket említsem. A döntő nem az, hogy a kérdést ki teszi fel, maga a Szentírás vagy pedig a történelem, hanem az, hogy a reá adott válasz milyen alapokra épül.

E tekintetben viszont igazat kell adnunk Káldy Zoltánnak, aki ezt írja: „A diakóniai teológia útjára nem azért léptünk, mert az adott körülmények között nem volt más lehetőségünk — tehát kényszerűségből és ezzel együttjáró opportunizmusból —, hanem azért mert Isten az új történelmi körülmények között Szentlelke által jobban megismertette velünk Jézus Krisztus személyét, váltáságművét és minden szolgálatát az evangéliumban való mélyebbre hatolás által...”⁶ Másképpen: az Újszövetségben adott kinyilatkoztatás a forrása és zsinórmértéke a diakóniai teológiának.

b) *A diakóniai teológia krisztológiai felismerésekből táplálkozik.* A „diakónia” a kersztyén szóhasználatban régtől fogva az intézményes szeretetszolgálat megjelölésévé lett. Ezért elsősorban külföldi kersztyén testvéreink a diakóniai teológiának ennek a szolgálatnak teológiai meg-alapozását értik. De még idehaza is gyakran deszükítik a diakóniai teológia területét az egyháznak az emberek között vagy az emberiségnek végzett szolgálatra. Noha minderre van a diakóniai teológiának mondanivalója, mégis világosan meg kell mondanunk, hogy a diakóniai teológiának alfája és omegája magának Krisztusnak a személye és a műve.⁷ Tehát nem reked meg az etika vagy az ekkleziológia sikkján, hanem a krisztológiában gyökerezik. „A diakóniai teológia a szó legszorosabb értelmében krisztocentrikus teológia és a diakónia életvitel a Szolga—Messiás életében való részvétel” — szögezte le Káldy Zoltán az 1976-os Országos Lelkeszi Konferencián.⁸

A diakóniai teológiának ezt a sajátos vonását rendkívül fontosnak tartom. Mert ha teológiánk csupán a kersztyének tennivalóit fogalmazná meg, a farizeusi előírásoknál is elviselhetetlenebb törvényt faragnánk belőle. Viszont a krisztocentrikus diakóniai teológia szerint Krisztus azoktól igényli a lemondást és áldozatot igénylő szolgáló életformát, akiknek Ő szolgál, és akiket Ő gazdagított meg szolgálata révén. Ahogyan Jézus maga mondja a lábmosás történetében a lábainak megmosása ellen tiltakozó Péternek — Péter szerint ugyanis neki kellene Ura lábát megmosnia —: „Ha nem moslak meg, semmi közöd sincs hozzám.” (Jn 13,8)

c) *A diakóniai teológia felismerései a krisztológia centrális mondanivalóját ragadják meg.* Így ír erről Káldy Zoltán: „Előtte nem kétséges, hogy a diakóniai teológia művelésével és élésével az evangélium kellős közepén vagyunk és nem annak valahol a perifériáján.”⁹ De ennél a kijelentésnél nagyobb súllyal esik latba az a beható exegetikai munka, amellyel kimutatja, hogy amit Jézus a szolgálatról mond sőt amit egész életével kiábrázol, az Jézus messiási küldetésének mind tartalmát mind irányát, mind pedig megvalósításának módját érinti.¹⁰ Személyének titka éppen abban az ellentmondásban ragadható meg, hogy Ő Istentől hatalmat nyert Ura mindennek, ugyanakkor mégis Szolga, aki a maga méltóságával nem törődve a legvégsőig elmegy az ember javának szolgálatában.¹¹

Mivel a diakóniai teológia a krisztológia centrumára épül, a krisztológia pedig meghatározó eleme az újszövetségi teológiának, meg vagyunk győződve arról, hogy általa kerül helyes megvilágításba az Újszövetség szoteriológiai, antropológiai, ekkleziológiai, eszkatológiai, kozmológiai, sőt a Szentháromság belső kapcsolatáról vallott üzenete is.¹²

d) A diakóniai teológia felismeréseiben használható kulcsot kapunk az Újszövetség különböző teológiai rendszereinek megértéséhez is. Tudott dolog, hogy az egy evangéliumot az Újszövetség különböző szerzői egymástól többé kevésbé eltérő és megkülönböztethető módon fogalmazzák meg. Amit eddig elmondtunk, elsősorban a Jézusra vonatkozó őskeresztyén hagyomány alapján állapítottuk meg. De vajon ezen a nyomon haladnak-e az első keresztyénség teológusai is, mindenekelőtt Pál és János, illetve a hatásuk alatt író szerzők? Káldy Zoltán egy lelkészkonferenciái előadásában mutatta ki, hogy sajátos módon ugyan, de a diakóniai teológia Pál munkásságát is áthatotta.¹³ Hasonló tapasztalatokra tehettek szert az Újszövetség egyes könyveiről megjelent kommentárok szerzői is. A diakóniai teológia szempontjai exegetikai részletkérdésekig elmenően hasznos iránytűnek bizonyultak.

A magam elé szabott feladat

A dolgozatom címében megjelölt feladatnak többféleképp igyekezhetnék eleget tenni. Összefoglalhatnám az eddig elért eredményeket, vagy kísérletet tehetnék egy eddig még érintetlen terület feltárására. Hálás feladat volna például János evangéliumát a diakóniai teológia összefüggéseiben megvizsgálni.) Aki viszont akár csak megközelítőleg is ismeri az újszövetségi tudományt az utóbbi években foglalkoztató problémákat, az nyomban belátja, hogy a diakóniai teológia előbb felsorolt négy meghatározó jegyével „darázsfszékbe” nyúltunk, olyan kérdéseket érintenek, amelyek éles vitákat kavarnának, és a bennük megfogalmazott igény sokukban erős ellenállásra találna. Eppen ezért az alkalomhoz leginkább illő feladatnak azt vélem, hogy szembeállítás a diakóniai teológia újszövetségi felismeréseit a szaktudomány jelenlegi állásával, mégha ez egy dolgozat keretein belül csak töredékesen lehetséges is.

Ennek a feladatnak elvégzése hozzájárulhatna diakóniai teológiánk újszövetségi alapjainak megszilárdulásához. Nem a mindig szép számmal felbukkanó, divatos de tisztavirágéletű hipotézisekkel történő szembeállításra gondolok. Azoknak az eredményeknek próbája alá kell vetnünk megállapításainkat, amelyek a történetkritikai vizsgálódás során helytállóknak bizonyultak, és amelyek alkalmazása nélkül ma már komoly újszövetségi kutatás nem végezhető.

Az ilyen irányú fáradozás azzal a haszonnal is járhatna, hogy diakóniai teológiánk eredményei belekerülnének az újszövetségi kutatás nemzetközi vérkeringésébe. Amennyire megítélhetem, rajtunk kívül csak itt-ott, s akkor is bátortalanul figyelt fel néhány kutató az Újszövetség bizonyágtételének diakóniai jellegére. Elsősorban Leonhard Goppeltre és tanítványára, Jürgen Roloffra gondolok.¹⁴ Jellemző e tekintetben a következő élményem: A tübingeni teológiai fakultás 1981. évi nyári szemeszterében Peter Stuhlmacher újszövetséges professzor szemináriuma a fentebb írtak tradícióvonalait kutatta. A munka eredményeinek összefoglalásakor Stuhlmacher professzor megjegyezte, hogy a szeminárium csupán egy tradíciószálat nem tudott felfejteni és értelmezni, mégpedig azt, amelyet a Jn 13-ban található lábmosás története fémjelez. Ez a mozzanat is jelzi: a diakóniai összefüggések az újszövetségi kutatásban olyan sínpárhoz hasonlíthatnak, amelyre, ha észre is veszik, nem futtatnak vonatot. A diakóniai teológián edzett újszövetségi látásmód viszont nyomban felismeri, hogy az említett esetben ép-

pen a lábmosás történetében felbukkanó szál kapcsolja a sok tekintetben sajátos jánosi bizonyágtételt a szinoptikusokéhoz. S talán még segítségére is lehetnénk az Újszövetség tudományának. Stuhlmacher professzor csüggesztő képet fest ennek a teológiai tudományágnak zidált helyzetéről: „Míg az újszövetségi exegézis még az ötvenes években is vezető, ha nem éppen mértékadó teológiai tudományágnak számított, amelytől a teológia és az egyház fontos impulzusokat kaphatott, úgy tűnik, hogy ugyanez a tudományág ma nagy mértékben abba a helyzetbe kényszerült, hogy létjogosultságát bizonyítania kell. De ezen nem szabad csodálkoznunk. A részletmunkák egyre növekvő tömege, az egyéni álláspontok és hipotézisek zürzavara nemcsak a teológiai oktatás összhangját borítja fel, hanem megakadályozza, hogy a tudományág kifelé is hasson.”¹⁵ Ezzel szemben mi a diakóniai teológiában olyan megoldást kínálhatnánk fel, amely képessé tenné az újszövetségi tudományt új impulzusok adására, és hozzájárulhatna atomizálódásának megszüntetéséhez. Ehhez azonban az szükséges, hogy — Pál szavait szabadon alkalmazva — az újszövetségesnek újszövetségessé legyünk, vagyis a számukra evidensnek tekintett eredmények és módszerek tekintetbevételével fejtsük ki diakóniai felismeréseinket.

A Szolga—Messiásról szóló igék az újszövetségi kutatás mérlegén

Melyek azok a pontok diakóniai teológiánk újszövetségi alapvetésében, amelyeket az újszövetségi kutatás eredményeinek alapján mérlegelni kell tennünk? Már Káldy Zoltán is igen széles alapon igazolja mindenekelőtt az evangéliumok bizonyágtételének diakóniai jellegét. Nem elégszik meg a „diakonosz”, „diakonia” vagy „diakonein” szavakat tartalmazó igehelyek vagy szakaszok vizsgálatával, hanem azokat is kibontja, amelyeket csupán belső, tartalmi kapcsolat köt össze az előbbiekkal. Mások munkássága még tovább bővítette a számba vehető textusok körét. Természetesen mindet nem tehetem vizsgálat tárgyává, mert egy ilyen igényű munka szétfeszítené ennek a tanulmánynak kereteit. Éppen ezért Mk 10,45-re összpontosítom figyelmemet, ahol a Zebedeus-fiak által provokált rangvitát lezáró jézusi mondást találjuk, de úgy, hogy tekintetbe veszem a párhuzamos helyeket és a kontextusban tükröződő szempontokat is. Véleményem szerint ugyanis abban az igében sűrítve található meg mindazt, ami diakóniai teológiánkat meghatározza.

Jézusnak ez a mondata így hangzik: „Mert az Emberfia sem azért jött hogy, neki szolgáljanak, hanem hogy ő szolgáljon, és életét adja váltságul sokakért.” Szavaiból a következők szűrhetők le: a) Amit tesz, küldetésben, vagyis Isten megbízása alapján teszi. b) Személyének titkát az „Emberfia” névvel írja körül. Ebben az esetben — gondolva az „Emberfia” cím körül zajló vitára — kétség sem férhet hozzá, hogy Jézus önmagát nevezi meg így. c) Küldetése szolgálatra szól, s ez a szolgálat nemcsak tevékenységét, hanem egész életének irányát meg szabja. d) Félreérthetetlenül embereknek végzett szolgálatról szól, hiszen a 43. versben tanítványait mások szolgálatára indítja, s ezt a parancsát alapozza meg az idézett mondatban a maga példájával. e) Ezzel a mondatával a földi, tehát feltámadása előtti működését jellemzi. „Ez a rend *van* érvényben közöttetek” — mondja értelemszerűen a 43. versben tanítványainak. f) Ez a szolgáló életforma ellentétben van g) Szolgáló életének végső konzekvenciája „sokakért” (1Ézs 53,12. értsd:

az uralkodásnak azzal a rendjével, amely a népek életében érvényesül. mindenképp!) válságul adott élete. J. Jeremiás ugyan az „és” (kai) kötőszót magyarázó értelműnek tekinti,¹⁶ s ezért szerinte itt Jézus csupán a halálával tett szolgálatról beszél. Az összefüggés viszont amellettszól (c. és e. pontok!), hogy Jézus éppen fordítva gondolja: mivel egész életét szolgálatra adta, lesz halála is mások javára szolgáló halál.

Számbavéve Jézus szavainak ezt a sokrétű tartalmát a történetkritikai módszerrel dolgozó újszövetségi kutatóban két kérdés mindenképpen felmerül. Valóban elhangozhatott-e ez a mondat Jézus szájából még az ő földi életében¹⁷ úgy, ahogy az evangélista állítja, vagy pedig az őskereszténység vetítette benne vissza Jézus életébe a maga hitbéli meggyőződését? Röviden: Jézusra visszavezethető hagyományról van-e itt szó? Poór József marxista tudós ebben a kérdésben látja „a szolgálat-teológia egész elméleti rendszerének egyik kulcsproblémáját”.¹⁸ Nem kétséges: ha utólagos krisztológiai koncepcióról van szó, amely mögött nincs fedezet, akkor ezzel homlokegyenest szembenálló krisztológiai elképzelés, mondjuk egy életidegen gnosztikus krisztológia legalább ennyi elkötelező erővel bírna.

A másik kérdés szorosan összefügg az előzővel. Az idézett jézusi mondasban határozott messiási igény szólal meg. Az evangéliumi hagyományból viszont sok mindent fel lehet hozni annak a véleménynek alátámasztására, hogy maga Jézus nem lépett fel ilyen igénnyel. Csak később, feltámadása után a tanítványai kezdték vallani, hogy Ő az Isten által küldött Messiás, vagy görögül: khrisztosz. Ezért ha az evangéliumokban valamilyen formában Jézus messiási igénye jelentkezik, akkor az erről szóló híradás nem tekinthető történetileg hitelesnek — érvelnek sokan, s ebben is az elsőként felvetett kérdés jogos volta mellett szóló bizonyítékot látnak. Messiás volt-e Jézus vagy sem? Mondanom sem kell, hogy ez is a diakóniai teológia létkérdései közé tartozik. Mert ha Jézus nem volt Messiás, akkor minden szolgálata alig több egy jószándékú ember sikertelen próbálkozásánál, és nem Isten cselekvése rajtunk és általunk.

Tartozunk annyival diakóniai teológiánk becsületének, hogy ne kerüljük ki gyáván ezeket a kérdéseket. De talán a nyílt szembesülés ezekkel a kérdésekkel az igazság vállalásának erkölcsi hasznán túlmenően diakóniai teológiánk új szempontokkal való gyarapodását is magával hozhatja.

a) *A diakóniai teológiát érintő evangéliumi hagyomány jézusi eredete.* Hogy az első kérdésre megalapozott választ adhassunk, legalább nagy vonásokban ismernünk kell az ún. „történeti Jézus” körül folyó vita alakulását az elmúlt két évszázad során.

Az evangéliumi híradások mögött rejlő történeti igazság keresése közben egyre inkább az a benyomásuk támadt a kutatóknak, hogy a hiteles Jézus-kép egészen más, mint amit az egyház vall róla. Míg Jézus Isten országát és annak eljövételét hirdette, ehelyett megszületett az egyház — mondták. A nagy lendületet vett „minden dogmatikai előítéllettől mentes” Jézus-élete kutatás azonban századunk elején holtpontra jutott. Schweitzer Albert ugyanis kimutatta,¹⁹ hogy a liberális teológiának ez a Jézus-képe sokkal inkább a tizenkilencedik század vonásait viseli magán, mint az első századét.

Még élesebben vetődött fel az evangéliumi tudósítás történeti hitelének kérdése a forma- és redakciótörténeti kutatás előtérbe kerülése

nyomán. Kiderült, hogy az evangéliumok anyaga változásokon ment át, a hagyományozás folyamatában a korai keresztyénség helyzetéből fakadó igénynek (Sitz im Leben), az evangéliumokban történő beillesztés során pedig a szerkesztői szándéknak megfelelően. R. Bultmann volt az, aki ebből a felismerésből a „történeti Jézusra” vonatkozóan radikális következtetésekre jutott. Szerinte az „ösgyülekezet” a maga krisztus-hítét vetítette vissza (implikálta²⁰) Jézus földi életébe, s ezért az evangéliumi hagyományból történetileg semmi hitelset nem tudhatunk meg a Názáreti Jézusról. Jézus csupán egy Keresztelő János típusú eszkatológikus próféta volt, akit az „ösgyülekezet” lényegében ürügyként használt fel az evangélium („a kérügma”) megformálásában. Bultmann újszövetségi teológiájában nem is jut hely Jézus teológiája számára. Ennélfogva aligha fogadná el — természetesen ha ma is élne — diakóniai felismeréseink jézusi eredetét.

Az evangéliumi tudósítás történeti hitelének kérdésében azonban gyökeres fordulat állott be. Nemcsak teológiai ellenfelei emeltek vétőt Bultmann felfogásával szemben, hanem még tanítványai közül is sokan szembefordultak, legalábbis ezen a téren, mesterükkel. A forma- és redakciótörténeti kutatás eredményeit — érthetően — nem tagadhatták. De az „ösgyülekezet” hitének a „történeti Jézus” elé leereszkedő függönyét már nem tekintették olyan áthatolhatatlannak, mint Bultmann és követői. Elsősorban E. Käsemannak köszönhető azoknak a történetkritikai módszereknek a kidolgozása, amelyeknek segítségével történetileg is megbízható adatokat kaphatunk az evangéliumi hagyományból a húsvét előtti Jézus személyéről és szolgálatáról.²¹ A hagyománynak minden olyan eleme, amely nem vezethető le az első keresztyének helyzetéből vagy a korabeli zsidóság felfogásából Jézus földi életéről és működéséről árulkodik. Hiszen csak ezzel magyarázható, hogy az evangéliumi hagyomány megőrizte azokat. Természetesen Jézus olyasmit is mondhatott vagy cselekedhetett, ami nincs ellentétben a húsvét után keresztyénség helyzetével vagy a korabeli zsidóság megnyilvánulásával.²² Mégis földi működésének rekonstrukciójában az elsőbbséget a semmi másból le nem vezethető elemeknek kell biztosítanunk. J. Jeremiás filológiai oldalról közelítette meg a problémát.²³ A görög szöveg aramei szavait illetve hátterét vizsgálva igyekezett a hagyományképződés minél korábbi stádiumait kitapogatni, sőt Jézus eredeti kijelentéseit (ipsissima vox) felismerni.²⁴

Ezzel a módszerrel dolgozva egyre inkább kirajzolódott az újszövetségi kutatók előtt Jézus szavainak senki máséval össze nem téveszthető stílusbeli és tartalmi sajátossága, sőt a bennük megnyilatkozó páratlan igény.²⁵ Különösen Jézus példázatai bizonyultak ebből a szempontból tanulságosnak.²⁶ A diakóniai teológia számára igen jelentős E. Fuchs megállapítása Jézus szavainak és életének harmonikus egységéről.²⁷ Úgyhogy ma már egyre inkább utat tör magának az a felismerés, hogy Jézus húsvét előtti működése nagyobb mértékben formálta az evangéliumi hagyományt és ezen keresztül a húsvét utáni gyülekezet hitét, mint a gyülekezet teológiája a Názáretire való visszaemlékezést.

Ezek után térjünk vissza a már idézett, elemzett és diakóniai felismeréseinket szinte hiánytalanul magába foglaló jézusi kijelentéshez Mk 10,45-ből. Eredeti jézusi mondás-e, vagy pedig hagyományképződés során később adták Jézus szájába? Mivel a „diakónia”-val kapcsolatos terminológia az első keresztyénség szóhasználatában nem vált általá-

nossá, nagy a valószínűsége annak, hogy ebben az esetben egy sajátos jézusi terminológiával van dolgunk. Bultmann ugyan a szolgálat fogalmkörét is a hellenisztikus-keresztényen megváltástan felől igyekszik megmagyarázni,²⁸ de a vendégség képe (diakonein = felszolgálni), az „elsők és utolsók” említése (43. v.!) Jézusnak Isten országaról szóló ígéhirdetésének állandó motívumai, és ezért egyértelműen Jézusra valának. J. Jeremias szerint már csak azért sem lehet utólagos konstrukcióról szó, mert a perikópán belül Jézus mindkét Zebedeusfi, Jakab és János mártíriumáról szól. Azt pedig tudjuk (v. ö.: Csel 12,2 és Gal 2,9!), hogy János a Márk által átvett hagyomány kialakulása idején még élt, s nehezen képzelhető el, hogy a történetet ilyen formában adták volna tovább, ha nem maga Jézus tette volna ezeket a kijelentéseket.²⁹

Jézus kijelentésének az ő váltságahaláláról szóló utolsó mondatával kapcsolatban azonban már inkább megoszlanak a vélemények. Kétségtelen, hogy a megfogalmazásban Ézs 53,12 cseng vissza. A legtöbb kutató véleménye szerint³⁰ viszont csak a húsvét utáni gyülekezet kezdte Ézs 53 felől értelmezni a Jézussal történeteket. Ezzel szemben L. Goppelt úgy véli, hogy már maga Jézus a deuterózsaiási Ebed-Jachve-énekek szellemében fogta fel és fogalmazta meg küldetését (Mt 11,2; Lk 7,18—23 és Lk 4,16—19!).³¹

Akárhogy is értékeljük a váltságahalálról mondott szavakat, állásfoglalásunk azonban érinti a Jézus és tanítványai diakóniájára utaló rész eredetének a kérdését. E tekintetben, de másutt is, ahol Jézus a szolgai életformáról beszél³² a Názáreti „ipsissima vox”-ával kell számolnunk. Diakóniai teológiánk tehát joggal hivatkozik Jézusra, mert felismeréseiben nem későbbi korok keresztényei interpretálják Jézus és az egyház küldetését, valamint a küldetés megvalósításának útját, hanem maga a közöttünk járt Mester, az Isten uralmának meghirdetője és meghatalmazottja.

b) *Jézus paradox messiási önértelmezése.* Amint láttuk, diakóniai felismeréseink érvénye és elkötelező ereje nagy mértékben attól függ, hogy Jézus azokat milyen minőségben vallotta és vállalta. Ha nem mint Messiás tette mindezt, akkor minden, ami a diakóniával összefügg, csupán egyike volna a millió emberi véleménynek és magatartásformának, nem pedig Isten végső eszkatológikus döntése és cselekvése. Vajon mi a történetkritika eszközeivel dolgozó újszövetségi kutatás álláspontja Jézus Messiás-voltának kérdésében? Utólag öltöztette-e fel őt ebbe a méltóságba a keresztényen képzelet, vagy Jézus földi működése elegendő alapot szolgáltatott arra, hogy a húsvét utáni gyülekezet őt vallja az utolsó idők eszkatológikus Messiásának, a Krisztusnak?

Ebből a szempontból vizsgálva a szinoptikus hagyományt meglepő eredményre jutunk: önmagát sohasem jelöli meg Jézus a „krisztus” címmel. Ezt mindig mások vitatják vagy állítják róla. Ez a körülmény első pillanatra azt a benyomást kelti, hogy azoknak a kutatóknak van igazuk, akik szerint Jézus magát nem tartotta messiásnak. A bultmanni álláspont reakciójaként megindult új Jézus-kutatás (lásd: a fejezet a. pontját!) azonban rámutatott a Jézus szavaiban³³ és magatartásában³⁴ rejtőző feltétlen, messiási igényre, szaknyelven: az illicit Krisztológiára. Ezért juthat E. Schweitzer a következő megállapításra: „Az evangéliumi tudósítást vizsgálva éppen a történésznek és a nyelvésznek kell arra a megállapításra jutnia, hogy az, akiről ez a tudósítás szól, vagy nagyzási mániában szenvedő örült volt, erős vallásos beütés-

sel, vagy ha nem, akkor olyan valaki, akiben oly mértékben találkozott maga Isten a világgal, mint egyetlen más esetben sem.³⁵

Miért nem vállalja mégis Jézus a messiási címet? Talán közelebb jutunk a rejtély nyitjához, ha szóba hozzuk azt a problémát, amit „messiási titok”-ként emleget az újszövetségi kutatás. Bár rengeteget írtak erről, U. Luznak mégis azt kell megállapítania, hogy „a messiási titok még mindig sok titkot rejt magában”.³⁶ A problémát W. Wrede exponálta a századelőn, aki feleletet keresett arra a Márk evangéliumában lépten-nyomon felbukkanó jelenségre, hogy Jézus nemcsak hallgat messiás-voltáról, hanem tiltja is az ilyen értelmű híresztelést.³⁷ Wrede elgondolása szerint Márk a „messiási titoknak” a hagyományba való becsempészésével igyekszik eltüntetni a történeti valóság és a gyülekezet hite között feszülő ellentmondást. Azt t. i., hogy Jézus nem lépett fel messiásként, viszont a gyülekezet benne látta a megígért Messiást.

Az újszövetségi kutatás azonban egyre inkább másutt keresi a „titok” nyitját. Az evangéliumi hagyomány komplex vizsgálata valószínűvé teszi, hogy Jézus tartózkodása a messiási címtől nem csupán Márk teológiai leleménye, hanem történeti magva van, mert felfedezhető a hagyományagnak abban a részében is, amelyet Márk szerkesztői munkája érintetlenül hagyott. Bizonyára maga Jézus törekedett elrejtetni személyének titkát, nehogy olyan reményeket ébresszen népében, amelyeknek nem kívánt eleget tenni. Nem akart az igazak élére állva világalumomra törni,³⁸ vagy „theiosz anér”-ként, isteni csodatévő erővel rendelkező emberként hódolatot aratni.³⁹ Pedig nagyon sokan így képelték el az eljövendő Messiást.

Jézus fellépésének ellentmondásos mivolta tükröződik a kortársak ingadozásában ámulat és elutasítás között, de a tanítványoknak Márk által annyira hangsúlyozott értetlenségében is. Messiás-voltát a maga ellentmondásosságában, hallatlan igényével és teljes kiszolgáltatottságával, dicsőségével és megaláztatásával,⁴⁰ — s mi tegyük hozzá — Úrként és mégis szolgálva, teljes mértékben éppen ezért csak azok tudták felismerni és elfogadni, akik feltámadásában Isten által igazolva látták őt.

Azon kell inkább csodálkoznunk, hogy az evangéliumi hagyomány Jézus alakját és művét ebben az ellentmondásosságában őrizte meg a későbbi keresztényen nemzedékek számára. A természetes az lett volna, ha a Jézusban megdicsőült Urát tisztelő öskeresztység minden árnyékot el akart volna tüntetni Jézus földi múltjából. De éppen azt kívánták a paradox hagyomány megőrzésével megvallani, hogy Jézus így, ebben az ellentmondásosságban volt Isten hú meghatalmazottja, s így lett szabadító Messiássá. Voltaképpen tehát helyzete minden különbözősége ellenére is így maradt kontinuitásban a húsvét utáni gyülekezet a húsvét előtti Jézussal.

A formatörténeti irányzat felfogása szerint nem tekinthető véletlennek egy tartalmilag jól körülírható hagyományanyag fennmaradása. Ha nem volna rá égető szükség, menthetetlenül elsorvadna. Miért őrizte meg az induló keresztység Jézusnak a diakóniáról mondott szavait és a diakóniát kiábrázoló cselekedeteit, holott a feltámadott Úr már felülemelkedett megalázó helyzetén? Bizonyára azért, mert a megdicsőült Úr egyházán keresztül akarja folytatni földi életében elkezdett messiási művét, s az egyháznak ezt ugyanazok között a feltételek között kell végeznie, mint egykor Jézusnak (Jn 13,12—17!). Ez a diakóniát passzusok „Szt im Leben”-je! Csak az ő paradox helyzeté-

ben élve és szolgálva, lehetünk hű tanúi az ellentmondásosságában igaz Messiásnak. Nem véletlen tehát, hogy az újszövetségi kor igazán nagy teológusai a legapróbb ízig diakóniaiilag strukturált teológiát képviselnek. Úgy tűnik, megtaláltuk azt a közös nevezőt, amely összefogja az Újszövetség sok újszövetséges által heterogénnek tartott blokkjait, felismertük a „kánont a kánonban”.

Az újszövetségi kutatás és a diakóniai teológia partneri kapcsolata

Mindazok az újszövetségi kutatók, akik az Újszövetség bizonyágtételének sokrétűsége láttán nem adták fel a reményt arra nézve, hogy az azokban megfogalmazott evangélium mégis egy, ezt „a kánont a kánonban” valamilyen formában az említett paradox krisztológiában, illetve az erre épülő teológiában vélik megtalálni. Hogy csak a legfontosabbak közül említsek néhányat: Luther és a mai követői „Istennek a kereszt alá rejtett kinyilatkoztatásában”, a teológia crucisban, — E. Käsemann az „istenteleneleg megigazításában”⁴¹ a feltétel nélküli kegyelemben, — E. Schweizer” a Mindenható kiszolgáltatottságában”,⁴² az önmagát lefegyverző isteni szeretetben látja azt a teológiai origót, amelyhez igazodik az újszövetségi bizonyágtétel koordinátarendszere. De mindhárom felismerés — bár önmagukban helytállóak — pusztá teologumenonná válnak, ha a diakóniai felismerések nem töltik meg élettel őket. A kereszt érthetetlen szimbólummá merevedik, ha nem ismerjük fel benne egy szolgáló élet végső konzekvenciáját, az istenteleneleg megigazítása formális jogi aktussá válik, ha nem vesszük észre, hogy Krisztus mit meg nem tesz a megigazult életért, a hatalmát visszafogó Isten szeretetét pedig tétlen várakozásnak minősíthetnénk, ha nem tudnánk, hogy míg mi hatalmának jeleit fürkésszük, a Szolga-Messiás által szüntelenül fáradozik értünk.

Viszont ezek a felismerések is jó szolgálatot tehetnek diakóniai teológiánknak. Rávilágíthatnak annak a szolgálatnak sajátos jellegére, amelyből élünk, és amelyet végeznünk kell. Ezért csak hasznára válhat mindkét félnek, a diakóniai teológia művelőinek és az újszövetségi kutatás legjobb erőinek, ha partneri viszonyban, eleven kapcsolatban szót tudunk érteni egymással.

Dr. Cserhádi Sándor

JEGYZETEK

1. Káldy Zoltán: Új úton. Evang. SO. 1970. 147—158. o. és: A diakónia útján. Evang. SO. 1979. 43—54. o.
2. L.: Káldy Zoltán: A diakónia útján cikkeit!
3. Lelkipásztor. XLIV. (1969) 3—12. o.
4. L.: Káldy Zoltán: A diakónia útján 44—51; 78—91; 107—108; 168—183. oldalait.
5. Cserhádi Sándor: Pál apostolnak a galáciabeliekhez írt levele. Evang. SO. 1982. 13—14; 107; 283k. o.
6. Káldy Zoltán: A diakónia útján 55. o.
7. „Az evangélium meghallása nemcsak az örvendetes hír tudomásulvételét jelenti, hanem egyben elkötelezést is” — írja Bartha Tibor. (Theol. Szemle 1973. 8. o.) Az idézetből kitűnik, hogy a hazai református egyház szolgálat-teológiája nem annyira Krisztus művére, mint inkább az abból fakadó elkötelezésre épül. Talán ezen a ponton ragadhatjuk meg a két rokon teológiai koncepció között meglévő hangsúlybeli eltérést.
8. Káldy Zoltán: Diakónia útján 119. o.
9. Káldy Z.: Diakónia útján 55. o.
10. Káldy Zoltán: Diakónia útján 86—87. o.
11. L.: elsősorban „Jézus Krisztus — Úr és Szolga” c. cikket! L.: Káldy Z.: Diakónia útján 78—97. o.
12. Vö. Cserhádi S.: Pál ap. a filippibeliekhez írt levele. Evang. SO. 1976. 97—98. o.

13. Káldy Z.: A diakónia útján. 167—183. o.
14. L. Goppelt: Theologie des NT. Vandenhoeck & Rupprecht Göttingen. 1981 3. 241—242. o.; J. Roloff: „Auf der Suche nach einem Jesusbild. ThLZ. 98Jg. (1972) 569. c.
15. P. Stuhlmacher: Schriftauslegung auf dem Wege zur biblischen Theologie. Vandenhoeck & Rupprecht. Göttingen. 1975. 9—10. o.
16. J. Jeremias: Neutestamentliche Theologie. I. Gütersloher Verlagshaus. 1979. 277. o.
17. Azonkívül, hogy teológiatörténetileg leterhelt fogalom, már csak azért sem tartom a „történeti Jézus” megjelölést szerencsésnek, mert implicite tagadja a megdicsőült Ur művének történeti jelentőségét.
18. A. Schweizer: Geschichte der Lben—Jesus—Forschung. Tübingen 1951⁶.
20. R. Bultmann: Theologie des NT. Evang. Verlagsanstalt. Berlin. 1959³. 46. o.
21. E. Käsemann: Exegetische Versuche und Besinnungen. Evang. Verlagsanstalt. Berlin. 1968. 105—169. o.
22. Például a tanítványok kettesével történő kiküldése (Mk 6, 7 és párh.) nem feltétlenül a későbbi keresztyén missziói gyakorlat visszavetítése (V. 9.: Csel 15,39—40).
23. L.: 16. jegyzetben megjelölt mű 13—61. o.
24. L.: előbb idézett mű 39. o.
25. L.: előbb idézett mű 73—79. o.; G. Bornkamm Jesus von Nazareth. 56. o.; H. Braun: Jesus. 59kk.
26. J. Jeremiás: Die Gleichnisse Jesu. Evang. Verlagsanstalt. Berlin. 1972⁴. 226. o.
27. E. Fuchs: Jesus. Wort und Tat. Tübingen. 1971. 92kk. o.
28. R. Bultmann: Die Geschichte der synoptischen Tradition. Göttingen (1970⁵). 154. o.
29. 16. jegyzetben megjelölt mű 2701. o.
30. Pl.: E. Schweizer: Wer ist Jesus Christus? ThLZ 99 Jg. 1974. 726. o.
31. 14. jegyzetben id. mű 244. o. Vö. még J. Jeremias 16. jegyzetben id. műve 274. o. olvashatókkal.
32. M. Hengel pl. autentikus Jézus-logionnak tartja Mt 23,11-et. Christus und die Macht. Calver VI. Stuttgart. 1974. 29. o.
33. L.: 25. jegyzetben megjelölt műveket.
34. L.: 27. jegyzetben megjelölt művet.
35. 30. jegyzetben megjelölt mű 726. o.
36. V. Lur: Das Geheimnismotiv und die maschinische Christologie. ZNW 56. Jg. 1965. 9. o.
37. W. Wrede: Das Messiasgeheimnis in den Evangelien. Göttingen. 1969⁴.
38. Vö. Föhrle Károly: Így kellett bemennie a dicsőségre. Lelkipásztor XLV (1966) 143—145. o.
39. R. Weber: Christologia und „Messias geheimnis”. EvTh. Jg. 1983. 108—125. o.
40. L.: 30. jegyzetben id. mű 723—725. o. és 39. jegyzetben id. mű 125. o.
41. E. Käsemann: Der Ruf der Freiheit. Tübingen 1972. 225kk.
42. L.: 30. jegyzetben id. mű 723. o.

Az egyházi szolgálat értelme

A gyakorlati teológia az egyházi szolgálatról, pontosabban: az egyház szolgálatáról szóló tudomány. E fogalmakat s azok valóságát az egyház története során nem mindig értették jól s ebből végzetes félreértések és következmények származtak. Pedig akadtak a múltban is, akik — ha nem is sokan — e tekintetben helyes eligazítást adtak. Csak kevesen figyeltek szavukra. 1928-ban jelent meg, Victor János fordításában *E. H. Fosdick* amerikai teológus könyve: *A szolgálat értelme*. E könyv első mondata így hangzik: „Az emberi szellem történetében a legmegrögzöttebb és legkártékonyabb gondolatok egyike az, hogy a vallásnak nincsen semmi lényeges köze sem az embertársainknak tett *szolgálat*hoz, sem az erkölcsi jósághoz általában”. (Kiemelés tőlem). S pár oldallal tovább: „Senki előtt sem lehet kétséges, hogy a Mester életében és tanításában központi helyet foglal el a szolgálat elve. Gondoljunk csak az irdalmas samaritánus példázatára.” (19. o.) Végül egészen félreérthetetlenül, hogy

ti. miféle szolgálatról is van szó: „Vannak emberek, akiknek még ezután kell megtanulniok, hogy a keresztyén szolgálat több, mint csupán az emberek lelkének tett lelki szolgálat. Van egy bizonyos gondolkodásmód, amely hajlandó a földi életben csupán keskenyvágyánú, rövid vicinális vonalat látni, amelynek egyetlen feladata az, hogy eljuttasson a halál állomásához, ahol azután át lehet szállni az örök élet gyorsvonalára. Hogy ezen a döcögő kisvasúton, kényelmes, egészséges, gyönyörűséges-e az utazás, vagy nem, azt egészen mellékes kérdésnek tekintik... már régen rájöttünk arra, milyen döntő befolyással vannak az ember lelki érdekeire a külső körülményei is”. (231. o.)

Ma így fogalmazunk: az *egyház létformája a szolgálat*. Ezt a szolgálatot mindig egészen konkrétan egyes emberek, a gyülekezet tagjai végzik s összességében maga a hitét élő gyülekezet. Említettük azonban, hogy az egyház történetében számos félreértés támadt e szolgálat értelmezése tekintetében. Ez már a hitvallási iratainkkal elkezdődött. Az ÁH V. cikkének címe: *De ministerio ecclesiastico*. A ministerium fordítása egyértelműen: szolgálat, ahogyan a magyar fordítás nagyon helyesen vissza is adja: Az egyházi szolgálat. Már a német szöveg: *Vom Predigtamt*, azonban elindítja a félreértések seregét. Egyrészt azt a benyomást kelti, mint ha az egyházi szolgálat — az egyház szolgálat — mindenestül kimerülne a prédikálásban, az igehirdetésben. E benyomást erősíti a cikk szövege is: *Ut hanc fidem consequamur, institutum est ministerium docendi evangelii et porrigendi sacramenta*. *Nam per verbum et sacramenta tamquam per instrumenta donatur spiritus sanctus, qui fidem efficit...* Az összefüggésből nyilvánvaló, hogy az V. cikk mintegy folytatja a IV.-et. ahol a megigazulásról a megigazító hitről van szó. Hogy erre hitre eljussunk, rendeltetett az evangéliumhirdetés és szentségkiosztás szolgálat. A hitvallási irat tehát azért szűkíti le az egyházi szolgálatot a fenti kettőre, mert szempontja az: hogyan lehet eljutni a hitre, amit azután Isten igazságul számít be. A reformációnak e szempontja az adott történeti helyzetben, amikor a megigazulás kérdése állt a teológiai vita központjában, érthető és jogos. Végzetessé, nézetünk szerint, az vált, hogy a későbbi nemzedékek, más történelmi és társadalmi kontextusban nem érezték e fogalmazást megszükitésnek s nem vették észre, hogy az evangéliumhirdetés implicita magában foglalja a diakóniát is. Elég csak Lk 4,18—19-ra utalnunk, ahol Jézus názáreti nagy beszédében életprogramjában egy lélekzetre említi az evangélium hirdetését és a gyógyítást, minden testi-lelki inségből való szabadítást. Az egyházi szolgálat tehát mindig a *teljes ember szolgálat*, testi-lelki valóságában s nem is csak az egyesé, hanem a közösségé, családé, társadalomé, népé. Ez a szemlélet, sajnos részben Hitvallási Iratainkra való hivatkozással is, nagymértékben elsikkadt az egyházban — kivételektől eltekintve, mint pl. Fosdicknál is láttuk — s csak az újabb időkben nyertük vissza.

Táplálta ezt a félreértést az ÁH VII. cikke is, *De ecclesia*, amely az egyház ismertető jelei közül ismét csak az evangélium tiszta tanítását és a szentségek helyes kiszolgáltatását említi. A félreértést mélyítette, hogy a hitvallás latin szövegében ez áll: *in qua evangelium pure docetur*. A német szöveg mely szerint: *das Evangelium rein gepredigt (wird)*, segíthetett volna abban, hogy itt nem a doctrína-ról, a tiszta tanról van szó, hanem a *viva vox evangelii-ről*, az élőszóbeli igehirdetésről, a prédikálásról. Az orthodoxia azonban az egyház ismertetőjelévé egyoldalúan a tiszta tant s annak megőrzését tette s e szemlélet az orthodoxia korával nem ért véget.

A történelmi kontextus megint csak érthetővé teszi, hogy a reformá-

ció, a maga helyzetében a tiszta ígéhirdetésre és a szentségek helyes nyújtására szűkítette le az egyház — az igaz egyház — legfontosabb ismertető jeleit. Hiszen — jogos — kritikája szerint, éppen ezek hiányoztak a pápás egyházból: az evangélium tiszta és a szentségek helyes, Krisztus rendelése szerint való nyújtása. Ez utóbbinál az úrvacsorára gondoltak. A keresztségről nem volt vita Rómával, annál inkább a rajongókkal. Az egyházfogalom, egyházkép s így az egyház küldetésének ilyen egyoldalú leszűkítését némileg korrigálhatta volna a XX. cikk: A hit és a jó cselekedetek. Azonban ez is annyira a megigazulás kérdésének szemszögéből készült, hogy a tulajdonképpeni diakóniai dimenzió kimaradt látóköréből.

Térjünk vissza az ÁH. V. cikkéhez. A félreértéseknek egy másik szála is elindult innen — bizonyára innen is. A német szöveg a „ministerium ecclesiasticum”-ot „Predigtamt”-al adja vissza. Így lesz a szolgálatból német nyelvterületen és német egyházi gondolkodásban: „Amt”, amit azután a magyarban „hivatal”, „tisztség” kifejezésekkel adtak vissza. Nomen est omen. Kialakul a „lelkési hivatal”-nak — nem a helyiségről van szó, hanem a személyről — egy olyan felfogása, amely az eredeti, reformátori, lutheri szemlélethez képest visszakanyarodást jelent a középkori, római egyházi, papság eszméjéhez. A lelkési hivatal viselője egyre inkább „szólistává” lett a gyülekezetben, aki egyedül hordoz minden felelősséget, terhet és munkát s ennek megfelelően nőtt tekintélye is — sokszor személyi kvalitásaitól függetlenül! — a gyülekezet pedig passzívításba süllyedt, pusztán „fogyasztóvá” vált. Az egyház elpaposodott, „Amtskirche”-vé vált. Luther tanítása az egyetemes papságról, minden hívők papi elhivatásáról és szolgálatáról, egyre inkább feledésbe merült. A legutóbbi idők örvéndemes jelensége, hogy e genuin lutheri tanítás időszíveségét kezdik felismerni s megpróbálják érvényesíteni s a nagykorú gyülekezet követelményét megvalósítani. (Ef. 4,13).

A téves terminológiának és vele összefüggő helytelen szemléletnek még két súlyos következménye lett. Már röviden érintettük őket, de explicit is kifejtésre szorulnak. Az egyik, hogy amikor a „ministerium”-ből hivatal, tisztség lett, elhomályosodott a diakóniai jelleg. Vagyis az, hogy az egyházban, Jézus (Krisztusnak), a Kyniosz-Diakonosznak egyházában, minden egyházi munkakör, feladatvállalás, megbízatás, legyen az ordinációhoz kötött lelkési vagy egyéb, mindenestül szolgálat, diakónia újtestamentomi értelemben. S nem lehet semmiképpen uralkodás, dísz, a magunk érvényesülése, dicsőségének, érdekének keresése. A Diakonosz-Krisztus egyházában nincsenek rangok, rendfokozatok, nincsen klérus és nincsen hierarchia, hanem mindnyájan szolgák — méghozzá haszontalan szolgák (Lk 17,10) — vagyunk. S ezzel együtt, az egyház küldetése a világban nem a vezetés és uralkodás, hanem a szolgálat. Nem önmagáért van az egyház, hanem a világért. Erre a ma már, hála Istennek szinte általánossá vált felismerésre, keserves történelmi leckékkel vezette el egyházát az Úr.

A másik, hogy ez a szolgálat az egyház szolgálata, tehát az egész gyülekezeté, annak, — ha élő gyülekezet — minden egyes tagjáé. Amikor egyházi szolgálatról van szó, akkor tehát nemcsak a lelkészek szolgálatára kell gondolnunk, hanem minden hívő keresztyének szolgálatára is. Ez visszautal a már fentebb említett újrafelfedezésére és érvényesítésére a lutheri minden hívők egyetemes papságáról szóló tanításnak. S mivel — Luther szerint — a keresztség tesz bennünket ilyen papokká, vagyis szolgálattévévők, e helyes szemlélet magával hozza a keresztség méltó értékelését s ennek köztudatba vitelét, amire ugyancsak nagy szükségünk

van. S végül az is hangsúlyos, hogy a gyülekezeti tagok nemcsak az egyes gyülekezeti munkaágakban vállalhatnak, megfelelő előkészítés után, feladatokat; tehát a tanításban, a pásztorolásban, a szeretetmunkában stb., hanem sokkal szélesebb körben is. A gyülekezetet a világban él s mint mondtuk: a világért, annak javára, hasznára. Isten megértett, meghalott hívására és elküldésére — misszió — egész létével felel. Vagyis szolgálata az emberi élet egész területén érvényesül. Nincsen olyan „profán” területe az életnek, ahol Isten ne várna a gyülekezetnek erre a válaszára. Mindenütt, ahol csak a másik emberrel a felebaráttal találjuk, Isten igénye is elér bennünket.

*

A gyakorlati teológiának, mint az egyházi szolgálat tudományának, természetesen minden *diszciplinájában* megvizsgálhatnánk a diakóniai dimenzió érvényesülését. Vagyis azt, hogy a gyülekezet életmegnyilvánulásai, az egyes munkaágak és területek, mindenestül szolgálat, vagyis az emberért való, az emberi életet segítő, életre és üdvösségre segítő cselekvés és éppen így Istennek tetsző, Őt dicsérő, magasztaló, „logiké latreia”, okos istentisztelet. (Róm 12,1). Hogy csak egy példát említsünk a homiletika köréből: újabban rámutattak arra, hogy a prédikációnak, ha valóban evangéliumhirdetés, terápiás, gyógyító funkciója kell legyen. Akik hallgatják, felszabadultak, megerősödve, sebeiktől meggyógyulva, megvizsgálva és megőrvendeztetve folytathatják életüket.

Erre az általános szemlére azonban itt most nincsen terünk. Ezért inkább megpróbálunk az egyházi szolgálatnak, a gyülekezet életmegnyilvánulásának egyik, valóban középponti jelentőségű valóságára koncentrálni, ahol az egyházi szolgálat értelme megmutatkozik s ez az *istentisztelet*.

Az istentisztelet kifejezést hallva mindenki szinte magától értetődően, megszokott értelemben a konkrét, helyi gyülekezet rendszeres vasárnapi, ünnepi összejöveteleire gondol s ennek rendjére, ágendáris liturgiájára. Ez azonban az istentiszteletnek csak az egyik, bár szokványos, szűkebb értelmezése. Az egész Szentírás egyértelmű tanúsága szerint Isten népének, egyházának, a konkrét gyülekezetnek és az egyes hívő embernek is egész élete mindenestül, tehát minden ún. „hétköznapi”, „világi” összefüggésében is, Urának szentelt, átadott élet, tehát Isten szolgálata, istentisztelet. Ez az istentisztelet tágabb értelmezése.

Maga a szűkebb értelemben vett istentisztelet is azonban, tehát az ún. templomi, ünnepi összejövetele a gyülekezetnek *diakóniailag* strukturált. Nincsen külön vallásos szektora a gyülekezet, a hívő ember életének, amit elkülöníthetne az egyéb területektől. Nem azért tart rendszeresen istentiszteleti összejöveteleket, hogy „vallását gyakorolja” vagy éppenséggel „eleget tegyen vallásos kötelezettségeinek”, hanem azért, hogy részesüljön Urának jelenlétében és annak ajándékaiban, ezért Urát dicsérje és magasztalja, átélje az Urával és egymással való közösséget, részesüljön ennek áldásaiban és felkészüljön arra a tágabb értelemben vett istentiszteletre, az élet istenszolgálatára.

Az istentiszteleti együttlétben tehát a mindig újra elnyert bűnbocsánat erejéből táplálkozva és megújulva elküldetünk a szolgálatra. Az *összehívás*, egybegyűjtés nem öncélú, hanem a küldetés felé mutat. Nem azért jövünk össze, hogy ezt a bensőséges együttlétet kiélvezzük, vagy éppenséggel hangsúlyozzuk a „világtól” való elkülönülésünket, elvonuljunk és elzárkózzunk, kegyességünket ápolgatva. Éppen ellen-

kezőleg. Jézus sem azért hívott el tanítványokat, hogy velük valamely zárt közösséget alkotva, a környezettől elszakadva, öncélúan elmélyedjen a hit dolgaiban, teológiai iskolát alapítson s tudós rabbikat neveljen, hanem azért, hogy őket felkészítse a szolgálatra és azután elküldje „Izrael népének elveszett juhaihoz”, majd mennybemenetele előtt minden népekhez, az egész lakott földkerekséghez (Mt 10; 28,16—20; Csel. 1,4—8). Ha a küldetési parancsokat összevetjük Jézus működésével és a saját küldetését s annak jellegét mintegy bejelentő názáreti „programbeszédével”, amire már egyszer főntebb hivatkoztunk (Lk 4,14—21), akkor kitűnik, hogy e küldetésben nemcsak prédikálásról és kereszteletről, a népek megtérítéséről van szó, hanem betegek gyógyításáról, minden nyomorúság, szenvedés és halál elleni harcról is, nem külön és rangsorolva, hanem egyszerre, egyidejűleg és egyforma hangsúllyal.

A keresztyén istentiszteletben tehát a *misszió és a diakónia* teljes egységben érvényesül. Csak így értjük helyesen a misszió gyakorta félreértett és a történelem során nem egyszer kompromittált fogalmát. A misszió nem agresszió, hanem a szolgálatra rendeltetés és kiküldetés, a diakónia alkalma és lehetősége, mindig abban a keretben, módon és irányban, amint azt az egyház Ura a történelem változó helyzetekben népének ajándékozta és azt erre elkötelezi. Aki az Újtestamentom értelmében misszióról akar beszélni, annak egyúttal diakóniáról is kell s aki helyesen akarja értelmezni a diakóniát, nem hallgathat az elküldő Úrról sem.

Az istentisztelet tehát az egyház szeretetszolgálatának tápláló talaja és mindig új indítéka: startpálya az élet istentisztelete számára. Luther gyakran idézett torgau templomavató beszédében, amely az evangélikus istentisztelet-értelmezés számára alapvető jelentőségű, nemcsak arról szól, hogy az istentisztelet Isten és a gyülekezet dialógusa („Mennyei Atyánk szól hozzánk igéjében és szentségében s mi válaszolunk énekben és imádságban”), hanem a 3. parancsolat értelmét fejtegetve azt is mondja: Tanuljuk meg Isten igéjéből, hogyan teljesíthetjük parancsolatait úgy, hogy *szeretettel szolgáljunk és segítünk felebarátunknak*. Vagyis a gyülekezet feleletéhez ebben a dialógusban szervesen hozzá tartozik a diakónia. A diakóniai tevékenység *proprium*a, az egyéb, humanitárius indítékú szeretetmunkához, szociális gondoskodáshoz képest éppen az, hogy felelet, Istennek Jézus Krisztusban mindnyájunk javára történt diakóniájára. „Mi tehát azért szeretünk, mert ő előbb szeretett minket” (I. Jn 4,19).

Luther hivatásetikája, az élet, a hétköznapi hűséges munkavégzés istentiszteleti jellegéről és méltóságáról köztudott. Erdekes felfigyelni arra, hogy az egyháztörténet során pl. egy N. L. v. Zinzendorf követelte, hogy legyen a keresztyén hívó egész élete, hivatásgyakorlása, stb. istentisztelet.

Reformátori teológiai alapon tehát egyértelmű a *szűkebb értelemben vett istentisztelet és az élet szolgálatának az összefüggése*. Gyülekezeteink tudatában azonban ez a szoros összefüggés még gyakran nem ilyen világos. Egyházzociológiai felmérések szerint a templomozó hívek igen nagy százaléka csak egyéni lelki „épülést” keres és akar találni az istentiszteletben és vajmi keveset törődik azokkal, akik vele esetleg egy padban ülnek. Nyilván még kevesebb köze van a gyülekezet jelen sem levő tagjaihoz s még kevesebb a „kívülvalókhöz”, más valláson levőkhöz, vagy éppenséggel az ún. „világhoz”. Nyilvánvaló, hogy itt elsikkadt az istentisztelet egyik legfontosabb mozzanata, a

kojnónia, a közösség átélése és gyakorlása s még inkább a diakónia, mint egymással való törődés dimenziója. Feledésbe ment az apostoli intelem: „Ha valaki azt mondja, Szeretem az Istent, a testvérét viszont gyűlöli, az hazug, mert aki nem szereti a testvérét, akit lát, nem szeretheti az Istent, akit nem lát” (I. Jn 4,20.). Az ilyen templomozás Jézusnak a Hegyi Beszédben kimondott kemény ítélete alá esik (Mt 5,23—26). Akinek rendezetlen a viszonya embertársaival, hiába akar kedvességet találni Isten színe előtt. És nemcsak az egyéni, hanem a társadalmi élet területére is érvényes ez. Luther szerint: „Aki a helyett, hogy egy szegényen segítene, pénzét a bűcsúra adja, Isten haragját vonja fejére” (Vö. Mk 7,9—23), (A 95 tétel 45. tétele). Továbbá: „Isten javai egyik emberből a másikba kell, hogy áradjanak s úgy gondoskodjék mindenki a felebarátjáról, mint saját magáról. Kisztsusból áradnak belénk, aki felvette életünket, minha a sajátja lenne s mibőlünk kell azokhoz áradni, akik rászorulnak. A keresztyén ember tehát nem önmagának él, hanem Krisztusban és felebarátjában, Krisztusban a hit által, felebarátjában a szeretet által” (Luther: A keresztyén ember szabadságáról”).

Úgy van tehát jó értelme gyülekezeti együttlétünknek, istentiszteletünknek, hogy szüntelen szem előtt tartjuk a felebarátot, mint olyanok, akik Krisztus szolgálatából és az ember szolgálatáért élnek. Ez a felismerés kihat nemcsak az istentisztelet tartalmára, hanem formájára is. Igaza lehet annak a nézetnek, amely szerint az istentisztelet értelmezésében, mint gyújtólencsében találkozunk, illetőleg ütköznek össze a különböző teológiai felfogások, irányzatok, ellentétes szemléletek. A találkozás, konszenzus megtapasztalása mindig öröndetes és fel-emelő. Had utaljunk itt csak egészen röviden az egyik nemcsak földrajzilag közeli testvéregyház kiváló gyakorlati teológusának Dr. Hans-Christoph Schmidt-Laubernek a bécsi teológiai fakultás professzorának az „Amt und Gemeinde”, 1983. é. márciusi és áprilisi számaiban megjelent „Gottesdienst und Diakonie” c. tanulmányára, mely az eredetileg a lipcsei teológiai főiskolán 1982. szeptemberében megtartott vendéglőadás szövege. Már a cím is önmagáért beszél. Szövegében azonban a mi fentebbi fejtegetéseinkkel néha szinte szó szerinti megegyezéseket találunk. Mutatóba csak egyetlen bekezdést idézünk az értékes tanulmányból, melyet persze jó lenne, ha minél többen ismernének:

„Dienst der Wortes und Dienst der Liebe können nicht monopolartig getrennt werden, so wenig wie Wort und Sakrament getrennt werden können. Zugleich wird am Ursprung des Diakonenamtes deutlich, das der Gottesdienst nicht in einer abgeschlossenen Provinz geistlicher Erbaulichkeit vollzogen werden kann, sondern Leben und Leiden des Alltags einbezieht” (I. m. 42. o.).

*

„A keresztyén ember egész életének egyetlen istentiszteletté kell lennie, amelyben nem választható el egymástól a szakrális terület a profántól. A gyülekezeti istentiszteleten, az igén és a szentségeken keresztül a megdicsőült Krisztus szolgál az ő népének és az ő népe ezt a szolgálatot elfogadva, a templomon kívül is folytatja az okos istentiszteletet, vagyis új életével is az embernek szolgálva Istennek szolgál. A templomi istentisztelet a rövidebb istentisztelet, a templomon kívüli élet pedig a hosszabb istentisztelet. Ez az okos istentisztelet va-

lósul minden nap a gyülekezeti tagok egymást kölcsönösen támogató szeretetében, a szeretet parancsának mindenki felé való élésében, alárendeltségünkben és engedelmségünkben a felsőség iránt, politikai tevékenységünkben, a világban és békét kereső igyekezetünkben. Így lesz a gyülekezet mindig istentiszteleten a világban, amennyiben valóban és tudatosan Istennek szolgál minden tevékenységével".
(D. Káldy Zoltán, Új úton, 1970. 14—15. o.).

*

Az egyházi szolgálat értelmét kereső vizsgálódásunk végére jutotunk. Megállapíthatjuk, hogy e szolgálat nem „hivatalos személyek”, funkcionáriusok, klerikusok „fungálása”, bizonyos kultikus alkalmakból s így nem is szűkíthető le kultikus cselekményekre, hanem az *egész nagykorúságra nevelt gyülekezet gazdag és bővelkedő élete*. A szűkebb értelemben vett istentisztelet ige — és szentségközösségében, — az állandó közös tanulásban és tanításban, a hit megismerésében elmélyedve, — az egymással való irgalmas, pásztori törődésben, — a szeretet konkrét cselekedeteiben. Mindezt mindig teljes nyitottsággal művelve minden ember felé, a környezet felé is, arra való tekintettel s annak javára, hasznára. A társadalom, a nép, az emberiség békéjét, jólétét, boldogulását munkálva. Önmaga élete értelmét annak odaadásában megtalálva. Mert aki odaadja az életét, az találja meg azt. Az egyházi szolgálat — ministerium ecclesiasticum — teljes értelme: az *egész egyház szolgálata a világban, a viláért s éppen így Isten dicsőségére*.

Dr. Groó Gyula

„Az élet és a mozgás teológiája”

A diakóniai teológia a történelemben élő egyházunk szolgálatában

Amikor a magyar törvényhozás nehéz politikai és egyházpolitikai helyzetben az 1957.22. törvényerejű rendelettel előzetes állami hozzájáruláshoz kötötte a vezető egyházi tisztségek betöltését,¹ új korszak kezdődött a több, mint 400 éves magyarországi evangélikusság életében. Egy évtizedes válság után kibontakozáshoz vezettek a kétoldalú tárgyalások: a Népköztársaság Elnöki Tanácsa 1958 nyarán hozzájárulását adta Káldy Zoltánnak, a Tolna-Baranyai Egyházmegye esperesének püspökké választásához.

Kerek negyed évszázaddal ezelőtt történt mindez. E jeles esztendő az európai kereszténység fontos eseményei fémjelezték: ekkor tartották Nyborgban az Európai Egyházak első konferenciáját; ebben az évben bontakozott ki Prágában a Keresztyén Békekonferencia; ekkor volt vendégünk Martin Niemöller német egyházelnök és Iwand bonni professzor; államunk pedig eltekintett az államsegélynek az 1948-as Egyezményben megállapított 50%-os csökkentésétől, hanem azt továbbra is teljes összegben folyósította.

Az 1958-as évvel elkezdődött új korszak jelentőségét azonban csak akkor értjük meg igazán, ha egyházunk belső: teológiai és egyházpolitikai fejlődésének a kibontakozását is alaposabban szemügyre vesszük.

Az első mérföldkövet a Déli Egyházkerület új püspökének megválasztása és beiktatása jelentette. Káldy Zoltánnak szinte már teológuskorától kiemelkedett a rendkívül dinamikus egyénisége. A fiatal, népszerű pécsi segédlelkész, majd lelkész országos evangélicizációs, majd teológiai konferenciákon, utóbb pedig rangos társadalmi rendezvényeken lett egyházi és állami körökben egyaránt közismertté. Mint esperes, nemcsak egyházszerző, hanem — gondoljunk az 1957-ben megjelent, Bevezetés az Újszövetségbe című könyvére — tudományos teológiai munkásságot is folytatott. Kétségtelen történelmi tény: Káldy Zoltán püspökségének volt köszönhető, hogy a hatvanas évektől kezdve nemcsak külső kereteiben, hanem tartalmában is új korszak nyílt a magyar evangélikusság életében.

Az új úton az első lépéseket a püspöki beköszöntő beszéd körvonalazta. Erre 1958. november 4-én került sor, amikor a Deák téri templomban hatalmas gyülekezet előtt Dr. Vető Lajos, az Északi Egyházkerület püspöke tisztségébe beiktatta. A székfoglaló három pillérre helyezte egyházunk eljövendő útját. Első és legfontosabb a Szentírással való foglalkozás és ehhez kapcsolódóan az igehirdetés, vagyis Isten igéjének jelenidejűvé tétele. Második az, hogy politikai és társadalmi kérdésekben „a hitnek szabályai szerint” a józan ész döntéseire hallgassunk. A harmadik pillér pedig az, hogy az egyház igeszolgálatához „egy lélegzetre” hozzátartozik a keresztyén szeretet magatartása. Mindezt Róma 12,1 alapján fejtette ki a püspök. „Nagyon fel kell most figyelni erre az igére: „kérlek azért titeket atyámfiai az Isten irgalmára, hogy szánjátok oda testeteket élő, szent, és Istennek kedves áldozatul. Ez legyen a ti okos istentiszteletek”. Innét világos előttünk, hogy a keresztyén ember egész életének egyetlen istentiszteletté kell lennie, amelyben nem választható el egymástól a szakrális terület a profántól. A gyülekezeti istentiszteleten az igén és a szentségeken keresztül a megdicsőült Jézus Krisztus szolgál az ő népének és az ő népe ezt a szolgálatot elfogadva a templom kívül is folytatja az okos istentiszteletet, vagyis új életével is az embereknek szolgálva Istennek szolgál. A templomi istentisztelet a rövidebb, a templomon kívüli élet pedig a hosszabb istentisztelet. Ez az okos istentisztelet valósul mindennap a gyülekezeti tagok egymást kölcsönösen támogató szeretetében, a szeretet parancsának mindenki felé való élésében, alárendeltségükben, a világban és békét kereső igyekezetükben. Így lesz a gyülekezet mindig istentiszteleten a világban, amennyiben valóban és tudatosan Istennek szolgál minden tevékenységével.”²

A püspöki székfoglaló egyes fejezetei konkretizálják ennek az istentiszteletnek megnyilatkozásait. Szól a gyülekezet istentiszteletéről, amelyben hangsúlyozza, hogy legfőbb fáradozásának tartja Krisztus evangéliumának tiszta hirdetését, úgy hogy az konkrét legyen, a valóságos kérdésekre adjon feleletet, hogy abból segítő erőt kapjanak azok, akik hivatásuk gyakorlásában ennek az országnak építői.

Ehhez kapcsolta a püspöki beszéd a Teológiai Akadémia istentiszteletét. Felhívta a professzorokat, hogy munkájuk segítse elő az igehirdetések tisztaságát és tudjon céltudatosan előremutató munkát végezni az egyház jelen szolgálatára nézve.

A diakónia istentiszteletének jelölte meg ezután azt a munkát, amivel a jövőben az egyház anyagi alapjait elő kell teremteni. A sok feladatot csak úgy látja megoldhatónak, ha ki-ki magát és javait is rendszeresen és tudatosan a gyülekezet és a felebarát szolgálatába állítja.

Nagy visszhangot váltott ki a székfoglalónak az a fejezete, amely a politikai istentiszteletéről szólt. Ez abban a nehéz történeti szituáció-

ban különösen is hangsúlyos volt. A püspök világosan kifejtette, hogy politikai istentiszteleten az egyháznak és benne a gyülekezetnek a világ helyes rendjéért való sikraszállását és munkálkodását érti. Szemben azokkal, akik azt hangoztatták, hogy az egyház ne szőljön bele a politikai kérdésekbe, vonuljon inkább vissza a világtól, kijelentette, hogy az egyház tagjai nem mondhatnak le politikai felelősségük gyakorlásáról. Hiszen Luther is úgy látta, hogy amikor a világban szolgálunk, nem idegen földön járunk, hanem Isten birodalmában; a teremtő és fenntartó Isten a politikai organizáción keresztül is tud cselekedni, még akkor is, ha azok az emberek, akik a politikai életet irányítják, nem félik az Istent. A politikai felelősséget az egyház és benne a hívek a törvény és az evangélium hirdetése, az államért és a többségért mondott imádság, és a földi hivatás hűséges és becsületos teljesítése által végzik.

A széles távlatú székfoglaló világos elvi alapokra helyezte egyházunknak a Lutheránus Világszövetséghez, az Egyházak Világtanácsához és a hazai felekezetekhez való viszonyát, s ennek vonatkozásában szólt az ökumené istentiszteletéről. Ezzel fektette le alapját annak a következetes munkának, amelynek a célja az volt, hogy magyar egyházunk külkapcsolatait a bizonyoságtévő szolgálat terévé építse ki.

Meleg pásztori hang szólalt meg, amikor a püspök a pásztori szolgálat istentiszteletéről beszélt. Kifejtette, hogy szeretné munkálni mind a lelkészek teológiai továbbképzését, mind az őszinte lelkesi fraternitás megvalósulását. A püspöki beköszöntő beszéd tehát kijelölte az utat, amelyen egyházunk tovább haladhatott.

Káldy Zoltán püspöki beiktatásával befejeződött egyházunknak a politikai zűrzavarából való kibontakozása. Ezt Horváth János, az Állami Egyházügyi Hivatal akkori elnöke köszöntő beszédében így fejezte ki: „A haladó egyházi erők felülkerekedésével sikerült normalizálni az egyház és az állam viszonyát. Most már elmondhatjuk, hogy a magyar evangélikus egyház és az állam között normális, jó viszony van, amely egyformán érdekében áll mind az egyháznak, mind az államnak”.³

Mіндеz nem azt jelentette, hogy többé már nem volt alapvető tennivaló, hanem azt, hogy a törvényesség helyreállítása után a teológiai tisztázódás és a belső problémák megoldása felé fordulhatott az egyház.

A székfoglalóban meghirdetett elvek megvalósulását a fiatal, 39 éves püspök valóban fiatalos lendülettel munkálta. Munkatársi gárdát szervezett, elsősorban a teológiai professzorokból, s őket az aktuális teológiai problémák szakszerű kidolgozására serkentve, egymás után jelentette meg alapvető tanulmányaikat a Lelkipásztor hasábjain.⁴ Maga a püspök is egy teljes esztendőn át a folyóirat elején cikksorozatban szólt a lelkészekhez, világos eligazítást adva az aktuális kérdésekről; e cikkekben a püspöki, pásztori szolgálat érélye és melegsége egyaránt átsütött. Világosan és mindig frappánsan fogalmazta meg véleményét, amely józan átgondolással és közvetlen hangjával hamar eloszlatta a lelkesi kar többségében a gyanúsítgatás, a bizalmatlanság vagy a „jólétesültség” légkörét.⁵ A teológiai tanárok és más munkatársak gárdája pedig a püspöki székfoglalóban teológiai igényességgel megfogalmazott, új ösvényeket vágó gondolatoknak az alapjait és kihatásait vizsgálták. Olyan kérdésekre kerestek és adtak választ, amelyek utóbb a világkeresztyéniség nemzetközi fórumain is sokszor igazolást nyertek.

A későbbi, hatvanas és hetvenes évek során is folytatódott ez a püspöki eligazító cikksorozat, amelynek figyelembevétele nélkül nem lenne tisztá a megtett út képe. A cikkeket újra elolvastva nagyra kell értékelnünk mind a teológiai igényességet, mind a közvetlen lelkipásztori han-

got. Mindkét vonás a magyar evangélikusság negyed évszázadának ket-
tős jellegzetességét: az alapos teológiai munkát és a gyakorlati szükség-
szerűséget tükrözte.⁶

A magyar nép és az egész emberiség ügyéért végzett szolgálatában az egyház elé ebben az időben újabb és újabb feladatok álltak. Már 1957-ben erőteljes lendületet vett a Hazafias Népfront politikája, amely vallásra és világnézetre való tekintet nélkül igyekezett kezdetről fogva népünk erőt a közös célok munkálására tömöríteni. A mezőgazdaság 1958-ban megindult szocialista átalakításának kettős hatása volt egyhá-
zunk tagjaira. Egyrészt, mivel gyülekezeteink nagy tömegükben falusi, földműves családokból állnak, a lelkeszek biztató szavára volt szükség az új út és új életforma vállalása érdekében. Másrészt az ugyanakkor nagy lendületet vett iparosodásnak fokozott felszívó hatása volt evangé-
likus népünkre: tömegessé vált a bevándorlás az új ipari csomópontokra. Ezzel megindult egyházunk településképzése az átalakulása is. E máig tartó — és csak bizonyos mértékben módosult — folyamat sok tekintet-
ben megváltoztatta gyülekezeteink képét és összetételét. Az egyházi vezetőség előremutató szolgálatának ezt a tényét is figyelmebe kellett ezen-
tül venni.

A hatvanas évek elején indult meg a Prágai Keresztyén Békekonfe-
rencia intenzív munkája, amelynek nemcsak létrehozásában, hanem to-
vábbi munkájában is jelentős részt vállalt magyar egyházunk, különö-
sen Hromádka professzor 1958 tavaszi látogatása után. A második prá-
gai keresztyén békekonferencián, 1959-ben aktív hozzáállásukkal és fel-
szólalásaikkal tevékenyen részt vettek delegátusaink, így Káldy Zoltán
püspök, Pálffy Miklós dékán és Benczúr László lelkész. 1964-ben már
kilenctagú küldöttség képviselte a magyar evangélikusságot. Mindezek-
nek a feladatoknak csak úgy felelhettünk meg, ha állásfoglalásainkat
teológiaiilag is tisztáztuk.

A teológiai kérdések tisztázása mellett fontos volt a belső problé-
mák felé való fordulás. Ennek egyik ágaként szervezte újjá egyházunk a
diakóniai munkáját. Az újjászervezés jelentőségét akkor értjük meg,
ha tudjuk, hogy korábban ezt a feladatot különbözők, az egyházhoz zárt
kapcsolódó egyesületek és egyesek végezték. Egy-egy árvaház vagy szer-
etetotthon sokszor gyülekezetek magánügye volt.

Az idők során egyre világosabb lett, hogy ez a munka egyetemes
összefogást igényel. Ennek már az 1953: VIII. sz. diakóniai törvényünk
keretét biztosította. A diakónia teológiájának egyre intenzívebben meg-
induló kidolgozása azután serkentőleg hatott a további fejlődésre, amit
a rendszeressé vált diakóniai értekezletek, majd országos diakóniai kon-
ferenciák tényei is bizonyítanak. Ily módon a diakóniai munka egyre
inkább, közegyházi tevékenységgé vált, országos irányítás alá került,
kapcsolatai külföldön is kiszélesedtek, s intenzív kapcsolatokat építhetett
ki a hasonló feladatokat ellátó állami munkákkal, így pl. a geron-
tológiával vagy a rehabilitációval.

Az intézményes diakóniai munka újjászervezésével párhuzamosan
1959-ben megkezdte munkáját a Központi Alap. Ennek célja az erőten
gyülekezetek támogatása, az alacsony lelkeszi fizetések kiegészítése és
arányosítása, valamint más egyházi szükségletek fedezése volt.⁷ Ugyan-
akkor kiszélesedett a Gyülekezeti Segély — az egykori Gyámintézet —
és az Országos Egyház Nyugdíjosztályának a munkája is. Ezzel egyidő-
ben nagy lendületet vett a főtí Kántorképző Intézet szolgálata, a biblia-
fordítás munkája és több más munkaág. Az egyházi vezetőség 1959-től
teológiai konferenciákat rendszeresített, előbb Budapesten, majd több

vidéki centrumban. A Teológiai Akadémia különösen is bekapcsolódott a munkába, hiszen a helyes egyházpolitikai döntések nem voltak elképzelhetők teológiai tisztázódás nélkül. Miközben élénk teológiai eszmecserék folytak a Lelkészi Munkaközösségekben, 1968-tól sor kerülhetett a Teológiai Szakcsoportok megalakítására is.

E vázlatos felsorolás is bizonyítja, hogy az 1958-as püspöki székfoglalóban megadott teológiai irányelvek áthatották a közegyházi gondolkodást, sőt lejutottak — kevés kivételtől eltekintve — a gyülekezeti lelkeszkek széles rétegéig. Így sikerült kijutnia egyházunknak az ötvenes évek egyházpolitikai harcainak sokszor személyes és teológiátlan vitáinak útvesztőjéből. E lendületesen megindult és átgondolt folyamat során született meg egy történelmi helyzetünknek megfelelő sajátosan magyar teológia: a diakónia teológiája. Lássuk ennek időbeli kialakulását és sajátos vonásait.

Amikor 1964 nyarán Káldy Zoltán püspököt a Szlovák Evangélikus Egyház Teológiai Fakultása Pozsonyban az egyház, az ökumené és a világbéke munkamezején végzett szolgálataitért tiszteletbeli doktori címmel tüntette ki, a díszdoktori értekezés egyben a „szolgálat teológiájának” a kifejtése is volt.

„Az egyház életformája: a diakónia” című székfoglaló előadásában Káldy püspök világos újszövetségi alapvetéssel állította a hallgatók elé Jézus Krisztust, a Diakonos-t, aki, a „lelki” és „testi” dolgokban egyaránt szolgálatra hívja övéit. „Az élet országútja az egyház helye, ahol szembetalálkozhatik könyörületességre szoruló emberekkel és segíthet rajtuk az evangélium hatalmával és a mindent elfedező szeretettel... A diakónia végzése kizárja azt, hogy az egyház a saját érdekeivel foglalkozzék, vagy önmaga megmentésével fáradozzék. Tudnia kell, hogy annak az egyháznak, amely önmagával foglalkozik, nincs jövője, hanem csak annak, amely odaszánja magát az emberekért.”⁸

Ez a megfogalmazás világos elhatárolás volt a korábban vallott — vagy inkább burkoltan képviselt — „uralkodó egyház” elgondolásával szemben. A szolgálat teológiájának azt a vonását, amely szerint a diakóniát az egyháznak nemcsak „befeelé”, hanem világtávlatú, széles horizonton is gyakorolnia kell, ebben a pozsonyi értekezésben találjuk meg először részletesen kifejtve. Ezen a ponton van Káldy Zoltán püspök disszertációjának új mondanivalója a világ keresztyénsége felé és ettől kezdve jár tudatosan a diakóniai teológia útján a magyar evangélikuság.

Ettől kezdve vált széles körben — így nemcsak a lelkesít karban, hanem presbiterek és más egyházi tisztségviselők előtt is, — tudatossá, hogy az egyház a világért él, s ezért nem nézheti közömbösen, még kevésbé behunytt szemmel a népek és világrészek közötti feszültségeket. Ebben a világhelyzetben az egyház diakóniai magatartása azt is jelenti, hogy nem rendeli fölé magát a gazdasági, társadalmi és politikai rendnek azzal az igénnyel, hogy csak ő tudja megoldani a világ problémáit, hanem „a más felfogású és világnézetű emberekkel együtt... az evangélium és a törvény hirdetése mellett az irgalmasság cselekedeteit kell, hogy végezze... Elsősorban — hangzott az értekezésben — szóljanak az egyházak egymáshoz és ébresszék egymás lelkiismeretét a diakónia jó elvégzése érdekében. Az egyház pusztá létezésével is segítheti a diakónia világméretű gyakorlását, mert ha úgy tud élni, hogy benne a különböző fajú és különböző gazdasági és társadalmi rendből való emberek békességben élnek, akkor ez az élet „hegyen épített városként” utal az emberi-
ség egysége és megértése felé.”⁹

Ebben a nagyigényű tanulmányban Káldy püspök nemcsak egyéni

véleményét mondta el, hanem megfogalmazta az egyház és a világkeresztyénség útjának törvényszerűségeit és azokat a felismeréseket, amelyek azóta, az elmúlt húsz évben több más nép és egyház életében is elfogadott felismeréssé váltak.

Egyházi diakóniai útjának felmérése időről időre a magasabb egyházi testületek tanácsulésein és közgyűlésein is megtörtént. Ilyen mérföldkő volt például az az egyetemes tanácsülés, amely 1964 végén, hazánk felszabadulásának 20. évfordulójának küszöbén mérte fel és értékelte az egyház helyzetét társadalmunkban. Ezen Vető Lajos akkori rangidős püspök visszatekintve megállapította, hogy „most már elmondhatjuk, hogy húsz évet töltöttünk el a második világháború óta békeségben, és hálával emlékeztünk arra a heroikus küzdelemre, amelynek népünk és az emberiség a békét köszönheti...”¹⁰

Egy-egy ilyen mérföldkő alkalmas volt arra, hogy az egyház újra átgondolja küldetését és summázza, vagy elmélyítse addigi felismeréseit. Különösen Pröhle Károly professzor tanulmányai és állásfoglalásai tárták fel mélyen utunknak és teológiai munkánknek az alapjait. Egy 1967-ben megjelent írásában úgy fogalmazta meg teológiánkat, mint amely „az úton járó teológiája” — teologia viatorum — tehát nincs kész, mint ahogyan utunk sem fejeződött még be. „Tudjuk — írta —, hogy tovább kell haladnunk utunkon és teológiai felismeréseinkben is, ha nem akarunk lemaradni és elszigetelődni a világban. Komolyan kell vennünk azt a kérdést, hogy a mai emberiség mégis nem haladt-e túl az egyházon. De hisszük, hogy Jézus Krisztus nem maradt le az emberiséghez képest, ő együtt haladt vele, sőt előtte jár. Ha tehát lemaradunk a világban, akkor Jézus Krisztustól is lemaradunk. Ezért az a törekvésünk teológiánkkal és szolgálatunkkal, hogy sem a világtól, sem az előtünk járó Krisztustól le ne maradjunk, hanem szorosan nyomába lépünk”.¹¹

Ezzel párhuzamosan egyre szélesebb körben vált közismertté és elfogadottá Káldy Zoltán püspöknek az azóta már szinte klasszikussá vált egyházpolitikai értékelése az egyedül járható „ötödik út”-ról. E felismerés szerint a magyar evangélikusság elhatárolja magát az uralkodás, az ellenállás, a bezárkózás vagy a konformizmus addig gyakori kísértéseitől, s helyettük új utat — mint ötödik utat — a diakóniai teológia elvi és gyakorlati megvalósításában keresi és találja meg.¹²

Sajátosan magyar helyzetünk a szocialista társadalomban és teológiai felismeréseink lehetetlenné tették, hogy a régi egyházi törvények által megalkotott keretekben és jogási gondolkodásban maradjunk továbbra is. Már az 1948-as zsinat és az azt követő ülésszakok is megindították e téren a változások útját. Az új, hosszabb távú rendezés elkerülhetlenné vált. A diakóniai teológia alapállásból rendelkezett az 1966 decemberére egybehívott új zsinatunk, Mihályfi Ernő országos felügyelő és Vető Lajos püspök elnöklétével, Prandtner József akkori egyházügyi hivatali elnök részvételével. Itt megintcsak a zsinatot megelőző istentisztelet elvi alapvetésű igehirdetésére, Káldy püspök szavaira kell különösen is felfigyelnünk. I.Kor 12. fejezetének alapigéjéről szólva azt mondta az akkor elfogadásra előkészített új törvénykönyvünk teológiai háttéréről, hogy mivel az egyház a Krisztus teste, ezért Krisztus a fej, tehát ővé a hatalom. Ővé — és nem a gyülekezeteké — az egyházban is a hatalom minden forrása. Így akarta egyházi vezetőségünk a lelkesi kar és a hívek köztudatába bevinni azt a meggyőződését, hogy nem a gyülekezetet „minden jog kútfeje” — ami a liberális teológiának és a kul-

túrprotestantizmusnak is egyik alapelve volt — hanem Krisztus felől kell az egyházfogalmat is megközelíteni.

E zsinaton Mihályfi Ernő felügyelő történelmi jelentőségének jellemezte az egyház új törvényhozását, mert szerinte az megfelelt a kor követelményeinek, meghatározta az egyház helyzetét és szerepét a társadalomban, s összhangban van a Magyar Népköztársaság alkotmányával és az egyház és állam közötti Egyezményvel. Idézte Kádár Jánosnak a Magyar Szocialista Munkáspárt IX. Kongresszusán elmondott fontos szavait, amelyek szerint az osztályharc frontja nem a hívők és nemhívők között húzódik meg, s bármely felekezethez tartozók szabadon gyakorolhatják vallásukat, nincsenek hátrányos helyzetben, s egyenrangú állampolgárai a hazának. Ugyancsak idézte Kállai Gyula akkori miniszterelnök szavait is: „A szocialista társadalmi életben elért eredmények és az erősödő szocialista nemzeti egység az alapja az állam és az egyházak között kialakult viszonyoknak is”. Beszéde végén a keresztyének és a marxisták között — akkor első ízben — megindult párbeszédre is utalt Mihályfi Ernő országos felügyelő zsinati beszédében s úgy látta, hogy „történelmi példa vagyunk arra, hogyan élhet az egyház szabadon a szocializmusban”.¹³

Egyházi törvénykönyvünk valóban a diakóniai teológia szellemében született. Jól ismert — Pröhle Károly által megfogalmazott — Ünnepélyes Nyilatkozatának első gondolata a hála szava a történelem és az egyház Ura iránt. Megállapítja, hogy törvénykönyvünk az akkori évtizedek súlyos megpróbáltatásain, mint sötét háttéren ragyogtatja fel a történelem és az egyház Urának az irtalmasságát, amellyel népének új körülmények között új életlehetőséget és a szolgálatra új, az eddiginél átfogóbb megbízást adott. Hitelvi alapvetésként nyilatkoztatja ki, hogy egyházunk a Szentírás és a Hitvallások alapján kívánja az ige hirdetését és a szeretetmunkát, mint Krisztustól kapott feladatot végezni. Konkrét feladatokat említ a szolgálatot a magyar haza népének közösségében, sőt azon túl, az emberiség nagy családjában. Mindezt abból a teológiai alapállásból kiindulva teszi, hogy a világért való közös felelősség kötelez a hit és a szolgálat egységének a keresésére. Ez az alapja a világot átfogó diakóniai munkánknak, amelyet egyházunk sajátos felismerésével akarunk végezni az egész emberiség javára.¹⁴

1967 nyarán dr. Vető Lajos püspök egészségi állapotára hivatkozva nyugdíjazását kérte. Az Északi Egyházkerület gyülekezetei dr. Otlyk Ernő addigi teológiai tanárt és ökumenikus főtítkárt hívták meg a püspöki székbe. A diakóniai teológia szempontjai ezzel országos irányítás alá kerültek, hiszen Káldy Zoltán, — mint hivatalára idősebb püspök — lett az országos egyház vezetője.

Újabb határkőnél állhatott meg és fejthette ki teológiai és politikai nézeteit az egyházi vezetés 1968 decemberében, az állam és az egyház között kötött Egyezmény huszadik évfordulója alkalmából. Ekkor ismét Pröhle Károly fogalmazta meg a teológiai munka addigi eredményeit. Az Egyezmény óta eltelt idő főproblémája szerinte az volt, hogy „hogyan éljünk mint keresztyének a világban és hogyan legyünk az élő Jézus Krisztus élő egyháza a szocializmusban”. Ennek a feladatnak a megoldására több teológiai kérdést vetett fel. Így az értelem szerepéről szólva ezeket mondta: „Egyházunkban egyre inkább tisztáztuk, hogy amikor világi dolgokról, a világ problémáiban való eligazodásról van szó, akkor az emberi értelem szerepét nem szabad elfelejtenünk... Teológiai munkánk és gyakorlati tapasztalatunk eredménye az, hogy a két birodalomról szóló lutheri tanítás még mindig az egyetlen keresztyén koncepció,

amely a krisztocentrikus etika fenntartásával lehetővé teszi hívők és nem-hívők emberi együttműködését az egyház és a keresztyénség hatalmi igénye nélkül. Mert odahelyezi az egyházat és a keresztyénséget, ahol élő Ura van, a világért végzett szolgálatba”.¹⁵ Pröhle Károly professzor ebben az értékelésében egyúttal a magyar egyház teológiájának önállósága mellett is hitet tett. Úgy látta, hogy teológiai nézeteink azért nem egyeznek sokszor a világ más részein élő testvéreink látásával, mert nekünk mindig sajátos történelmi helyzetünkben kellett a felmerült kérdésekre és feladatokra teológiai megoldást keresnünk.

Külföldi testvéreink közül sokan valóban nem értették meg — tőlünk távol élve talán nem is érthették meg azt a sajátos társadalmi és politikai helyzetet, amely alapos teológiai eszmélődésre készítette a magyarországi evangélikus egyház vezetőit az elmúlt évtizedekben. A diakóniai teológia vált az egyháznak azzá a dinamikus és egyben dialektikus gondolatrendszerévé, amely révén mintegy felelet-sorozatát tudott mindig adni az aktuális kérdésekre, amelyekre a világ kihívásai töle választ vártak. E lendületes válaszadásnak mintegy megalapozását, meggyökerezését eredményezték számunkra századunk hatvanas éveit.

Ha most a hetvenes évtizedre tekintünk, akkor e teológiának mintegy a kiszélesedése, fájának terebélyesedése válik szembetűnővé. Ez a folyamat több síkon is végbement. Mindenekelőtt a lelkészi kar széles rétege előtt: az 1972., 1976. és 1979. évi gyenesdiási országos lelkészkonferenciákon. A minden alkalommal több turnusban, az egész lelkészi kart felölelő és megmozgató eszmecsereken először — 1972-ben — akkor szélesedett ki a diakónia igazi fogalma, amikor Káldy püspök — közvetlen munkatársaival együtt — mély elemzéssel beleállította azt a krisztológia, a kériugma, az ekkleziológia, az eszkatológia, sőt a politika szerves összefüggéseibe. Négy évvel később, 1976-ban ugyanott a diakóniai életvitel egész lelkészi kart érintő fontos kérdéseire adott egyházi vezetőségünk jól átgondolt teológiai feleletet. Majd újabb három év múlva, 1979-ben Pál apostol leveleinek a tükrében szembesült lelkészi karunk a mindig újszerű kérdések biblikus és egyben korszerű válaszaival.

A lelkészkonferenciáknak ezek az előadásai megjelentek a Lelkipásztor hasábjain, így ismertetésüktől most eltekinthetünk. Tovább szélesítette azonban a diakóniai teológia megismerését Káldy Zoltán püspöknek a hetvenes években megjelent három könyve. 1970-ben az Új Úton, 1977-ben a „... Hanem hogy Ő szolgáljon...”, majd 1979-ben a Diakónia Útján című kötetei ma már nemcsak minden lelkészi hivatalban, hanem presbiterek, gyülekezeti munkatársak és érdeklődő hívek könyvespolcain is megtalálhatók.

A legszélesebb csatornán azok a német és angol nyelvű előadások népszerűsítették a magyar evangélikusság felismeréseit, amelyeket Káldy püspök a nemzetközi egyházi világszervezetek legmagasabb fórumainak hallgatósága előtt tartott meg az elmúlt évtizedben. Emlékeztetül néhány példa: nagy feltűnést keltett és sokoldalú eszmecsere adott alkalmat az a főreferátum, amelyet a Lutheránus Világszövetség Végrehajtó Bizottságának Amszterdamban tartott ülésén olvasott fel püspökünk 1975-ben.¹⁶ Fontos tanulmányt terjesztettünk elő azután az Egyházak Világtanácsának 1975-ös nairobi nagygyűlésén a diakóniai teológiáról, mint a „Krisztusról való bizonyágtételről ma”¹⁷, valamint a Lutheránus Világszövetség 1977-ben Dar es-Salaamban tartott nagygyűlésén, megvilágítva azt, hogy miként értjük mi Kelet-Európában azt a témát, hogy „Krisztusban — új közösség”.¹⁸ Mindez nagyban hozzájárult a ma-

gyar egyház állásfoglalásának valamennyi kontinensen történő népszerűsítéséhez, — olykor egyes körök ellentétes nézeteinek fellángolásához is.¹⁹

E történeti vázlatot eljutottunk napjainkig, a diakóniai teológia megalapozójának és hirdetőjének, Káldy Zoltán püspök-elnöknek negyedszázados püspöki jubileumáig. A 20 éves évforduló alkalmából Ottlyk Ernő püspöktárs ünnepi köszöntőjén kívül négy összefoglaló tanulmány jelent meg lapunk hasábján²⁰. A legutóbbi, 1980 novemberében tartott Országos Közgyűlésen elhangzott püspöki jelentés ugyancsak diakóniai teológiánk szellemében szentelt jelentős teret annak a szolgálatnak, amellyel társadalmunknak tartozunk. Ebből is nyilvánvaló, hogy hitünk-ből folyó szeretettel, de egyben — éppen ezért — politikai felelősséggel is adósai vagyunk népünknek. Az a szövetségi politika, amelyben a különböző társadalmi osztályok és rétegek, párttagok és pártonkívüliek, vallásos és materialista világnézetű emberek együtt dolgoznak népünk boldogulásáért, arra kötelezi a magyar evangélikusságot, hogy a maga helyén, sajátos eszközeivel, idehaza és nemzetközi fórumok előtt egyaránt és egyértelműen tegyen hitet a békességre és közös munkára való jószolgálatának készségéről. Ezzel járulhat hozzá egyházunk leginkább ahhoz a nemzeti egységhez, amely a ma nemzedékének szükségszerű parancsa és jövőnk boldog fejlődésének záloga.

A Teológiai Akadémia ez évi dékánja és egyháztörténésze e rövid történeti visszapillantással rója le köszöntését egyházunk püspökelnökének e ritka, szép jubileum alkalmával. Saját tapasztalatából — és mint az egyik közvetlen munkatárs²¹ — is tudja, mennyire nehéz volt a megtett életút, a jobb- és baloldali kísértések között megtalálni egyenes ösvényt való járás. Ha az Úr nem tanácsolta volna egyházának vezetését, akkor — Luther imádságának szavaival — valóban régen mindent elrontott volna.

Kísérje a gondviselő, megtartó Isten áldása egyházi és állami vezetőinket, hogy mindkét részről magyar hazánk és az emberiség békés jövőjét szolgálhassa.

Dr. Fabiny Tibor

JEGYZETEK

1. Magyar Közlöny, 1957/35. sz.
2. Evangélikus Élet (EE) 1958, 45. sz.
3. Uo.
4. Vö. Pröhle Károly: Isten ígéje és az ész szerepe döntéseinkben. Lelkipásztor (Lp) 1959/5. — Nagy Gyula: A világi erkölcs. Lp, 1959/6. Pálffy Miklós: A keresztyén ember az épülő szocialista társadalomban. Lp. 1959/8.
5. E sorozat témái a következők voltak: Papszóló papok, Lp 1958/11. — A magunk lábán, Uo. 1959/1. — Egy-egy pásztori levél két szolgatársamhoz. Uo. 1959/1. — Megsegített papok, Uo. 1959/1. — Papok, akik sajnálják a nevüket. Uo. 1959/2. — Helycserét kérő lelkészek. Uo. 1959/3. — Képeslapok lelkészekről. Uo. 1959/4. — Lelkészek és egyházi közügyek. Uo. 1959/5. — Kínai lelkészek — magyar lelkészek. Uo. 1959/8. — Szóvá kell tennem. Uo. 1959/10. — A szív meg nem tett útja. Uo. 1959/11.
6. Fegyelmezették és fegyelmezetlenek. Lp. 1960/1. — Kis gyülekezeteink jövője. Uo. 1960/5. — Néhány tapasztalat. Uo. 1960/6. — Ezekre is figyeljünk. Uo. 1960/7. — Csak ne olyan lassan! Uo. 1960/10.
7. Egyházi Törvények, Bp., 1970, 154. l.
8. Káldy Zoltán: Új úton. Bp., 1970, 154. l.
9. Uo. 155.
10. Lp. 1965/1,9kk.
11. Pröhle Károly: Teológiánk. Lp. 1967/1,32kk.
12. Káldy Zoltán: Az ötödik út. Új úton i. m. 159—166. — A diakónia útján, Bp., 1979, 35—42.
13. Evangélikus Országos Levéltár, 1966-os zsinat jegyzőkönyve.
14. Egyházi Törvények, i. m.
15. Pröhle Károly: Húsz év teológiai problémái. Lp. 1969/1.

16. Káldy Zoltán: Hanem hogy Ő szolgáljon. Bp., 1977, 444—462. — Uő. A diakónia útján, I. m. 78—97.
17. Uo. 98—103.
18. Uo. 148—152.
19. Vilmos Vajta: Umstrittene Theologie der Diakonie. „Kirche im Sozialismus“ am Beispiel Ungarn. Lutherische Monatshefte, 1983/3, 114—119.
20. Lp. 1979/3, 129—163.
21. A Teológiai Akadémia professzori karának, mint az egyházi vezetéség munkatársainak a következő tanulmányait idézi Poór József: Századunk és a protestantizmus (Bp., 1981, Kossuth Kiadó) című, „Irányzatos századunk protestáns teológiájában. A magyarországi szolgáló egyház teológiája” alcímű könyve: Groó Gyula: Teológiai megújulásunk. Teológiai Szemle (ThSz), 1970, 74. — Nagy Gyula: Egyház a mai világban. Bp., 1967. — Uő. Egyházi öncélúságból a világért való szolgálatba. ThSz 1969, 76k. Uő. Dogmatika. Teol. Ak. jegyzet, 1965. — Vámos József: A huszonöt éves egyezmény és a Magyarországi Evangélikus Egyház. ThSz. 1973. 337kk.

Örömhír a gyermekeknek

Krisztusról tanúskodó

A prédikáló János
Mt 3,1—12 / Lk 3,10—14

Milyen egyszerűen kezdődik ez a bibliai tudósítás! Nem nagyon szoktunk figyelni a bevezető mondatokra, de itt ennek is van üzenete. Hogy is hangzott? „Keresztelő János megjelent és hirdette... Eljött és prédikált...” — más fordítás szerint. Semmi „hókuszpókusz”, egyszerű kijelentő mondat. Keresztelő Jánosnak nem volt semmi teológiai előképzettsége, nem volt hivatalosan pap, mégis „megjelent és hirdette” az elkövetkezendő világfordulatot. A döntő: az isteni küldetés. Természetesen szükség van a képzésre, a hivatalos előkészítésre is, de az elsődleges a szív, s az Istenhez igazított mondanivaló. Keresztelő János megjelent a pusztában, azon a helyen, ahol Isten már annyiszor kijelentette magát úton levő népének, és elkezdett prédikálni. Most figyeljünk arra, mit és hogyan prédikált!

Keresztelő János prédikációja lényegretörő

Mondhattam volna azt is, hogy rövid, hiszen egy mondatban összefoglalható: „Térjetek meg, mert elközelített a mennyek országa”. A „rövid” ezen a helyen nem jó jelző. Hiszen egy beszédnek sohasem az a mércéje, hogy rövid-e vagy hosszú. Minden gyermek tudja, hogy nem attól függ, hogy egy tanárt szeretnek vagy nem, hogy mennyit beszél. Egy-egy beszéd vagy prédikáció sőt emberi élet értéke sem lehet a hosszúság függvénye. Fontos a tartalom. Márpedig Keresztelő János röviden és tartalmasan prédikált. Beszéde lényegretörő volt. Tudta, hogy az embereknek akkor, s ma is, az alapok rendezésére van szüksége. Nem mesékre, nem jólhangzó szövegekre, jólfésült szónoki beszédekre, hanem az Istennel való viszony tisztázására, rendezésére. „Térjetek meg!” — ezzel a felhívással a dolgok közepébe vág. Nem kerülgeti a témát, nem ad nívós bevezetést, a lényegre tör.

Mit jelent ez a megtérés? Ez az unalomig koptatott és mégis oly titokzatos szó? A gyermekbiblikörösök talán nem is értik. Az ő szóinkünkben még vagy már nem szerepel. A megtérés nem valami misztikus dolog — egyszerűen Istenhez fordulást jelent. Visszafordulást, visszatérést az isteni útra, amelyre mindannyiunknak szüksége van. Hiszen ki mondhatná el közülünk, hogy ő még sohasem tért le az isteni útról? Minden gyermek tisztában van azzal, hogy gyakran próbálgatunk olyan ösvényeket, melyek nem tetszenek Istenünknek, és távol visznek Tőle. Ezt tudjuk, mégis próbálunk a rossz felé menni. Ezért szól így Keresztelő János: „Térjetek meg!” Ez a lényeg: gyerünk vissza Istenhez, mert eltértünk Tőle!

Nem tudok jobb szót, mert ez illik rá. Figyeljünk a megszólításra: „Viperák fajzatai!” Megdöbbenő. Hogyan mer így beszélni Keresztelő János? Hiszen itt rendes, vallásos emberek hallgatják őt. A mi fülünknek egyenesen sértő ez a megszólítás. Ennek ellenére nem hiszem, hogy Keresztelő János sértegetni akart. Talán az a típusú ember volt, akinek ami a szívéen, az a száján is. Nyers volt, mert őszinte volt. Nyilván nem az a feladatunk, hogy ezt a megszólítást eltanuljuk tőle. Ezután sem fogjuk így megszólítani a gyülekezetet. Azt megjegyezhetjük, hogy nem mindig sima beszédre van szükségünk. Keresztelő János nem tudott „udvarolni”, hanem nyersen eléjük tárta a sürgető üzenetet: „Térjetek meg!” Azt hiszem nekünk is sokszor erre a „csomagolatlan” üzenetre lenne szükségünk, hogy észrevegyük: valami nincs rendben az életünkkel, hordozzuk magunkban a bűn mérget, mint a vipera a halálos mérget. A különbség, hogy a mérgekgyő mérget mások pusztítására alkalmazza, míg a bennünk lakozó rossz önmagunkat is mérgezi és pusztítja.

Keresztelő János prédikációja gyógyít

János jó orvos módjára nemcsak pontos és őszinte kórképet ad betegségünkről, de megmutatja a gyógyulás felé vezető utat is. „Teremjete a megtéréshez illő gyümölcsöket!” Az meg milyen? Nyáron különösen is tudjuk, milyen az igazi gyümölcs: élvezhető, használható. A fa vagy szőlővessző nem önmagáért zöldell, hanem a gyümölcsért. Az Istenhez téréshez sem azért van szükség, mert szépen hangzik, hanem azért, hogy életünk végre meggyógyuljon: jóízű, használható, mások számára is élvezhető gyümölcsöt teremjen.

Nem akármilyen gyümölcsöt kell tehát teremnünk, hanem a megtéréshez illőt. S itt ne jusson eszünkbe semmiféle kifogás, mert Keresztelő János rögtön elnémít minket: „ne gondolkodjatok magatokban, hogy így szólhattok: mi Ábrahám fiai vagyunk...” Ez semmiféle védettséget nem jelent. Mi is szeretünk manapság befolyásos emberekre hivatkozva bizonyos protekciót elérni. Gyakran így lehet bizonyos kötelességek alól is kibújni. Itt nincs „kiskapu”, János egyértelműen beszél: „Minden fa, mely jó gyümölcsöt nem terem, kivágattatik és tűzre vetetik!” Ez nem játék. Keresztelő János hallgatónak konkrét hétköznapi feladatokat ad, melyek a megtérés gyümölcsei lehetnek. Ezek a gyümölcsök különbözőek, mindannyiunknak a maga helyén kell megkeresnie, hogy milyen gyümölcssel tudná gazdagítani környezetét...

A kérdező János

Mt 11,2—10

A múlt órán a prédikáló Jánosról hallottunk. Megtudtuk, hogy prédikációja lényegretörő, nyers és ugyanakkor gyógyító igehirdetés. Most egy egészen más oldaláról ismerjük meg, ezúttal János kérdező. S mi ebben az érdekes? Mindjárt kiderül.

Keresztelő János a börtönben kérdez

Hogy kerül börtöncellába János? Hiszen eddigi ismereteink szerint semmiféle büntényt nem követett el. Mégis Heródes király börtönében látjuk, s hogy miért, azt majd pontosabban a következő órán tudjuk meg. Most legyen elég csupán annyi: János semmi büntényt nem követett el, csupán vállalta meggyőződését, igehirdetését még a királlyal szemben is...

Most arra figyeljünk, hogy János a börtönben meglepő módon kérdez. Pedig mást is csinálhatna: szitkozódhatna keserves helyzetén, elátkozhatná Jézust, aki nem siet segítségére. Hiszen talán elvárhatná, hogy a híres Názáreti Mester kiszabadítsa, ha már annyi mindent vállalt érte eddig. Más taktikát is választhatna: visszavonhatná kemény szavait, s ezzel talán kegyelmet nyerne a királytól. Kiálthatna segítségért, szabadulásért, kegyelemért. Összefoglalva: törődhetne a saját bajával, nyomorúságával. De nem! Számára mindennél fontosabb a lelki egyensúly és békeség, hogy végre megtudja a világ legfontosabb igazságát: „Te vagy az eljövendő, vagy mást várunk?!” Döntő fontosságú, hogy János *még kérdez*. Nagyon jó tulajdonság ez. Kérdése jelzi, hogy számára nem lezárt kérdés a Jézus-ügy. Elbizonytalanodik, de kérdez! Az ember addig ember igazán, amíg kérdezni tud, amíg nyitott az élet kérdései, a világ ügyei iránt. Akinek már pincsenek kérdései, azzal már komoly bajok vannak. Annak már lezárult a világ, nem jutnak be zárt énjének falán a különböző problémák. Az ilyen ember él igazán börtönben függetlenül attól, hogy talán szabadnak véli magát.

Keresztelő János nem ért valamit, meginog az eddigi elképzelése és meggyőződése, tehát kérdez. Becsületos, őszinte magatartás ez: nem szégyenli azt, hogy kérdése, problémája van. Hányszor előfordul a mi életünkben is, hogy nem értünk valamit, de talán szégyelljük megkérdezni. Manapság nem „silkk” kérdezni, talán még a „stréberség” gyanújába kerülök, ha túl sokat kérdezek, és érdeklődöm. Divatosabb közőmbös arccal hallgatni, mintha minden világos és egyértelmű lenne. Pedig egyik legnagyobb emberi jogunk, hogy kérdezhetünk, legnagyobb emberit méltóságunk, hogy még az Istent is megkérdézhessük! Ezzel a lehetőséggel mer élni Keresztelő János.

Keresztelő János nem hiába kérdez

Jézus választ ad, mert tudja, hogy János kérdése nagyon komoly problémát takar. Ez életének leggyötrőbb kérdése, melyre csak Jézustól kaphat választ. És Jézus nem tartja lényegtelennek, hogy az ember ott a börtönben megtudja-e az igazságot. Elintézhette volna röviden a választ: igen, én vagyok, akit vártatok... Így is udvarias lett volna, de Ő tudja, hogy Jánosnak ott a börtönben most többre van szüksége. Ez a konkrét, gyakorlati próféta, konkrét, gyakorlati választ vár. S nem hiába! Jézus szerényen, de határozottan üzen: azt mondjátok el Jánosnak, amit szemtanúként átéltetek a közelemben...

Furcsa „utóirat”

A Jánoshoz intézett szavak után Jézus még néhány mondatot hozzáfűz válaszához, mintegy „utóiratként”, mely inkább már a környezethez szól: „Boldog, aki nem botránkozik meg bennem.” Jézus józa-

nul számolt azzal, hogy szavaival, egész magatartásával sok-sok körül-állót megbotránkozott. A tömegek nem ezt várták Tőle. Egy harcos Messiást vártak, s nem a gyengék felkarolóját. Hadvezérre számítottak, s helyette jön valaki, akinek legfőbb gondja, hogy „az evangélium hirdettessék a szegényeknek”. De szólt ez a rövid „utóirat” egy kicsit Keresztelő János felé is, hiszen ő is kicsit másképpen képzelte az érkező Urat. Ő szórólappal, fejszével érkező ítélő Urat várt, s bizony neki is alaposan korrigálnia kell ezt a képet. Úgy gondolom, mindannyiunkra ráfér időnként egy ilyen Jézus-kép korrekció, mert hajlamosak vagyunk saját izlésünk és igényünk szerint átformálni Urunkat. Pedig a lényeg éppen a fordítottja: Neki kell minket átformálnia!

A vértanú János

Mt 14,1—12

„Hallgatni arany?!“

A népi bölcsesség azt tartja, hogy sokszor jobb hallgatni. Biztos ismeritek a másik közmondást is, mely szerint: „Ne szólj szám, nem fáj fejem!” Mi köze mindennek Keresztelő János történetéhez? A múlt órán csak annyit tudtunk meg, hogy János börtönbe került, de, hogy pontosan miért, azt ezúttal kell együtt kinyomoznunk. S a nyomozás szerint az egyik ok éppen az volt, hogy János nem hallgatott ezekre a népi bölcsességekre. Akkor is beszélt, amikor jól tudta, szavai az életébe kerülhetnek. Mégsem tudott hallgatni. Az isteni igazság csontjaiba rekesztett tűzként emésztette, és végül kilobbant belőle. Ő nem a nép bölcsességére, hétköznapi tapasztalatára hallgatott, hanem az isteni küldetés alapszabályára, melyet egy későbbi apostol utódja így fogalmazott meg: „Állj elő az igével alkalmas és alkalmatlan időben egyaránt!”

Miről is volt szó konkrétan? János úgy hirdette meg a megtérés kemény parancsát, hogy az mindenkire kötelező. Nemcsak szegényeknek, egyszerűeknek van szüksége erre az életújulásra, de a gazdagoknak, sőt még a vezetőknél is, beleértve magát a királyt is. János leleplezte az akkori uralkodó, Heródes bűnét is, aki testvérének feleségével együtt élt parázna módon, súlyosan megsértve Isten törvényét, mindenekelőtt a hatodik parancsolatot. Mondhatnánk talán, hogy bölcsőbb lett volna hallgatni, és különben is biztosan nem Heródes volt az egyetlen, aki ilyen bűnt követett el. Miért tette kockára János egész életét és küldetését csak azért, hogy a királyi család életét megtisztítsa a bűntől? Hát nem tudta, hogy „az oroszlán farkával nem szabad játszani?!“

Keresztelő János az uralkodó fokozott felelősségére mutat rá, amikor leleplezi bűnét. Heródes azonban ostoba uralkodó. Olyan mint az a gyermek, aki eldugja a hőmérőt, ha az lázat, betegséget jelez, vagy eldobja az orvosságot, ami meggyógyíthatná. Heródes börtönbe dugja Jánost azt gondolva, hogy ezzel mindent megold. Ezt hívjuk struccpolitikának, ami sokszor tőlünk se idegen. Ha besópróm a törött üvegcserepeket a szekrény alá, úgyse veszi észre az anyu, hogy hiányzik egy pohár...

Heródes maga is rádöbben arra, hogy ez nem megnyugtató megoldás. Arra, hogy komolyan vegye János figyelmeztetését nem is gondol, hanem helyette szeretőjének lányára hallgat, aki anyja sűgására Keresztelő János lefejezését követeli. Mintha az igazságot le lehetne fejezni, el lehetne örökre némítani?! S az ostoba király enged a vérszomjas kérésnek, Keresztelő János vértanú halált hal, s ezzel teszi egész életét igazán hitelessé. Biztosan tudjátok, hogy bármilyen szép is egy papír pénz, csak annyit ér, amennyi aranyfedezet van mögötte. János egész életét, igehirdetését tette hitelessé azzal, hogy vértanú halálával megpecsételte, megkoronázta küldetését, és vérével igazi aranyfedezetet adott szavainak.

Vajon a mi szavainknak mennyi fedezete van az életünkben, a cselekedeteinkben? Csak szépeket mondunk, de egész másként cselekszünk? Van-e aranyfedezet szavaink mögött? Van-e valaki vagy valami, akiért, amiért az életünket is odamernénk áldozni? Mert értünk már valaké mindent vállalt, még az életét sem sajnálta odaáldozni. Igen, Ő az a Názáreti Jézus, aki az elnémított Keresztelő János után vitte tovább az isteni igazság és szeretet evangéliumát megrémítve a gyáva és ostoba Heródes királyt, aki azt hitte, hogy Jézusban Keresztelő János támadt fel. S bizonyos tekintetben nem is tévedett: az isteni igazságot és szeretetet nem lehet megölni, elnémítani, kiirtani. Örökké él az Jézus Krisztusban és az Őt befogadó emberi szívekben! A Tietekben is tovább élhet!

Gáncs Péterné

Egy sorban a bűnösökkel
Mt 3,13—17

Ismeretlenségből elindulás a szolgálatba

Szeretitek az életrajzi regényeket? (Így élt... sorozat). Tudjátok mi mindent foglal össze egy önéletrajz? Van, aki az evangéliumokat az Újszövetségben is egy régen élt ember, Jézus Krisztus életrajzánaként olvassa. Igaz, hogy sok tekintetben helytálló ez a megállapítás, mégis többről van szó, arról, hogy Isten szeretetből az ő Fiát küldte közénk.

Az első egységes, egyöntetű híradás Jézusról a megkeresztelése. Máté beszél a gyermek Jézusról, Lukács evangéliumában a 12 éves Jézussal a templomban találkozunk, Márk sem születéséről, sem gyermekségéről nem ír, de megkeresztelkedéséről mindegyikük beszámol.

Azért, mert ekkor kezdi Jézus a szolgálatát

A kezdés, indulás akár az iskolába induló kisdíák első napjáról, akár egy fiatalnak a munkahelyen eltöltött első napjáról legyen is szó mindig jelentős, felejthetetlen esemény. Az ekkor szerzett jó vagy rossz tapasztalatokat, benyomásokat sokáig őrzi emlékezetében az ember.

Hol és mikor kezdi munkáját az Úr Jézus? Názáretben, mikor először prédikál, vagy mikor az első tanítványokat követésére hívja, vagy talán első gyógyításai jelentik szolgálatának kezdetét?

Venném a bátorságot, (bár tudom írásmagyarázók Jézus megvál-

tói munkája kezdeteként názáreti igehirdetését említik), hogy Jézus megkeresztelkedését, mint első szolgálatát tárjam a gyermekek elé. Annál is inkább hiszen ez a jelentős esemény úgy tárul elénk, mint amivel Jézus eddigi élete názáreti évei elrejtettsége után igazi hivatásába lép, mintegy „beiktatást” nyer, hogy elinduljon amire küldött, tudniillik, hogy az emberiség üdvözítője, megváltója legyen. Megkeresztelkedése is világossá teszi, hogy ezen az úton alázatosan jár, nem az emberek fölé kerekedik, hanem melléjük áll.

Jézus keresztsége és a miénk

Mire gondolunk ha ezt a szót halljuk: keresztség, megkeresztelés? 70—80%-ban megjelenik a szemünk előtt egy kép: édesanya kicsi gyermekkel a karján, templomra gondolunk s arra a táltra hasonlító valamire, aminek jópár gyermek már a nevét is tudja... keresztelő kút, vagy keresztelő medence.

Mi a helyzet Jézus keresztelésekor? Összegyűjthetjük a különbségeket, ha az előre legéltet igazságot vagy a Bibliát kezükben tartják az olvasni tudók.

Jézus felnőtt emberként maga megy megkeresztelkedni a Jordánhoz a folyót megkeressük a nagy bibliai térképen, színes Újszövetségünkben is fellapozzuk a Jordán folyót bemutató képet. Gyermekkoromban éppen e különbségek miatt elég értetlenül nézgettem templomunk oltárképét. Ennyi lenne csak a különbség, csak a külsőségekre nézve van eltérés?

Keresztégünk során bűnbocsánatot, üdvösséget, új életet kapunk. Mint ahogy a víz megtisztít a szennytől, úgy a keresztség által megtisztít Isten a bűntől. Keresztelő János amikor keresztelt kifejezetten a megtérést, Istenhez való visszafordulást hirdette meg, életújulásra intett.

Emberek serege ment a Jordánhoz, hogy hibáit, vétkeit megvallja. Tudták, felismerték, hogy Isten előtt bűnösök ezért akartak megkeresztelkedni, bűnökből szabadulni.

Ebben a sorban, bűnös emberek között, hatalmukkal visszaélő katonák, a népet kizsaroló vámszedők, s bűneik csomagját cipelők között egyszerre csak ott látjuk az Úr Jézust.

Nem tévesztette el a célt? Nem inkább Keresztelő János mellé kell lépnie, hogy segítsen a nagy tömeget megkeresztelni? Ó tiszta, büntelen! Szüksége van Jézusnak a megtérés keresztségére? Ó Istenre figyel, engedelmeskedik neki. Összetartozhatunk mi bűnösök és Jézus? Hogyan nevezi Jézust gyakran a Szentírás? Szent, Isten Fia, Isten Báránya...

Közösségvállalás

Jézus útja kezdetén, ahogy születésekor is a leggyengébbel, legesetebbel is közösséget vállal. Közösségvállalás — keressünk példát rá, mit jelent ez? Hangsúlyozom, hogy nem betyárbecsületről van szó, hanem arról, hogy szeretetből a másik mellé állok. (Például: a legjobb barátom büntetésből nem jöhet a közösen tervezett kirándulásra vagy játékra. Nem én hibáztam, de mivel összetartozunk, egymáshoz közel állunk, vele maradok. Nem állok be a másik kárára örülök „Na nesze neked, ezt megkaptad” — csapatába.)

Lehet, hogy itt-ott sántít a példa, de valahog Jézus ilyen irántunk

való szeretetből, ragaszkodásból mond le előjogairól, kiváltságáról, hogy Isten Fiaként éljen, dicsőségben, kényelemben, mint egy királyfi. Lemond arról, hogy mindenki neki szolgáljon. Ehelyett mellénk lép, közénk áll. Raébreszt, hogy a segítő, megbocsátó, áldozatkész szeretet útját járja alázatosan, Isten akaratának engedelmeskedve. S cselekedetére, alázatára, áldozatkészségére a mennyei Atya igent mond. Szavát, biztatását hallja Jézus: Ez az én szeretett Fiam, akiben gyönyörködöm...”

Isten örül, hogy Fia keresi, menti az elvesztett, hogy a bűnös ember mellé áll. Isten szava biztatás és erősítés, hogy Jézus mindvégig engedelmes Fiú legyen. Egy jólsikerült dolgozat után, vagy mikor segítettek szüleiteknek, bizonyára mondta már édesapátok: jól van édes fiam csak így tovább.

A mennyei Atya szava is ezt jelenti Jézus számára, ezen az úton, az alázat útján menjen tovább.

Az óra végén elővesszük újra énekeskönyvünket s a 295-ös ének szövegét átolvasgatjuk. Válaszokat keresünk ezekre a kérdésekre: Miért, hol keresztelkedett meg Jézus? Ki keresztelte, milyen ajándékot kapunk keresztségünkben?

Isten országának meghirdetője **Mt 4,12—17, 23—25**

Istennek szolgálunk

A múlt órai aranymondást hangosan elmondjuk: „Az Urat, a te Istenedet imádd és csak neki szolgálj!”

Példákat gyűjtünk, hogy hogyan szolgálhatunk Istennek: szavára hallgatunk, ha akarata szerint cselekszünk, ha szeretjük a társainkat, ha segítünk másokon, ha másoknak is elmondjuk mennyire szeret minket Isten.

A zsidó nép egyik nagy prófétája Ézsaiás — (ha ismeretlen a próféta szó, röviden megmagyarázzuk: Isten embere, küldötte...) — sokat beszélt az Úr szolgájáról, Isten szolgájáról.

Jézus Krisztus Isten szolgája volt. Ő úgy szolgált amikor az emberek között járt, hogy akik vele találkoztak Isten szeretetét érezték meg. Szavával és cselekedeteivel Istenről tanúskodott. Próbáljátok egy-egy szóval, rövid mondattal összefoglalni mit mondanátok, ha valaki Jézusról kérdezne benneteket. Kicsoda Jézus? Különböző válaszok hangzanak. Én is szeretnék mondani egyet:

Jézus az Isten országának meghirdetője!

Jézusról mondhatná valaki azt is igehirdető, prédikátor. Miről prédikált? Biztos arra gondoltok ezt még nehezebb röviden elmondani, hiszen egy vasárnapi igehirdetésről is nem mindig sikerül elmondani otthon, hogy miről is szólt.

Máté, evangéliumában egy velős mondatban foglalja össze Jézus prédikációjának lényegét. Mielőtt elolvassánk ezt a mondatot verse-nevezetünk! A kezetekben levő papírlapra melyikötök tud több országnevet felírni, de — itt a bökköny — csak I és M betűs országneveket! Ha készen vagytok olvassátok ki, mit írt!? S most hadd olvassam föl

míről prédikált Jézus: „Térjete meg, mert egészen közel van már a mennyek országa”.

Jézus tehát nem akármilyen prédikátor, hanem Isten országának meghirdetője.

Isten országa, mennyek országa

Itt van az asztalon a földgömb és a térkép. Ki találja meg elsőnek Isten országát? Látom a sugdolózást, nevetést, sejtem mi az oka. Hiszen ez vicc, ilyen ország nincs a térképen, sehová sincs kiírva Isten országa.

Mégis létezik, hiszen Jézus nagyon sokszor beszél róla. Sok példát is sorol föl arra nézve, hogy mihez is hasonlít. (Gyűjtünk össze egy párat...) Hasonlít az Isten országa a kincshez, háléhoz. Tehát akkor Isten országát föl lehet fedezni.

Jézus segít nekünk, hogy fölfedezők legyünk, megtaláljuk Isten országát. Olvassuk figyelmesen Jézus mit mond? Hol van Isten országa? „Égészen közel van” ... No de kihez, mihez viszonyítva van közel? Magyarországhoz van közel, vagy Palesztinához, ahol Jézus élt?

Ha még egyszer végigsoroljuk kicsoda Jézus, talán sikerül zöldre vergődnünk. Isten Fia — itt álljunk meg egy kicsit. Jézus tehát nemcsak prédikál Isten országáról, hanem ismerős is a számunkra, talán még idegen országban. Isten országából jött. Emlékeztek milyen különös dolgok, események történtek az Úr Jézus születésekor? Mert Ő Isten országából jön.

Tudjátok biztosan, hogy Magyarországon több nagykövetség is van. Szovjet, amerikai, holland stb. nagykövetség s a nagykövet képviseli idegenben a hazáját.

Valahogy hasonlíthatjuk ezt Jézusnak e földre jöttével. Isten országa Jézus személyében képviselteti magát. Ő hiteles információkat tud adni Isten országáról. Aki hozzá közel van, aki vele találkozik az egyszerűen rádöbben, egészen közel van Isten országához. S mi is ha Jézusról hallunk, igéjére figyelünk, amikor imádságban vele beszélgetünk akkor valójában Isten országával kerülünk kapcsolatba.

Jézus a mennyek országának evangéliumát hirdeti

Akik Jézus korában éltek sokan úgy gondolták, hogy csak a legkiválóbbak, a legrendesebbek, csak a törvény minden előírását szigorúan betartók lehetnek Isten országa polgárai.

Ki lehet Isten országának polgára? Mi is sokszor tévedünk ezzel kapcsolatban. Jézus az Isten országának örömhírét hirdeti meg, azt hogy mindenkit vár és hív Isten az ő közelébe. Ezért is mondja Jézus: térjete meg, forduljatok vissza Istenhez.

A mennyek országáról szóló ígéhirdetéssel egyidőben Jézus fontos munkát végez. Mi megszoktuk, hogy a lelkész dolga az ígéhirdetés. Akinek a testi egészségével baj van, annak pedig orvoshoz kell menni, a gyógyítás az orvosok dolga.

Jézus azonban Istentől hatalmat kapott a gyógyításra is. Betegeket, szenvedőket, gyötördőket, bénákat visznek hozzá, s a vele való találkozás után meggyógyultan mennek tovább.

A Szentírás azt mondja Isten országáról, hogy Isten lesz velünk, nem lesz sírás, könny, fájdalom, betegség, halál.

Mi történik ott ahol Jézus megjelenik? Betegek meggyógyulnak, szenvedő emberek fájdalomra csillapodik, szomorkodók könnyét letörli, még halottakat is föltámaszt. Jézus tettei, csodái így jelentenek híradást Isten országáról. Jelzések, jelek, hogy milyen is Isten országa.

Isten országát akkor ismerjük meg igazán, amikor Jézus újra visszajön a földre. Voltatok már türelmetlenek? Éreztétek már úgy, hogy nem tudjátok kívánni az ajándékcsoomag kibontásának idejét? Vagy legszívesebben előretoltátok volna az időt, hogy például elkezdődjön a szünet? Izgalmas a várakozás addig, míg Isten országát meglátjuk. Mit is kérünk az Úrtól tanult imádságban?... „Jöjjön el a Te országod”.

Tanuljunk meg egy egészen rövid imádságot, ami így hangzik: Urunk jövel!

Ez egy őskeresztyén imádság, ebben is Isten országa eljöveteleért, illetve Jézus eljöveteleért könyörögnek az Úr Jézus követői.

Énekünk is erről a várakozásról szóljon: Téged kér szívünk Jézus jöjj... Evangélikus énekeskönyv 575. ének.

A megkísértett Úr!

Mt 4,1—11

A múltkori együttlétünkkor, Jézus keresztelesekor hangzó üzenetet mondjuk el újra: „Ez az én szeretett Fiam, akiben gyönyörködöm”.

Nemcsak mi jegyeztük meg ezt a mondatot, Jézust bizonyára mindig erősítette ez a kijelentés mikor nehéz újtát járta, amikor döntenie kellett Isten útján jár, vagy azt teszi amit az emberek akarnak tőle. Szüksége volt erősítésre, amikor kísértésbe jutott. Mí a kísértés?

Két oldalról is megközelíthetjük. A kísértéskor *döntenünk kell* mit teszünk. Azt amiről tudom Isten ezt akarja, várja tőlem vagy azt amiről érzem nem egészen helyes, de kényelmesebb és kellemesebb, mint amit Isten kíván. Egy-egy döntés az egész életünket meghatározhatja, például mikor eldöntjük milyen hivatást választunk. Nehéz dönteni mikor jó másor van délelőtt a TV-ben, s szólnak a harangok, hívnak a templomba, mert vasárnap ünnepnap van. Melyik mellett döntsek? Nehéz választani, hogy őszintén elmondom-e otthon a mai napi felelés kudarcát, vagy barátommal aláíratom az ellenőrzőt. Választanom kell, hogy a barátaimmal focizni menjek, vagy elolvassam a testvéremnek a mesét, amiért régóta könyörög.

Az Újtestamentum egy nagyon fontos, Jézus egész életét meghatározó döntésről számol be. Arról, hogy Jézus Isten mellett döntött.

Közelíthetünk a történelhez úgy is, hogy hasonlítjuk a híd teherpróbájához. Mielőtt a forgalom elindulna egy újonnan épült hídon, alapos terhelési próbának vetik alá.

Nemegyszer Isten is megpróbálja az övéit. (ÓT. Jób története.)

Isten is megengedi, hogy a Sátán megpróbálja Jézust, valóban a szeretett, engedelmes Fiú-e? Értünk történik mindez, hogy meglássuk, neki sem volt könnyebb mindvégig engedelmeskedni, Isten útján megmaradni. Értünk történik, hogy Jézus nyomában járva, példáját látva mi is megálljunk a kísértéskor, Isten mellett döntünk.

A pusztában...

Nemegyszer a pusztában találkozunk azokkal, akikre Isten nagy feladatot bíz, Ő vezeti őket a magányba.

Próbáljunk bibliai példákat gyűjteni arra, kik és hogyan készültek szolgálatukra a pusztában? (Mózes, Illés a Hóreb hegyen, Keresztelő János.) Nagyobbak emlékezhetnek már arra is, hogy Isten népe is átélte a pusztai vándorlás során a döntés nehézségét, sőt el is bukkott (aranyborjú). Nekünk is ismerős, hogy sok nyüzsgés mozgás közepe tehezebb egy dologra figyelni, például tanulni.

Jézus 40 napon át egyre figyelt, a mennyei Atyára. 40 nap és éjjel böjtölt — gondolatokat arra, hogy annyira lekötötte a mennyei Atyával való beszélgetés a készülés a szolgálatra, hogy szinte minden másról megfeledkezett. Ezután a Jézust testileg-lelkileg igénybevevő edzés, készülés után találkozik az Úr Jézus a kísértővel, az ördöggel.

Kísértő, ördög?

A gyermekek elmondhatják hogyan képzelik el. Mikulásnap kapcsán mindenképpen, sőt sajnos szülői ijesztgetés („fegyelmelés”) kapcsán is vannak élmények, elképzeléseik. (Patás, szarvas fekete szörnyeteg.) Világossá kell tennünk, hogy a Kísértő reális valóság, de a Szentírás nem a Kísértő, a Sátán külsejével ismertet meg, nem fényképet mutat be róla, hanem a legjellemzőbb tulajdonságát, különös ismertetőjelét írja le: arra akar rávenni, hogy Isten ellensége legyek, ne hallgassak Istenre, ne bízam benne, hanem ellentmondjak neki s főleg szembeesegüljek vele.

Meg tudja mondani valaki ki volt az első akinél sikerült a Kísértőnek elérni, hogy kételkedjék a mennyei Atya szeretetében?

Jézus Krisztust is a mennyei Atyával akarja szembeállítani a Kísértő. Háromszor próbálkozik és vall kudarcot, szenved vereséget. A küzdelem során nem riad vissza az orvtámadástól sem, még Isten igéjét is megpróbálja a saját gonosz terve érdekében fölhasználni elferdítve.

Az utolsó próbálkozását nézzük alaposabban. Mit kínál, ajánl Jézusnak? Gazdagságot, hatalmat, dicsőséget, tiszteletet. Mindazt, ami Izráel népének elképzelése szerint a várva várt Szabadfőt, Messiást jellemzi. Hiszen abban az időben mikor Jézus élt, várta Izráel népe a királyt, a Messiást. Azt mondták: erős lesz, hatalmas, minden ellenségünket elpusztítja. Érte, vele fogunk harcolni, még az életünket is odaadjuk. Jeruzsálemből — így gondolták — fogja az egész világot kormányozni. Nem lesz éhezés, betegség, gonoszság. Hatalomban, dicsőségben irányít. Ilyen királyt szeretnénk.

Jézus tudta, hogy mind így gondolkoznak. Nem Ő hát a király, a Messiás? A kísértő is ezt kérdezi, és nézzük csak mit ajánl föl Jézusnak? A világ minden országát és dicsőségét.

„Csak” annyit vár cserébe, hogy Jézus ő előtte hajtson térdet, ne Isten előtt. Itt az alkalom, hogy úgy lépjen Izráel népe elé, ahogy várják. Jézus győzött, Úrrá lett a kísértőn!

Máté elmondja, hogyan dönt Jézus: „Távozz tőlem Sátán! Mert meg van írva, az Urat, a te Istenedet imádd és csak neki szolgálj”.

Mégegyszer olvasom, Jézus ezt mondta:...

Ha Jézus így válaszolt, akkor ez azt jelenti, hogy Istenre akar hallgatni, amit Ő mond! Nem aszerint cselekedni, ahogy a nép, az emberek várják. Jézus győzött, Úrrá lett a kísértőn!

Mit jelentett ez Jézus számára? Egy két képet nézzünk meg. „Jézus

Pilátus előtt", töviskoronás Krisztust, keresztrefeszítést ábrázoló képek reprodukcióit. Jézust megkötözték. Semmi hatalma nincs. Hát idevezetett az útja. Nem fogadták be az emberek a hatalmat, dicsőséget nem képviselő Messiást. Keresztre vele.

Most nézzünk meg egy-két ábrázolást, ahol Jézus az Atya jobbján ül, kezében földgömb, rajta kereszt, koronával.

A képek összevetése is világossá teszi. Az emberek nemet mondtak az alázatos Messiásra, de Isten éppen Őt tette királlyá, az egész világ Urává.

Jézus nem hallgatott a kísértő szavára: vedd a hatalmat! Istenre hallgatott, rá hagyatkozott. A tanítványainak egy hitvallást is tanított, ami azt is megmutatja Ikié a hatalom igazában. Azt gondolom ti is ismeritek ezt a hitvallást. Egyszer elmondom s ti megmondjátok honnan ismerős.

Igy hangzik: Tied az ország a hatalom és a dicsőség mindörökkön örökké Ámen.

Igen igazatok van, a Miatyánk vége ez. Ugye kiderül, hogy kinek érdemes engedelmeskedni, kiből érdemes bízni, ki az erősebb.

Istené a hatalom és dicsőség, mellette döntött Jézus, mi is dönthetünk mellette.

Befejezésül éneket tanulunk.

Deméné Smidéliusz Katalin

Az igehirdető műhelye

VÍZKERESZT ÜNNEPE

Jn 8,12

Gondolatok az eredeti szöveghez

János evangéliuma koncentrált teológiájának minden mondata hangsúlyos. Rövid perikópánkra fokozottan érvényes ez; minden szónak mély teológiája — sőt ennél is több — élő üzenete, kérügmája van. Ne hagyjunk az eredeti szöveg üzenetéből egy jottányit sem elveszni!

A vers kezdete — *pálin* — utal arra, hogy egy korábbi beszélgetés, vita folytatódik itt. Ez a rész Jézusnak a zsidókkal folytatott vitabeszédeikhez tartozik.

elalészen — ez az ige sok jelentésű. Itt nyomatékos, hangsúlyos megszólalást jelent, megnyilatkozást, sőt kinyilatkoztatást.

ego eimi — a zsidók számára félreérthetetlen teológiai szakkifejezés, mely Jézusnak az Atyával való egységét jelenti.

to fész tou kozmou — határozott kinyilatkoztatás, melyben Jézus magát az abszolút jó forrásának vallja. A fény, a világosság a bűnnek az ellentéte. A világ fogalmába egyaránt belefér a kozmosz és az emberiség. Jézus kinyilatkoztatása a teljesség, kizárólagosság igényét is jelzi.

akolouthón — határozott céllal követni valakit; ezzel szemben áll a sötétben botorkálást érzékeltető *peripatheó* kifejezés.

'epei to fész — Krisztus követése nemcsak világosságban járást jelent, hanem a világosság birtoklását is. Az élet világossága érthető a mindennapi életben való világos látásra, eligazodásra, de a jövőidejű igealak inkább utal az örök élet világosságára.

A vitabeszédek során Jézus sokféle kontextusban használja az „én vagyok” kifejezést, mindig más kiegészítéssel: Jn. 6,35 élő kenyér, 8,28 Emberfia, 10,9. a juhok ajtaja, 10,11. a jó pásztor, 10,30 „én és az Atya egy vagyunk...” Ezekben a megnyilvánulásokban körüljárja a saját küldetését, mely végül magára az Atyára mutat. Mindezek alapján a mai ige szkopusza: Jézus önkinyilatkoztatása.

A textus az ünnep kontextusában

Vízkereszt eredetileg Jézusnak a világban való megjelenését jelölte a keresztyén ünnepek sorában. Később karácsony mellett háttérbe szorult, és Jézus keresztségének valamint a napkeleti bölcseknek lett az ünnepévé. A görög *epifaneia* szó azonban megőrizte az ünnep eredeti jellegét, üzenetét: megjelenést, dicsőséges megjelenést jelent. Agendánk is ehhez igazodva adja meg az alaphangot: Krisztus dicsősége megjelenik a világban. Különösen is alá kell húznunk a jelenidejű fogalmazást — „megjelenik” — akkor, amikor a hétköznapnak számító „mostoha sorsra” jutott ünnepen hirdetjük Krisztus dicsőségét.

Az igehirdetés felé

A kinyilatkoztatások ideje lejárt. Olyan világban élünk, amikor kevesen vannak akikre figyel az egész világ. Már maga a szó — kinyilatkoztatás — is rosszul cseng a fülekben. Századunkra lelohadt a tudományos optimizmus is, és a vakmerő kitételeket felváltják az óvatos feltevések, hipotézisek. Annak a kornak pedig már régen vége, amikor az egyház szava maga a megfellebbezhetetlen igazság volt — illetve úgy fogadták az egyszerű hívek.

Kinyilatkoztatás vagy bizonytalanság? Melyik a járható út a ma embere számára? Válaszunk az ige alapján csak ez lehet: Jézus kinyilatkoztatása!

1. A kinyilatkoztatás — mint kozmikus esemény

Archimedes híres szavai jutnak eszembe: „Adjatok egy fix pontot és kifordítom sarkaiból a Földet”. Kezdetből napjainkig mindig kereste az ember ezt a fix pontot. A mai tudomány úgy véli, hogy a Föld, az ember számára ez a fix pont a Nap. A Nap vonzása, fénye teszi lehetővé az életet a Földön. Így értjük Jézus szavainak súlyát: Én vagyok a világ világossága... Jézus magára vonatkoztatja: én vagyok az élet forrása, én vagyok a földöntúli biztos pont.

Ez kinyilatkoztatás! El kell fogadni magyarázat nélkül. Nem lehet mögé nézni, de nem lehet letagadni, figyelmen kívül hagyni sem. A „Krisztus-ügy” nem egy szűk vallási szelkta fanatikus szervezkedése, hanem a történelem előtti időkben megfogant Isteni szándék megvalósulása.

A teremtés hajnalának derengő világossága, a próféták által jövendölt égi fény (Ézs 9,1 és 60,1) ugyanattól a Krisztustól árad, aki magát a világ világosságának nevezi.

A földöntúli biztos pont a Földre jött Benne, köztünk lakozott, (Jn 1,14) az égi világ, az Atya dicsőségét hozta közénk. Olyan hatalmas történet ez, amely eltölt bennünket csodálkozással és félelemmel. Mégis a biztonság érzetét kelti bennünk: a kozmosz léte nem vak, személytelen törvényektől függ, hanem a dicsőséges és hatalmas Isten kezében van.

2. A kinyilatkoztatás — mint az élet mértéke

Isten dicsősége és tökéletessége mellett Jézus az emberiség mértéke is. Nem véletlenül nevezi magát számtalanszor az „Emberfiának”. Amikor ezt mondja: „Én vagyok a világ világossága”, akkor ez azt is jelenti, hogy Ő az emberi élet mértéke. Nyugodtan mondhatjuk, hogy Krisztuson lehet ma is, erkölcsi értelemben is tájékozódni. A Hegyi Beszédében Jézus az őt követőket is a világ világosságának nevezi (Mt 5,14kk.) Ezután pedig szó szerint kifejti, hogy mit is jelent ez az élet. Nagyon szigorú mérce, de aki a krisztusi etikát éli, bizonyára nem fog sötétben botorkálni.

„...Aki engem követ...” — mondja Jézus, utalva arra, hogy ő egy mozgó fényforrás, követni kell. A közelében kell mindig maradni, mert aki megáll, annak újra elsötétül az élete. Jézus nem állócsillag, melyet az élet fellegei eltakarhatnak, hanem előttünk járó tűz- és felhőoszlop.

Manapság gyakran halljuk laza életfolytatásukat igazolni akaró

keresztyének ajkáról, hogy a keresztyén ember is csak ember. Valóban, a keresztyénnek is embernek kell maradnia, de az Emberfia mintájára. Ha így értjük, akkor látjuk, hogy még nagyon sokat kell előrehaladnunk az „emberréválás” útján! A kinyilatkoztatást helytelen egyszerűen valami információközlésnek felfogni — sokkal inkább látni kell benne az ember számára adott nagy feladatot, a célt, amit követni kell. Krisztus világossága nélkül az ember élete sötétben botorkálás lehet csak — ez azonban nem teheti gőgössé a keresztyéneket, sőt alázatos követésre késztet.

3. A kinyilatkoztatás — mint személyes valóság

A Krisztus fényében élő embert nemcsak az jellemzi, hogy világosság veszi körül, hanem benne is ez a világosság él. Jézus szavai szerint: „övé az élet világossága”. Valóban, nem elég a kinyilatkoztatás csodáját átélni a természet templomában. Még az sem elég, ha a keresztyén élet külsőségeiben, a templomfalak közt találkozunk Istennel, mint minden jó — így az erkölcsi jó — forrásával.

A szív belső templomában is meg kell hallanunk a kinyilatkoztatás igéjét. A kinyilatkoztatás ilyen személyes, „testreszabott” valóság is kell legyen. Mindenkinék kell, hogy legyen egyéni csatornája, telefon vonala az Istenhez. Kell lennie egy alkalomnak az életben, amikor Krisztus dicsősége és fénye megjelenik csak nekünk. Vízkereszt, epifánia ünnepe gyakran esik hétköznapra, de a hétköznapot ünneppé avatja, ha valakinek az életében ilyen személyesen jelenik meg Krisztus. Ez a találkozás egy életre szól. Az egész élet világossá válik tőle. Ez az, amit nem lehet többé letagadni, amit nem lehet az embertől elvenni, mert örökre a lényévé, sajátjává válik. Így értjük, ha Krisztus dicsőségéről beszélünk: ez a teremtett világ, Isten népe, és minden ember dicsősége. Nem feleltünk uralkodó, ránk nehezédő, hanem bennünket is felemelő, megdicsőítő hatalom ez.

Aki éli ezt az életet, az tudja, hogy milyen csodálatos újra és újra átélni Krisztus dicsőségét az élet eseményeiben. Még ennél is nagyobb ígéretet hordoz a mai ige üzenete, ha az örökélet távlatába állítjuk. A mai földre szegezett tekintetű keresztyéneknek szól az intés, a biztatás: Jézusban örök fényt találhatunk, mely átvilágít a sír sötétjén is.

„Az örökkévalóságban, Add, hogy dicső részt vegyünk,
S ama mennyei hazában Mindenkor veled legyünk...”
(187.4.)

Győri Gábor

VÍZKERESZT UTÁN 1. VASÁRNAP

Mt 5,13—16

Isten dicsősége

A textusról

Mindhárom szinoptikus evangéliumban szerepel Jézusnak e két hasonlata. Igaz különböző környezetben és összefüggésben. A kommentárok említik, hogy Jézus eredetileg nagy valószínűséggel az őt elvető,

s így választottságával ellentétbe került Izraelre alkalmazta a sótlan só és az elrejtett világosság paradox képét. Tény, hogy az őskeresztység Jézus mondását már egyértelműen a Krisztussal követség, a tanítványsággal kapcsolja össze.

Érdeemes figyelniünk textusunk párhuzamos helyeire is. Jézus — mindegyik evangélista megvilágításában — a kép csattanóját a paradoxon ábrázolásában adja: ízet vesztett só, elrejtett világosság. A só lényege, hogy sós és izesítésre alkalmas. A fényforrás lényege, hogy világosságot ad. Képtelen, lehetetlen jelenségek, ha lényegüket elvesztik. Semmire sem jők.

A só megízletlenüléséről Mk 9,50-ben is olvashatunk. Azzal a különbséggel, hogy míg Mt-nál a sótlanság veszély, Márknál sokkal inkább valóság. Márk feladatként jelöli meg, ami Máténál tény, a tanítványság só voltát: „legyen bennetek...” Jó dolog, ha a kétféle értelmezést együtt látjuk és tartjuk igaznak.

Adott textusunkban Máté a világítás képét aknázza ki jobban és teszi hangsúlyosabbá. Megfigyelhetjük, hogy a párhuzamos helyek közül kettő (Lk 11,33 és Mk 4,21) a hasonlatot Jézus személyére, illetve küldetésére alkalmazza. Ennek értelmében Jézus nem elrejtett lámpás, hanem jól látható jel. Az ő küldetése mindenkinek szól. Célja nem az elrejtés, hanem Isten országa valóságának kinyilatkoztatása. (Így Mk 4,21-ben a világítás a nyilvánosságot is jelenti.) Az evangélisták tehát Jézusra is alkalmazták a világosság képét. Ez pedig összecseng János megfogalmazásával: „Én vagyok a világ világossága.” (Jn 8,12)

Az igehirdetéshez

Tanítványságunk útján Jézus saját társaságával ajándékoz meg minket. A tanítvány össze van kötve Krisztusával. Az egész utat ez teszi ígéretessé. Urunk osztozik velünk. Megosztja tanítványaival mindazt, ami az övé: közösségét az Atyával, hatalmát, erejét, irgalmas szeretetét, bocsánatát.

Ti *vagytok a föld sója, a világ világossága!* A kijelentés csak Jézus ajkán igaz, aki maga a világosság, aki a bűnös tanítványt is igaznak fogadja el. A mondat nem módosítható így: mi vagyunk, vagy mi akarunk lenni só és világosság. Jézus szavaiból semmiképp sem következhet a keresztén öntudat vagy fölény megfogalmazása.

Jézus bátran mondja kijelentőmódban: ti vagytok a föld sója, a világ világossága. Hiszen a tanítványokon keresztül azt akarja adni a világnak, ami nélkülözhetetlen. Küldetésünk súlyát is érezhetjük Jézus kijelentéséből. Krisztus munkájának, életének folytatásaként a tanítvány nélkülözhetetlen a világban, mint a só és világosság.

Legyen ez bátorító Krisztus mai gyülekezetének. Valójában sokféle gátlással, kisebbrendűségi tudattal küzdünk. „Talán jobb ha hallgatók meggyőződéséről... Igazán úgysem értenének meg... Talán nem is segíték, ha szólok... Valószínű én húzom a rövidebbet... Ki kíváncsi arra, hogy mi ad nekem erőt... Lehetséges, hogy maradinak tartanak majd... Sokszor magunk választjuk a sótlan só, az elrejtett lámpás lehetetlen helyzetét. Ti vagytok... Jézusnak a világ számára nélkülözhetetlen üzenetét nem rejthetem el.

Mi az a sajátos íz, amit a tanítvány képvisel a világban? Jól kell látnunk küldetésünket. A „szó” nem mi vagyunk. Istenünk határozott úgy, hogy rajtunk keresztül mint só és világosság akar jelen lenni a

világban. Keresztyénségünk jó ízet nem az a tudat adja, hogy más vagyok, mint a világ — ízesebb, fényesebb. Krisztus küldése alapján jelenlétünkkel, egész egzisztenciánkkal vagyunk só és világosság. A kép, amit Jézus használ, nem minősítés rólunk, hanem feladatunk megjelölése.

Igénk előtt a boldogmondások olvashatók. Ha figyelünk Jézus szavára, ez megóvhat minket attól, hogy só mivoltunkat a „jófiú”, vagy az „eminens diák” általános elismerést arató viselkedésével azonosítsuk. A só nem tud „viselkedni”. A mi keresztyénségünk sokszor megtanult beidegzett viselkedési formákból áll, s akkor szerepjátszás.

Jézus a boldogmondásokban csupa olyan dolgot említ, amire inkább így reagál a közgondolkodás — boldogtalan. „Irgalmas volt a boldogtalan, majd jól kitolnak vele... Igazságot keres a boldogtalan, ahelyett, hogy megalkudna...” Só voltunk nem egy mintaszerű élet mások elé odaélése. Nem is egy mindenki által elismert vagy irigyelt érzelmileg telített felhőtlen élet. A boldogmondások feszültségét az adja, hogy a boldogság ígérlet. Jézus a saját élete útjára állít rá minket és ígéri a boldogságot.

Jézus mindkét hasonlata a tanítványság sajátosságára vonatkozik: a só beleolvad az ételbe, a mécses olaja elfogy. Egyik sem a saját létét féltő és védelmező, hanem „életét adja a barátaiért.” Jézus a keresztyén életformáról beszél.

A világosság képével mondja el, hogy a gyülekezet nem zárkózhat be sem a templomába, sem privát kegyességébe. Meg kell tanulnunk a körülöttünk élőkre úgy nézni mint akikért vagyunk.

Tanítványságunk nagy kincse, hogy nem önnön fényünkkel kell ragyognunk és nem önmagunkhoz kell vonzanunk a világossággal. Magunk propagálása zsácutca. Az emberi varázs tűnékeny és nagyon örcélú. A tanítvány világossága Isten igéjének fénye: Jézus Krisztus. A gyülekezet az evangéliummal „világít mindenkinek...” Mit jelent ez? Magamra és másokra is Isten ajándékozó szeretetét tartom érvényesnek. Rajtunk keresztül is menteni szeretne elsősorban és nem ítélni. Jézus szelídségét, irgalmas szeretetét, bűnökét megbocsátó igazságát, békeségét sugározni tovább.

„Láttuk az ő dicsőségét, mint az Atya egyszerűltjének dicsőségét, telve kegyelemmel és igazsággal.” Csak ez lehet tanúskodásunk altája és omegája.

Mi láttuk az ő világosságát Zákeus asztalánál, a gazdag ifjú oldalán, a házasságtörő nő mellett a dühödt tömeg közepén, a betegágyaknál, a koporsók mellett. Láttuk fényét a kishitű, mindig újra kételkedő, sokszor elbukó, olykor magabiztos, majd alvó tanítványok körében. Akiket mégis munkatársnak és barátnek tekintett. Láttuk keresztútján és a kereszten szenvedőn és megalázottan, mindenkitől elhagyottan. Most már tudjuk, hogy akkor is, így is Isten dicsősége volt, mert föltámadt, él.

Mind ezt látniuk kell az embereknek rajtunk, mai gyülekezet életén keresztül. Egész keresztyén életfolytatásunk sugározza Krisztus életét, halálát és győzelmét. Istenünk nagy-nagy irgalma, ha magunkon túlmutatva arra vetődik az emberek tekintete, aki minket is elhívott és megtart a szolgálatban.

Bálintné Varsányi Vilma